

Souhrnná výzkumná zpráva

Hodnocení a mapování kulturních ekosystémových služeb v krajině

Souhrnná výzkumná zpráva byla vytvořena v rámci projektu *Hodnocení a mapování kulturních ekosystémových služeb v krajině* (TL02000520), který byl spolufinancován se státní podporou Technologické agentury ČR v rámci Programu ÉTA.

Obsah

1. Úvod	3
2. Shrnutí pro tvůrce politik (policy-briefs)	4
3. Představení výzkumu	7
3.1 Teoretická východiska a cíle výzkumu	7
3.2 Postup řešení	8
3.2.1 Selektce výzkumných oblastí a lokalit sběru dat	8
3.2.2 Dotazníkové šetření s participativním mapováním	13
3.2.3 Skupinové diskuze focus group s respondenty dotazníkového šetření	22
4. Hlavní výsledky výzkumu	26
4.1 CultES klasifikace KES	26
4.2 Dotazníkové šetření s participativním mapováním	27
4.2.1 Kulturní ekosystémové služby v Moravském krase	27
4.3.2 Kulturní ekosystémové služby v Litovelském Pomoraví	35
4.3.3 Kulturní ekosystémové služby v Chřibech	42
4.3.4 Srovnání výzkumných oblastí	49
4.5 Další výsledky z dotazníkového šetření – Moravský kras	55
4.6 Další výsledky z dotazníkového šetření – Litovelské Pomoraví	60
4.7 Další výsledky z dotazníkového šetření – Chřiby	65
4.8 Individuální a sdílené hodnoty KES – skupinové diskuze FG	69
5. Závěry a doporučení	74
6. Seznam literatury	79

Přílohy k odborné zprávě:

- I. CultES klasifikace KES v1.3 (Příloha_I_Klasifikační_schéma_CultES_v1.3.pdf)
- II. Mapy KES Moravský kras (Příloha_II_Mapy_KES_MK.pdf)
- III. Mapy KES Litovelské Pomoraví (Příloha_III_Mapy_KES_LP.pdf)
- IV. Mapy KES Chřiby (Příloha_IV_Mapy_KES_CH.pdf)

1. Úvod

Předkládaný text představuje souhrnnou výzkumnou zprávu k projektu podpořenému TA ČR, který byl řešen v období 2019–2022. Na následujících řádcích jsou uvedeny základní údaje týkající se projektu.

Název projektu: Hodnocení a mapování kulturních ekosystémových služeb v krajině

Identifikační kód projektu: TL02000520

Řešitel: Ústav výzkumu globální změny AV ČR, v.v.i.

Řešitelský tým:

Mgr. et Mgr. Jan Daněk (odpovědný řešitel),

Mgr. et Mgr. Ľuboš Slovák,

Mgr. et Mgr. Tomáš Daněk, Ph.D.,

Doc. Mgr. Jiří Pánek, Ph.D.,

Mgr. Martin Schlossarek, Ph.D.,

Mgr. Linda Blättler,

Adriana Klimková,

Mgr. Franciene Oost,

Mgr. Johana Drlíková

Doba řešení projektu: 02/2019 – 12/2022

2. Shrnutí pro tvůrce politik (policy-briefs)

Co jsou kulturní ekosystémové služby?

Kulturní ekosystémové služby (KES) nebo také nemateriální přínosy přírody lidem jsou přínosy, které lidé získávají při využívání krajiny, ekosystémů, organismů a entit (např. jezer, kopců, stromů, balvanů) např. pro estetické prožitky, duchovní obohacení, rozvoj poznávacích schopností a získávání znalostí nebo rekreaci. Jsou typické tím, že přímo či nepřímo ovlivňují subjektivní či psychologické aspekty kvality života. Často vznikají interakcí mezi přírodním prostředím a kulturními nebo rekreačními aktivitami člověka (jsou tzv. spoluutvářeny člověkem). Pro více informací o jednotlivých kategoriích KES viz Příloha I CultES klasifikace KES v1.3.

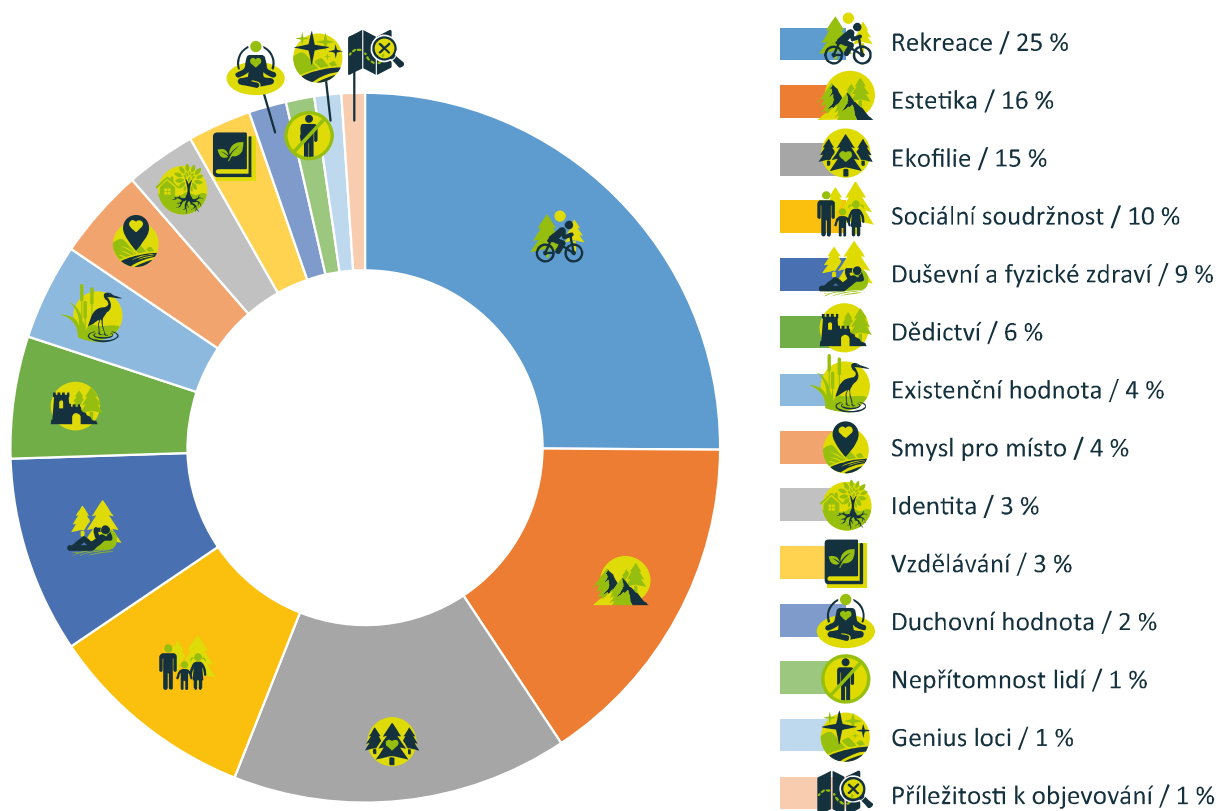
Klasifikační schéma KES představuje důležitý informační materiál nejen pro správnou orientaci mezi jednotlivými kategoriemi přínosů, ale má vzdělávací potenciál přesahující dobu řešení projektu. Jeho grafické zpracování spolu s ikonami, představením konceptuálního rámce KES a srovnáním s analogickými kategoriemi nejnovější mezinárodně uznávané klasifikace Přínosy přírody lidem (dle Díaz a kol., 2018) umožňuje odborné i laické veřejnosti stejně jako zainteresovaným aktérům a institucím snadnou orientaci v tom, jaké KES nebo nemateriální přínosy přírody lidem lze hodnotit.

Proč lidé chodí do přírody?

Z výsledků provedeného výzkumu vyplývá, že návštěvníci zkoumaných oblastí (Moravský kras, Litovelské Pomoraví, Chřiby) využívají a oceňují velkou škálu KES, ovšem s výraznými rozdíly mezi jednotlivými kategoriemi (Obrázek 1). V kontextu důvodů, proč lidé chodí do přírody nebo navštěvují svá oblíbená místa, se mezi nejvýznamnější přínosy napříč všemi třemi výzkumnými oblastmi řadí rekreační aktivity (KES Rekreace), estetické prožitky v přírodě (KES Estetika) a naplnění potřeby kontaktu s přírodou (KES Ekofilie). Do pětice v souhrnu nejčastěji uvedených důvodů k návštěvě oblasti dále patří využívání přírody a krajiny pro utváření a podporu mezilidských vztahů (KES Sociální soudržnost) a pro podporu tělesného a duševního zdraví (KES Duševní a fyzické zdraví).

Tyto výsledky jsou téměř konzistentní se zjištěními z otázky na preferenční hodnocení KES v Moravském krase a Litovelském Pomoraví¹, kdy mezi první čtyři v průměru nejdůležitější kategorie (jako individuální hodnoty KES) patří Duševní a fyzické zdraví, Estetika, Ekofilie a Rekreace. Na dalších místech se umístily kategorie Existenční hodnota a Hodnota odkazu, které obě potvrzují, že respondenti vnímají důležitost Moravského krasu a Litovelského Pomoraví jako přírodně cenných území, která je důležité chránit a zachovat pro další generace. Přestože se tedy KES Hodnota odkazu vůbec neobjevila² jako významný důvod k návštěvě oblasti, respondenti oceňují důležitost tohoto přínosu.

Obrázek 1 – Celková četnost KES ve všech třech výzkumných oblastech reflektující důvody, proč lidé chodí do přírody nebo navštěvují svá oblíbená místa.

Explorativní charakter výzkumu umožnil zkoumat i některé dosud relativně opomíjené aspekty nemateriálních přínosů přírody a krajiny pro člověka, jako je vztah k místu vázaným pocitům a emocím anebo souvislosti s hodnotami naplněnosti života (tzv. eudaimonic values). Z našich empirických zjištění vyplývá, že většina návštěvníků výzkumných oblastí vnímá a využívá KES

¹ V Chříbech byl jiný typ otázky a výsledky proto nejsou srovnatelné.

² Respektive nepřekročila v žádné oblasti četnost odpovědí alespoň 1%.

skrze pocity a emoce vázané ke konkrétním místům, a také, že celá řada nemateriálních přínosů přírody a krajiny přispívá k jejich lepšímu nebo naplněnějšímu životu (eudaimonic). V obou případech se podíl pozitivních odpovědí pohyboval od 69 do 84 %.

Možnosti využití hodnocení KES v praxi

Výsledky projektu přináší hlubší poznání v ČR nedostatečně probádaného fenoménu KES a mohou pomoci zdůraznit dosud často opomíjenou skupinu ekosystémových služeb / přínosů přírody lidem např. při strategickém plánování a rozhodování o udržitelném využívání krajiny, které bere ohled na různé zájmy a hodnoty aktérů i veřejnosti. Participativní zapojení obyvatel měst a obcí do hodnocení KES přispívá k lepšímu pochopení jejich vztahů a vazeb s okolní krajinou skrze konceptuální rámec KES.

Participativně vytvořené mapy KES pak představují prostorovou artikulaci různých hodnot vztahujících se ke konkrétním místům v krajině. Mapy KES mohou být využity k vyhodnocení potenciálních synergií, trade-offs a konfliktů s lokálním managementem³, nebo pro nastavení priorit budoucího managementu.

Projekt zároveň přinesl důležitou diseminaci informací o hodnotách krajiny a jejich kulturních přínosech pro člověka i společnost, které se bezpochyby podílejí na kvalitě života, ale v současné době nejsou dostatečně identifikovány a zmapovány a zároveň jsou často upozadovány jinými, instrumentálními nebo ekonomickými hodnotami. Z hlediska komunikace hodnot přírody pak výsledky případových studií umožňují posunout akcent z toho, že určité území poskytuje určité hodnoty, na to, že v tomhle území vnímají návštěvníci tyto a tyto konkrétní hodnoty.

Přestože řada národních strategických dokumentů pracuje s konceptem ekosystémových služeb explicitně, na regionální či lokální úrovni zatím není tohle téma nijak zvlášť systematicky začleňováno. Právě začleňování do regionálních či lokálních strategických či plánovacích dokumentů mohou podpořit výsledky tohoto projektu, které přináší na třech modelových územích komplexní informace o tom, kde a jaké hodnoty KES lidé nalézají v přírodě a krajině.

³ Např. když je nějaké území, kde se pravidelně kosí a lidé tam vnímají estetickou hodnotu, tak je to podpora tomu managementu.

3. Představení výzkumu

3.1 Teoretická východiska a cíle výzkumu

V rámci snah po dosažení udržitelného rozvoje sílí v poslední době poptávka po hlubším porozumění sociální dimenzi přínosů, které příroda a její ekosystémy poskytují společnosti – ekosystémové služby (Barnaud a kol. 2018). Např. dle „Strategie ochrany biodiverzity ČR 2016-2025“ není ochrana krajiny zahrnující ochranu ekosystémů vnímána jako veřejný zájem mj. z toho důvodu, že nejsou dostatečně identifikovány přínosy, které příroda poskytuje společnosti (včetně míry využívání a poptávky po konkrétních ekosystémových službách). Mezi tyto přínosy patří i kulturní ekosystémové služby (KES), které významně přispívají k blahobytu jednotlivců i společnosti (MA, 2005).

KES představují přínosy, které příroda poskytuje lidem a společnosti. Dle některých klasifikačních rámců (např. „Přínosy přírody lidem“ dle Díaz a kol. 2018) se jim také říká nemateriální přínosy⁴, které často vznikají spolupůsobením člověka skrze aktivity, které se odehrávají v určitém prostředí (Fish a kol., 2016). Snahy o objektivní měření KES komplikuje značná míra subjektivity jejich vnímání a také jejich nemateriální povaha úzce provázaná s hodnotami přírody pro člověka (Gould a kol., 2020). Tyto skutečnosti problematizují použití standardních přírodovědných metod při jejich mapování, vyžadují kombinaci s metodami věd společenských, pročež představují navýsost interdisciplinární typ výzkumu. V rámci výzkumného projektu TAČR ÉTA “Hodnocení a mapování kulturních ekosystémových služeb v krajině” jsme zvolili kombinaci několika různých metod: diskusních skupin focus group, participativního mapování a dotazníkového šetření ve třech modelových územích (Chřibý, Litovelské Pomoraví a Moravský kras).

Cílem projektu bylo provést socio-kulturního hodnocení KES (Scholte a kol., 2015) s pomocí tradičních sociologických metod (dotazníkové šetření) i nejnovějších multidisciplinárních (participativní mapování) a transdisciplinárních přístupů (deliberativní socio-kulturní valuační) a zjistit, **jak a jaké KES vnímají návštěvníci ve vybraných přírodních oblastech** (krajinných celcích) a tím přispět k jejich zřetelnější formulaci. Využitím multidisciplinárních a

⁴ Ve vědeckém diskurzu mají koncepty ekosystémových služeb a přínosů přírody lidem některé odlišnosti (viz např. Peterson a kol., 2018; Kadykalo a kol., 2019). Pro naše účely řešení projektu ale používáme tyto pojmy jako srovnatelné, viz Příloha I CultES klasifikace KES v1.3.

transdisciplinárních přístupů projekt přispěl k širšímu porozumění vztahu mezi přírodou a společností, založené na reálném využívání KES a vnímání hodnot přírody v konceptuálním rámci ekosystémových služeb / přínosů přírody lidem. Výsledky projektu přináší hlubší poznání v ČR nedostatečně probádaného fenoménu KES a pomohou zdůraznit dosud často opomíjenou kategorii ekosystémových služeb / přínosů přírody lidem např. při strategickém plánování a rozhodování o udržitelném využívání krajiny. Participativním zapojením obyvatel měst a obcí do výzkumu projekt přispěl k lepšímu pochopení jejich vztahů a vazeb s okolní krajinou skrze konceptuální rámec KES.

Kromě samotné identifikace a prostorového mapování KES je projekt zaměřen na související sdílené a sociální hodnoty přírody (Kenter a kol., 2015), které rovněž nejsou dostatečně reflektovány v relevantních politikách. Předpokládáme, že identifikací přínosů a hodnot přírody skrze KES lze získat nové, dosud opomíjené (individuální i skupinově sdílené) argumenty pro ochranu přírody a krajiny nebo konkrétních míst.

3.2 Postup řešení

Pro zkoumání sociální dimenze vztahu mezi přírodou a společností jsou kromě tradičních sociologických metod velmi vhodné i nejnovější participativní a deliberativní metody, které začleňují do výzkumu kromě zorného úhlu vědců a expertů i různé stakeholdery, občany nebo rozhodovací či plánovací instituce.

3.2.1 Selektce výzkumných oblastí a lokalit sběru dat

Cílem aktivity bylo ve vybraných 3 krajích (Jihomoravský – JMK, Olomoucký – OLK, Zlínský – ZLK) nejprve identifikovat vhodné oblasti výzkumu – krajinné celky, kde bude v rámci projektu zpracováno podrobné hodnocení a mapování KES. Druhá část aktivity pak měla za cíl identifikovat konkrétní místa/lokality pro sběr dat ve vybrané oblasti na základě znalostí expertů.

Výběr výzkumných oblastí

Z obecného pohledu je téma výzkumu velmi mezi/více-oborové a nespadá tak do tradičního rozdělení kompetencí institucí ve státní správě či samosprávě do sektorů jako voda, kultura, lesy, cestovní ruch apod. Přesto se jako nejbližší ukázal pohled zástupců oddělení ochrany přírody a krajiny, kteří byli konzultováni ve všech třech vybraných krajích. Důležitou součástí

konzultací se zástupci krajů byla identifikace a jejich doporučení na znalce oblastí (experty), se kterými bychom mohli následně diskutovat o výběru konkrétních lokalit sběru dat. Celkem se uskutečnilo 6 konzultací (3 se zástupci JMK, 1 se zástupci OLK, 1 se zástupci ZLK, 1 se zástupci MŽP).

Výsledný výběr výzkumných oblastí byl ovlivněn doporučením jednotlivých krajů i MŽP a musel reflektovat metodologické potřeby sběru dat (především dotazníkového šetření v terénu). Zároveň bylo cílem vybrat oblasti, které jsou od sebe navzájem odlišné a umožní zhodnotit a zmapovat KES v různých typech krajiny. Jako výzkumné oblasti byl vybrán Moravský kras v JMK, Litovelské Pomoraví v OLK, Chřiby ve ZLK.

Výběr konkrétních lokalit sběru dat

Pro realizaci dalších fází výzkumu bylo potřeba ve vybraných výzkumných oblastech zvolit konkrétní menší lokality, v nichž by probíhal sběr dat v terénu. Tento výběr byl tedy řízen zejména potřebami dotazníkového šetření, zejména tím, abychom při sbírání dotazníků měli možnost zachytit co nejširší množinu důvodů, pro které lidé navštěvují výzkumné oblasti a které se vztahují ke KES, které příroda a krajina těchto oblastí poskytuje společnosti. To umožní prozkoumat celou škálu relevantních KES v dané oblasti. Bylo tedy potřeba najít co nejmenší počet lokalit s co největším počtem potenciálních typů KES, jež v nich můžeme najít, resp. s co největším množstvím různých důvodů pro návštěvu daných lokalit.

K tomuto výběru jsme potřebovali blízkou osobní, příp. i expertní znalost daných oblastí a hlavně lidí, jež do nich chodí. Proto jsme v každé oblasti uspořádali focus group (FG) diskusi s lidmi s hlubokou znalostí toho-kterého území, s různými odbornými specializacemi a úhly pohledu (vědecký, politický, občanský, zájmový, umělecký apod.). Na základě naší znalosti sociálního terénu, konzultací se stakeholdery, rešerše a dále metodou sněhové koule jsme v každé oblasti identifikovali 8-15 vhodných expertů. Dle zvoleného termínu FG jsme postupně emailem oslovili téměř všechny identifikované experty a svoji účast pak potvrdilo 5-6 expertů v každé oblasti. Reálně se potom diskuse zúčastnilo 3, 5 a 6 expertů.

Skupinové diskuse FG měly úvod (představení, přiblížení tématu, pravidla diskuse), dvě tematické části, rekapitulaci a závěr. Když jsme v diskusi mluvili o KES, záměrně jsme v nepoužívali vědecké výrazy konceptu ekosystémových služeb, protože znalost tohoto

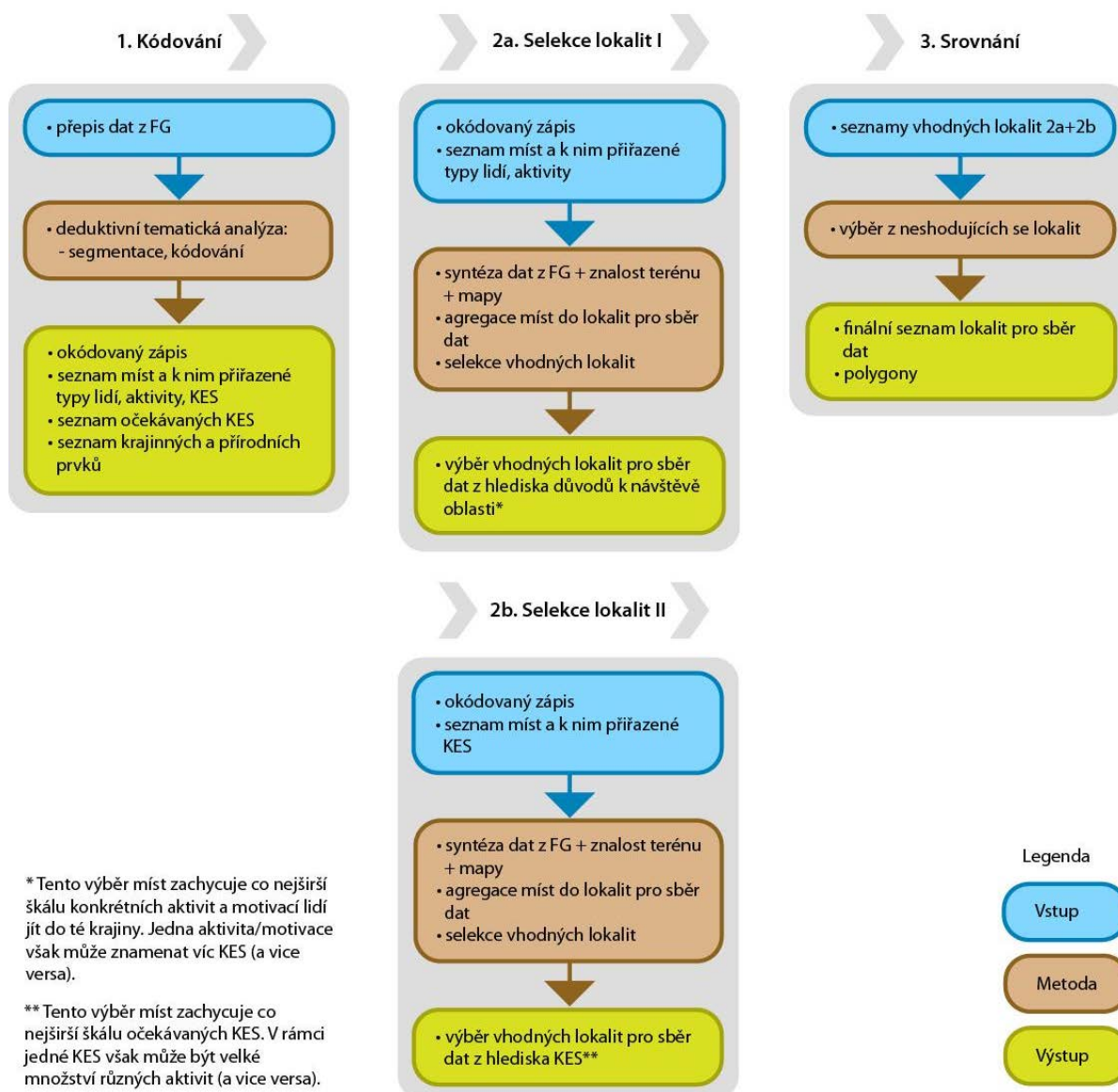
konceptu by nebyla stejná u různých lidí, ale také, aby chápání tohoto konceptu nezkreslovalo schopnost vyjádřit osobní zkušenost účastníků diskusí. Celá diskuse probíhala nad podrobnou mapou území a blízkého okolí, která pomáhala se společnou orientací v oblasti i jejímu plnému pokrytí v diskusi (Obrázek 2). Také se přímo do ní zaznamenávaly významné lokality.

Obrázek 2 – Vlevo průběh skupinové diskuse focus group v Chříbech. Vpravo zákresy v mapě studovaného území Chříbů.

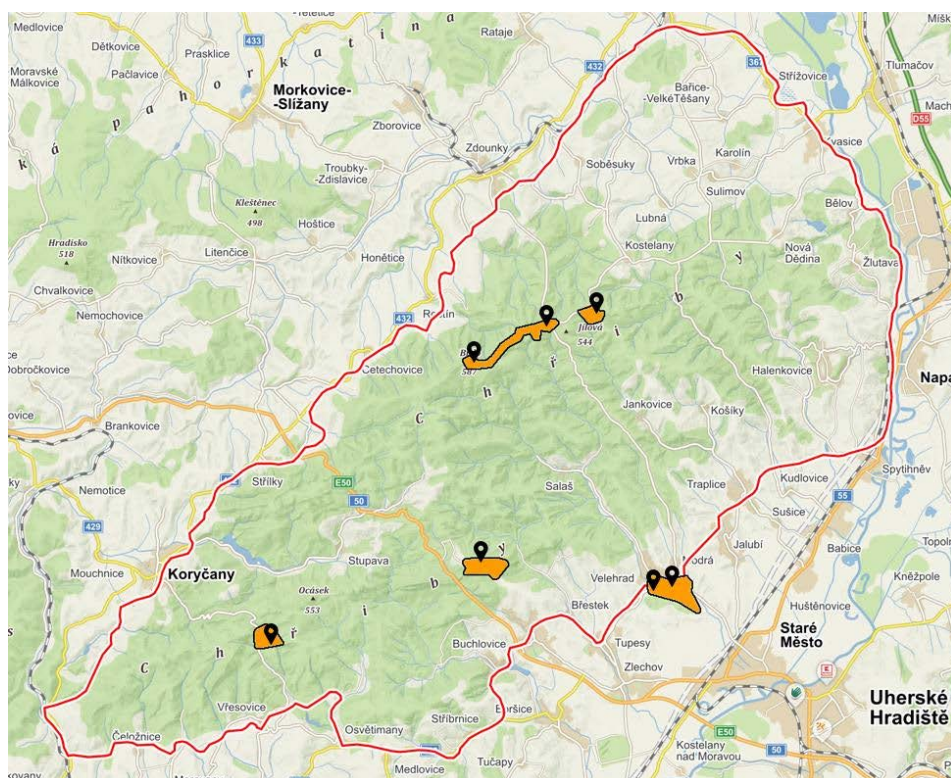

Záznamy z FG byly následně přepsány a byla provedena deduktivní tematická analýza včetně segmentace a kódování, v rámci kterého byly vytvořeny následující kategorie kódů: místa, typy lidí, aktivity, KES a krajinné a přírodní prvky. Na základě kódování jsme v první fázi získali několik provázaných seznamů (Obrázek 3). Ve druhé fázi jsme na základě okódovaného zápisu a těchto seznamů dvěma způsoby identifikovali vhodné lokality pro sběr dat. Cílem této části analýzy bylo vybrat v každé oblasti co nejmenší počet lokalit, na kterých bychom mohli potkat co nejpestřejší škálu lidí co se týče jejich aktivit v těchto lokalitách, nebo obecně důvodů, proč lokalitu navštívili, nebo jí procházejí.

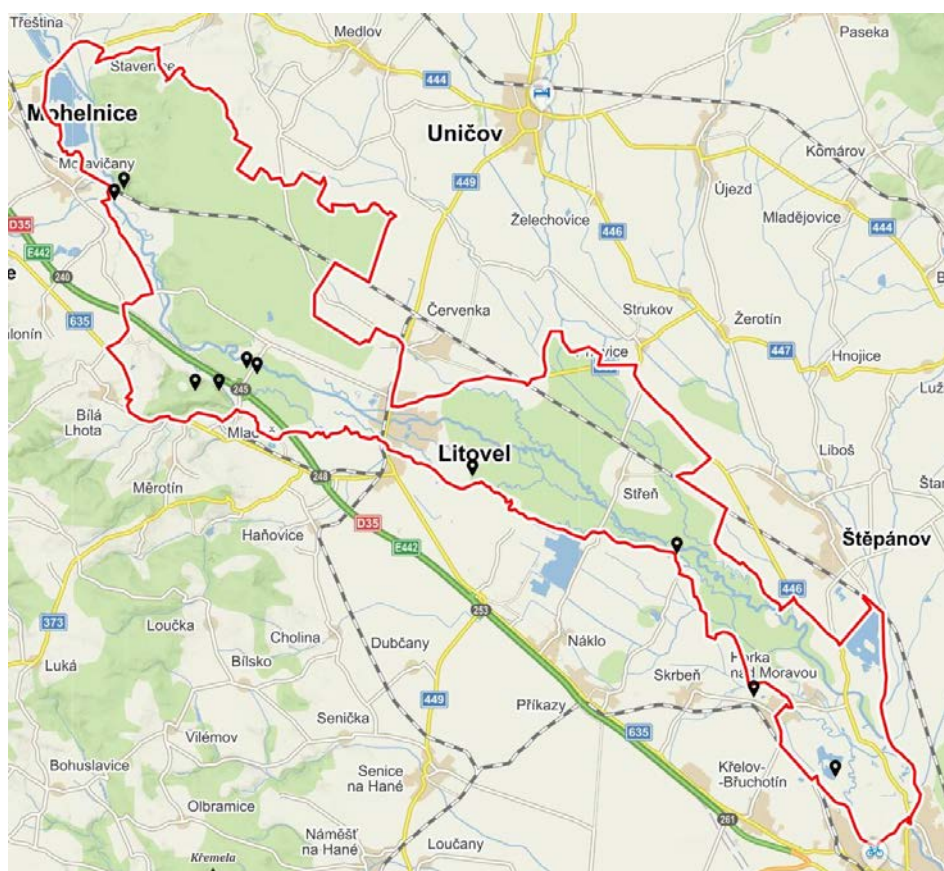
Obrázek 3 – Konceptuální diagram zpracování dat z focus groups s experty.

Obrázek 4 – Vybraná místa sběru dat v Chříbech.

Obrázek 5 – Vybraná místa sběru dat v Litovelském Pomoraví.

Obrázek 6 – Vybraná místa sběru dat v Moravském krase.

3.2.2 Dotazníkové šetření s participativním mapováním

Dotazníky slouží ke zjištění individuálních hodnot KES (se zaměřením na tzv. eudaimonic values) ve výzkumných lokalitách. V rámci participativního mapování pak budou získány data pro vytvoření mapové reprezentace hodnocení KES na konkrétních lokalitách.

Design dotazníku

Cílem dotazníkového šetření bylo zjistit jak a jaké KES vnímají (a využívají) návštěvníci jednotlivých výzkumných oblastí. Na základě rešerše zaměřené na metodologické postupy

kvantitativních a kvalitativních šetření byla navržena kvantitativní část dotazníků s uzavřenými otázkami a zároveň kvalitativní část s otevřenými otázkami pro získání hlubšího porozumění zkoumaným fenoménům, které lze stěží jednoznačně kategorizovat bez předchozího porozumění. Právě nutnost porozumění konceptu a kategoriím jednotlivých KES nás vedla k tomu, že záměrně nepoužíváme odborné termíny tohoto konceptu, ale jednotlivé KES zjišťujeme přirozeným jazykem skrze důvody, pocity a hodnoty. Dotazník je částečně upravený pro každou výzkumnou oblast. Z rešerše mj. také vyplynulo, že participativní mapování KES významně obohacuje výzkum jejich reálného využívání, a to obzvlášť v případě, kdy jsou KES tzv. place-based a jsou tedy spojeny s určitými místy nebo typem krajiny (Brown a Fagerholm 2015).

Za účelem dosažení co nejvyšší validity a reliability dat jsou jednotlivé KES zjišťovány více způsoby. Kvantitativní část zjišťuje jednotlivé KES skrze preferenční hodnocení výroků, kdy každý výrok odpovídá jedné kategorii KES, a kvalitativní část skrze důvody k návštěvě, pocity a otázku na hodnoty naplněnosti života (tzv. eudaimonic values). Vzhledem k tomu, že hlavním cílem výzkumu je získat data o reálném využívání KES, a nikoliv pouze o potenciálu území tyto služby poskytovat, byl dotazník designován především pro opakované návštěvníky výzkumné oblasti, tedy respondenty, kteří toto území již znají. Pro tzv. prvnávštěvníky jsme připravili zkrácenou verzi dotazníku, pro jejíž vyplnění nebyla nutná znalost nebo vztah ke zkoumanému území.

Příprava participativního mapování

Dotazník obsahuje celkem 4 mapovací otázky, které prostřednictvím otevřených otázek zjišťují, jaká místa ve výzkumné oblasti lidé rádi navštěvují a proč, jaké pocity nebo emoce v nich vyvolávají nebo otázkou na tzv. disservices zjišťují, jestli mají nějaká místa, kterým se raději vyhýbají.

Pro pilotní sběr byly připraveny dvě varianty mapování – klasické analogové i moderní digitální, abychom mohli v terénu vyzkoušet, která forma bude respondentům více vyhovovat. Klasické analogové mapování s pomocí podkladové papírové mapy má výhodu ve své jednoduchosti a přehlednosti, ale bylo jej nutné designovat tak, aby bylo v terénu dobře proveditelné a abychom měli k dispozici dostatečnou zásobu map pro případ vyššího počtu respondentů nebo pro vícedenní výjezd do výzkumné oblasti. Bylo vymyšleno technické řešení

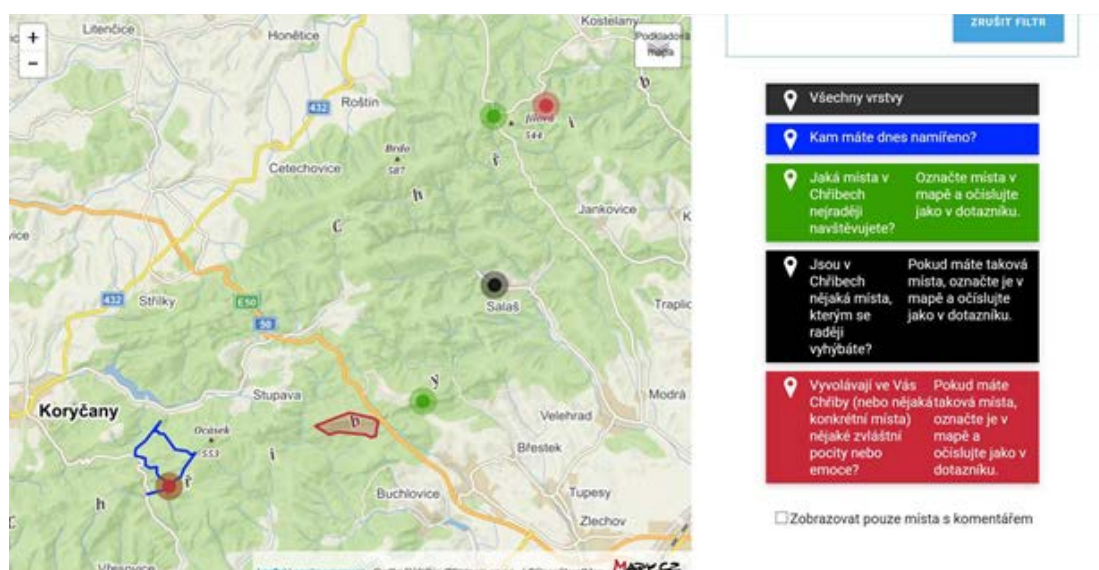
spocívající v použití klaprámu s průhlednou fólií, do kterého byla vložena papírová turistická mapa dané výzkumné oblasti (Obrázek 7). Na mapu s folií se zakreslovalo barevnými fixy, kdy každá barva korespondovala s jednou mapovací otázkou (celkem 4). Po následné digitalizaci zákresu byla folie speciálním čističem smazána a bylo možné ji znovu použít.

Obrázek 7 – Ukázka sběru dat v terénu, výzkumná oblast Chříby.

Pro digitální formu mapování v terénu bylo vyvinuto vlastní řešení, kdy byla pro naše účely speciálně upravena webová aplikace www.pocitovemapy.cz, která umí pracovat s řadou mapových podkladů včetně turistických map ze serveru www.mapy.cz (Obrázek 8). Aby bylo digitální mapování co nejvíce konzistentní se zakreslováním na fólii, jednotlivé otázky a zákresy míst odpovídají barevně analogovému mapování a je možné zakreslovat místa s pomocí bodů nebo polygonů jako oblast a také je možné zakreslit libovolnou trasu.

Obrázek 8 – Ukázka záznamu v online aplikaci, výzkumná oblast Chříby.

Při zpracování mapových dat z Chřibů se ukázalo jako velmi nevýhodné zadávat některé mapy přímo do elektronické aplikace a některé nechávat na foliích – znamenalo to složitější předzpracování a čištění mapových dat. Také jsme tehdy odhalili několik často se opakujících chyb, které bylo potřeba mírně upravovat (třeba vyznačení bodu do mapy v místě názvu, a nikoliv v místě označení daného prvku). Na základě těchto skutečností jsme při sběru mapových dat v Moravském krase a Litovelském Pomoraví ještě důsledněji dbali na vyjasňování zakreslených záznamů s respondenty přímo na místě. Všechny mapy pak převáděli do aplikace přímo výzkumníci, a to buď bezprostředně po skončení vyplňování daného dotazníku přímo v terénu, nebo následně po sběru.

Sběr dat a sampling

Předpokládaný vzorek byl původně 100-150 respondentů v každé ze 3 oblastí (Chřiby, Litovelské Pomoraví, Moravský kras). Po analýze dat z první výzkumné oblasti (Chřiby) jsme se v kontextu dlouhodobě nepříznivé epidemické situace rozhodli navýšit cílové množství dotazníků. Zároveň se u Chřibů celkový počet kompletně vyplněných dotazníků ukázal jako limitující pro některé statistické analýzy. Mířili jsme proto na přibližně dvojnásobné množství v každé oblasti (200-250 dotazníků). Zvýšení počtu sebraných dotazníků bylo v kontextu přesunu mapování z workshopů na dotazníky zároveň pojistkou pro případ, že by pokračovala nepříznivá epidemická situace, která významně omezuje možnosti setkávání lidí v uzavřených prostorech. Výhodou oproti sběru dat v Chřibech byla také skutečnost, že Moravský kras i Litovelské Pomoraví jsou obecně více navštěvované oblasti. Díky velkému množství lidí navštěvujících zejména některé lokality, bylo možné dosáhnout cílového počtu cca 250 kompletních dotazníků už za 15 dní sběru v každé oblasti (oproti 12 dnům v případě Chřibů) (Tabulka 1).

Tabulka 1 – Období sběru dat a počty dotazníků ve všech třech výzkumných oblastech. Průměrná konverze značí podíl respondentů, kteří vyplnili dotazník, vzhledem k počtu oslovených kolemjdoucích.

Výzkumná oblast	Období sběru dat	Počet dnů sběru dat	Dotazníků vč. prvnávštěvníků	Kompletních dotazníků vč. mapových dat	Průměrná konverze
Chříby	VII. - VIII. 2020	12	166	123	Cca 57%
Moravský kras	VI. - IX. 2021	15	369	245	Cca 54%
Litovelské Pomoraví	V. - IX. 2021	15	304	245	Cca 49,5%
Celkem	VII. 2020 - IX. 2021	42	841	613	Cca 53,5%

Sběr dat jsme záměrně rozložili do různých dní v týdnu, abychom zachytili různé typy lidí a předešli možnému zkreslení. Při plánování sběru bylo nutné průběžně reagovat i na faktor počasí, neboť šetření lze provádět pouze tehdy, pokud nejsou výrazně nepříznivé povětrnostní podmínky (děšť, silný vítr apod.). Místo sběru dat jsme se pokusili vždy zvolit tak, aby bylo dostatečně viditelné, ale přitom nerušilo.

Vlastní záznam odpovědí prováděl buď respondent sám, nebo mu byla nabídnuta asistence výzkumníka. Na začátku byl respondent seznámen s účelem výzkumu a poté mu byl předložen k přečtení a podpisu informovaný souhlas s účastí ve výzkumu. Při vlastním vyplňování byl vždy k dispozici výzkumník, aby mohl respondentovi vysvětlit případné nejasnosti či zodpovědět případné dotazy.

Způsob sběru dat v terénu byl u jedné otázky odlišný v Litovelském Pomoraví a Moravském krasu oproti sběru dat v Chříbech. Přibyla jedna nová pomůcka v souvislosti se změnou otázky na preferenční hodnocení KES⁵. Pro jednodušší rozdělování bodů jsme připravili magnetickou tabuli, na které byly vypsány formulace hodnot z otázky a bylo k dispozici 20 magnetů, odpovídajících 20 rozdělovaným bodům (Obrázek 9). Tato pomůcka se ukázala jako velmi zdařilá, vyplňování šlo respondentům/kám lehce a intuitivně, častokrát je aktivita i zaujala a evidentně bavila. Bodování tedy posloužilo i jako energizující aktivita, která učinila vyplňování dotazníku zajímavějším a zlepšila koncentraci v druhé půlce dotazníku.

⁵ V Chříbech byly výroky hodnoceny pomocí tzv. Likertovy škály, což mělo za důsledek, že výsledky byly výrazně posunuty směrem ke kladným odpovědím. Mohlo jít o tzv. zkreslení sociální desirabilitou (social desirability bias), kdy se respondent vyhýbá odpovědím, které by ho mohly klást do špatného světla (v tomto případě nedocení hodnoty nějakého aspektu daného území).

Obrázek 9 – Ukázka preferenčního hodnocení KES pomocí rozmístění bodů na magnetické tabuli, které bylo součástí dotazníku v Litovelském Pomoraví a Moravském krase.

Analýza dat

Hlavním cílem projektu je provést hodnocení a mapování KES v krajině, hlavní část analýzy byla tedy deduktivní – odpovědi na otevřené otázky byly kódovány přímo pomocí typů KES, pokud se dalo z dané odpovědi jednoznačně odvodit, že význam odpovídá reálnému využití nějaké KES.

Data z otevřených otázek (3, 4, 5, 6, 7, 10, 11) musela být nejdříve kvalitativně analyzována, aby je bylo možné zahrnout do statistických analýz, ale také pro účely mapování. Abychom byli schopni analyzovat všechny individuální důvody, hodnoty, vztah k místům nebo emoce, které spadají do konceptuálního rámce KES, ale nejdou jednoznačně převést do již existujících kategorií KES, doplnili jsme deduktivní kódování také induktivním kódováním nových kategorií. Kódování bylo provedeno iterativně pro kontrolu a upřesnění významů několika výzkumníky, abychom dosáhli co největší možné konzistence dat napříč celým souborem, ale také abychom identifikovali a vyřešili sporné případy (k tomu sloužila tzv. kniha kódů, kde byly upřesňovány nejednoznačné významy a typy odpovědí). Při kódování jsme do jisté míry přihlíželi ke kontextu výpovědi, a to v případech, kdy z kontextu implicitně vyplývala nějaká kategorie.

Pokud se ale obsahový význam odpovědi jednoznačně nepřekrýval s definicí určité kategorie KES, drželi jsme se jen pozitivních zjištění.

Podrobná kvalitativní analýza nás vedla v průběhu řešení projektu k několika revizím naší kategorizace KES. Stávající typy KES jsme v některých případech více upřesnili, našli jsme v datech odpovědi, které odpovídaly navrženým, ale neetablovaným typům KES z jiných výzkumů, a také jsme navrhli několik nových typů KES. Cílem je ale zachovat co nejširší škálu významů a neomezovat se striktně již zavedenými klasifikacemi KES, které jsou některými výzkumníky považovány za nedostatečné (Gould a Lincoln, 2017).

Kvantitativní analýzu KES umožňovala otázka na preferenční hodnocení, zachycující pomocí výroků individuální hodnoty navázané na KES. Přiřazení mezi otázkami a KES (de facto kódování) je jednoznačně dáno již formulací výroků (Tabulka 2).

Tabulka 2 – Ukázky přiřazení výroků ke kategoriím KES.

Výrok	KES
„Možnost vyčistit si zde hlavu, zrelaxovat se“	Duševní a fyzické zdraví
„Prostor pro přírodu a život i jiných tvorů – rostlin i zvířat“	Existenční hodnota
„Možnost kontaktu s přírodou“	Ekofilie
„Místa, ke kterým mám osobní vztah“	Smysl pro místo
„Možnost trávit zde čas s jinými lidmi“	Sociální soudržnost

Zpracování mapových dat

Před samotným zpracováním výsledků v prostředí geografických informačních systémů (GIS) muselo dojít k manuálnímu zákresu části dat nasbíraných analogovou formou (mapy na fóliích). K samotnému zakreslení byla využita online mapová aplikace, která sloužila také pro digitální sběr dat v terénu. Jakmile byla všechna data převedena do digitální prostorové databáze, docházelo k jejich čištění a doplňování informací o KES z nakódovaných otevřených mapovacích otázek. Finální prostorová data byla poté uložena ve třech vrstvách/souborech – bodová, liniová a polygonová data.

V odpovědích na mapovací otázky v Chřibech bylo celkem 16 KES s četností záznamu od 138 v případě KES Rekreační po 1 v případě KES Zábava. Pro další zpracování a tvorbu map bylo

vybráno 10 nejčastěji zmiňovaných KES a pro finální verzi map bylo zvoleno 6 KES s nejvyšším počtem záznamů, u kterých byla celková četnost záznamů alespoň 60 (Tabulka 3). Zbýlých 6 KES mělo četnosti 1 až 13 a nebylo použito pro tvorbu map (nicméně je s nimi pracováno ve statistických analýzách).

V odpovědích na mapovací otázky v Moravském krase se objevilo celkem 17 KES s nejvyšší četností 429 v případě KES Rekrece po četnost 2 v případě KES Zábava. Pro další zpracování a tvorbu map bylo vybráno 6 KES s nejvyšším výskytem záznamů, u kterých byla celková četnost záznamů v GIS více než 100 (Tabulka 3). Zbýlých 11 KES mělo četnosti 2 až 96 a nebylo použito pro tvorbu map (nicméně je s nimi pracováno ve statistických analýzách).

V odpovědích na mapovací otázky v Litovelském Pomoraví se objevilo celkem 16 KES s nejvyšší četností 525 v případě KES Rekrece po četnost 4 v případě KES Nauky a vědění. Pro další zpracování a tvorbu map bylo vybráno 6 KES s nejvyšším výskytem záznamů, u kterých byla celková četnost záznamů v GIS více než 50 (Tabulka 3). Zbýlých 10 KES mělo četnosti 4 až 47 a nebylo použito pro tvorbu map (nicméně je s nimi pracováno ve statistických analýzách).

Tabulka 3 – Četnost mapových dat a seznam zpracovaných map KES pro Litovelské Pomoraví. V pravém sloupci je uvedena analogická kategorie dle klasifikace NCP (viz Příloha I – Klasifikační schéma CultES v1.3).

Výzkumná oblast	Kategorie KES	Odpovědi celkem dot.	Kategorie Nemateriální přínosy přírody lidem
Chříby	Rekreace	138	Fyzické a duševní zážitky
	Estetika	101	Fyzické a duševní zážitky
	Dědictví	96	Podpora identity
	Duševní a fyzické zdraví	83	Fyzické a duševní zážitky
	Identita	62	Podpora identity
	Smysl pro místo	60	Podpora identity
Moravský kras	Rekreace	429	Fyzické a duševní zážitky
	Estetika	354	Fyzické a duševní zážitky
	Sociální soudržnost	239	Podpora identity
	Ekofilie	208	N/A
	Duševní a fyzické zdraví	183	Fyzické a duševní zážitky
	Smysl pro místo	129	Podpora identity
Litovelské Pomoraví	Rekreace	525	Fyzické a duševní zážitky
	Estetika	203	Fyzické a duševní zážitky
	Duševní a fyzické zdraví	195	Fyzické a duševní zážitky
	Ekofilie	192	N/A
	Sociální soudržnost	191	Podpora identity
	Smysl pro místo	75	Podpora identity

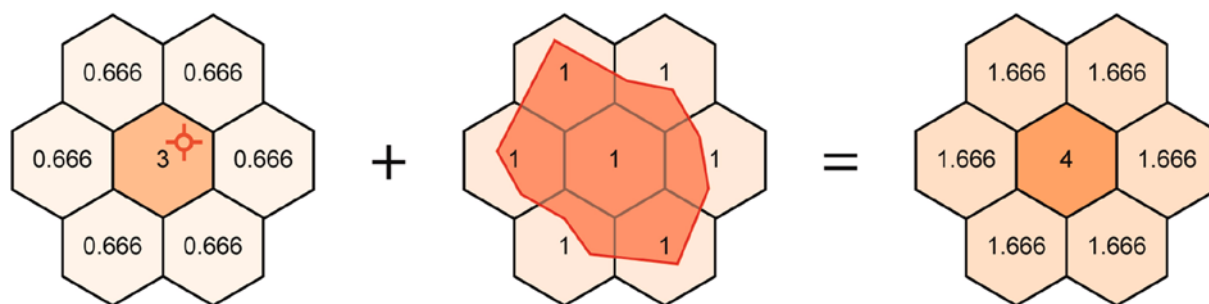
Po ukončení první (přípravné) části se přistoupilo k samotné práci s prostorovými daty v GIS. Prvním krokem bylo rozdělení jednotlivých bodů/linií/polygonů dle jim přiřazených KES – vznikly 3 vrstvy za každou KES, která byla dále analyzována v mapové podobě. Aby bylo možné analyzovat body, linie a polygony v jedné vrstvě, tedy sčítat jejich četnosti a měřit hodnoty pro jednotlivé lokality, bylo potřeba převést jednotlivé geometrie na společný základ – v tomto případě jsme se rozhodli pro hexagonální síť. Hexagonální síť byla zvolena jako optimální způsob reprezentace, protože na rozdíl o tzv. heatmaps umožňuje výpočty aktuálních četností – různé varianty krigingů (vč. heatmaps) jsou založeny na odhadu hodnot v oblastech pro které chybí data, a proto jsme se těmto výpočtům rozhodli vyhnout. Pro výzkumnou oblast Chřiby byla zvolena jako optimální velikost hexagonu 250 m,⁶ což znamená velikost strany 95 m, a tudíž jeden hexagon pokrývá plochu cca 2,3ha. Pro výzkumné oblasti Moravský kras a Litovelské Pomoraví byla jako optimální velikost hexagonu (díky většímu počtu záznamů oproti Chřibům) zvolena velikost 150 m, což znamená velikost strany 55 m, a tudíž jeden hexagon pokrývá plochu cca 0,79ha. Testovali jsme i menší/větší hexagony, avšak tato velikost kombinovala optimální poměr mezi přesností a jemností dat.

Převody na hexagonálních síť byly provedeny následujícími způsoby (Obrázek 10):

- Body: aby nedošlo k výraznému podhodnocení bodových záznamů, rozhodli jsme se využít výpočtu hodnoty nejen středového hexagonu, ale také všech okolních hexagonů (viz ukázka níže). Takto byla každému hexagonu přiřazena hodnota 3 (středový hexagon) či 0,666 (sousední hexagon) - což odpovídá polygonu překrývajícím 7 hexagonů. U bodového zakreslení tedy získaly částečnou hodnotu i okolní buňky mřížky, a to především s ohledem na mnohdy omezené možnosti přesně zaznačit dané místo na mapě formou bodu.
- Linie: každému hexagonu byla přiřazena hodnota podle toho, kolik linií daný hexagon protíná (funkce *Sum line lengths*).
- Polygony: každému hexagonu byla přiřazena hodnota dle počtu polygonů, které jej překrývají (funkce *Join attributes by location*).

⁶ Velikost hexagonu se v prostředí QGIS počítá jako vzdálenost mezi středem hexagonu a vzdálenou hranou sousedního hexagonu - "Horizontal/Vertical spacing".

Obrázek 10 – Grafické znázornění přenosu mapového záznamu ve formě bodu a polygonu do výsledné hexagonální mřížky.

Jakmile byly vytvořeny jednotlivé hexagonové sítě (vždy tři – bod/linie/polygon) pro každou KES, došlo ke sloučení tří sítí reprezentující jednu KES do jedné společné vrstvy. Tímto krokem byly sečteny míry/množství zaznačení bodů/linií/polygonů a mohly vzniknout finální vizualizace ve formě map pro jednotlivé KES (viz Přílohy II,III,IV). Jako mapový podklad byla zvolena turistická mapa z webového portálu mapy.cz, která je svým obsahem velmi podobná klasickým papírovým turistickým mapám, na které jsou lidé běžně zvyklí. Tento podklad na jednu stranu zhoršuje čitelnost prostorových záznamů KES při pohledu na celou oblast v malém rozlišení, ale výrazně usnadňuje orientaci při přiblížení na menší oblast nebo při velkém rozlišení mapy. Orientaci v podkladové mapě dále zlepšuje částečná průhlednost záznamu KES, která je viditelná zejména při pohled zblízka.

3.2.3 Skupinové diskuse focus group s respondenty dotazníkového šetření

Design focus groups

Na úvod bylo nutné v kontextu dosavadních zjištění a průběhu celého výzkumu upřesnit cíl následné kvalitativní části výzkumu ve formě skupinových diskuzí FG. V původním designu výzkumu dle projektového návrhu bylo například participativní mapování KES součástí až této fáze. V průběhu realizace výzkumu se však ukázalo vhodnější na ten účel využít dotazníkového šetření, jelikož tato data jsou dobře kvantifikovatelná a samotná aktivita ‘kreslení v mapě’ představuje oživení vyplňování dotazníků a zlepšuje orientaci respondentů ve zkoumaném území. Rozhodujícím faktorem pro přesun mapování do dotazníkového šetření byla také probíhající pandemie COVID-19, která omezovala možnosti osobního setkávání lidí v uzavřených prostorech, což byl nutný předpoklad pro uskutečnění workshopů. Realizace

workshopů tedy byla ohrožena, a i proto bylo vhodné provést participativní mapování již v rámci dotazníkového šetření. V této souvislosti byl změněn formát z workshopů na skupinové diskuze FG, při kterých se setkává méně lidí a bylo tak více pravděpodobné, že je budeme moci uskutečnit i při nějakých omezeních pro setkávání lidí v uzavřených prostorách. Výhodou těchto změn bylo, že jsme získali několikanásobně větší množství mapových dat, než bychom získali na skupinových diskuzích nebo workshopech.

Skupinový proces zároveň umožňuje zkoumat nebo deliberovat sdílené hodnoty, což dotazník neumožňoval. V rámci deliberativní socio-kulturní valuace bylo provedeno preferenční hodnocení KES informovanou skupinou jedinců znajících výzkumnou lokalitu. Hodnocení tak vznikne kombinací názorů založenou na sdílených sociálních hodnotách – oproti dotazníkům slouží ke zjištění sdílených hodnot KES.

Hlavním výzkumným cílem této, poslední, části výzkumu bylo prozkoumat sdílené hodnoty KES a jejich případné odlišnosti od hodnot individuálních. Skupinový proces dále umožnil lépe pochopit, jak návštěvníci výzkumných oblastí chápou a využívají vybrané KES nebo prozkoumat hodnoty naplněnosti života (eudaimonic) skrze KES.

Pro zkoumání individuálních hodnot jsme se rozhodli použít stejnou metodu i formu, jakou jsme použili v dotazníkovém šetření v Moravském krasu a Litovelském Pomoraví. Jedná se o bodování jednotlivých přínosů přírody krajiny dané výzkumné oblasti na magnetické tabuli pomocí omezeného počtu bodů (magnetů). Pro zjištění sdílených hodnot jsme naplánovali principiálně podobné cvičení spojené s facilitovanou deliberací. Cílem by mělo být dospět ke konsensu na společném hodnocení jednotlivých hodnot, které budou vycházet z výměny názorů při diskuzi. Individuální hodnocení přitom poslouží jako odrazový můstek k následné společné diskuse.

Osnova FG byla navržena jako flexibilní s cílem vyvolat žádoucí diskuzi a příliš do ní nezasahovat, jelikož metoda FG spoléhá na vlastní asociace účastníků, zejména ty vyvolané jejich vzájemnou interakcí. V souladu s aktuálními požadavky na výzkum s lidskými účastníky byl na úvod každému představen a předán k podpisu informovaný souhlas s účastí ve výzkumu.

Design FG diskuse využívá v úvodní části námi osvědčené (v úvodní části výzkumu při FG s experty) tzv. asociativní metody – kdy participující jsou již ve zvacím emailu vyzváni k přinesení

fotek nebo předmětů, jež jim symbolizují povahu dané oblasti, oblíbených míst, anebo lidí, které tam potkávají. Tyto fotky nebo předměty pak slouží k tomu, aby se diskuse na začátku od obsahu nebo významu těchto fotek nebo předmětů odrazila.

Výběr účastníků pro FG

K získání potenciálních účastníků FG byl využit samotný dotazník, na jehož závěr byla nabídnuta možnost zúčastnit se navazující širší diskuse nad přínosy zkoumaného území.

První FG byla zamýšlena s respondenty prvního dotazníkového šetření v Chřibech. Z 28 oslovených respondentů dotazníkového šetření nám odpovědělo 6 osob s tím, že pouze 2 by se mohli zúčastnit. Přestože celkově činila návratnost odpovědí slušných 26 %, nedosáhli jsme minimálního počtu zájemců (3-4), abychom mohli FG uspořádat. Svůj podíl na neochotě potenciálních účastníků měla pravděpodobně i probíhající pandemie COVID-19. V tomto období sice platná protiepidemická opatření umožňovala setkání až 10 osob ve vnitřních prostorách, některé osoby např. z rizikových skupin ale jakékoliv společné setkání uvnitř mohlo nakonec odradit, přestože o něj dříve projevíli zájem. Přestože realizace FG v Chřibech skončila neúspěchem, ve zbývajících dvou oblastech jsme měli díky dvojnásobnému počtu respondentů (a téměř trojnásobnému počtu zájemců o skupinovou diskuzi) podstatně větší šanci FG uspořádat.

V rámci dotazníkového šetření v Moravském krase projevílo zájem o účast ve skupinové diskuzi celkem 91 respondentů (z 245), v případě Litovelského Pomoraví to bylo 85 respondentů (z 245). Všichni tito respondenti byli osloveni jako potenciální účastníci skupinové diskuze FG. Po připomenutí pozvánky na setkání jsme získali dostatečný počet zájemců pro tři FG, a to dvě v Moravském krase (4 přihlášení účastníci v Brně a 6 v Blansku) a jednu v Litovelském Pomoraví (5 přihlášených účastníků v Olomouci). Na druhou diskuzi v Litovelském Pomoraví v Litovli se přihlásili pouze dva respondenti, což nesplňovalo minimální nutný počet účastníků. Tohle setkání jsme byli nuceni nakonec zrušit.

Reálná účast byla ovšem ve všech třech případech nižší, než byl přihlášený počet účastníků. V Blansku se zúčastnilo 5 ze 6 přihlášených, v Brně 2 ze 4 přihlášených a v Olomouci 3 z 5 přihlášených. Vzhledem k metodologickým požadavkům a charakteru skupinových diskuzí FG je obecně považován za minimální nutný počet tři až čtyři účastníci (Slovák a kol., 2023).

V tomto kontextu lze považovat pouze dvě ze tří skupinových diskuzí FG za plnohodnotné a úspěšné. Přestože celkově činila návratnost odpovědí na pozvánky slušných cca 20 %, dosáhli jsme minimálního počtu účastníků pouze u dvou ze čtyř plánovaných setkání.

4. Hlavní výsledky výzkumu

4.1 CultES klasifikace KES

V souladu s cíli výzkumu bylo nutné použít nějaký inkluzivní klasifikační rámec KES, který by byl vhodný pro zachycení široké škály důvodů, proč lidé chodí do přírody, nebo jaké nemateriální přínosy vnímají. Za tímto účelem jsme provedli srovnávací analýzu (tzv. “concept matching exercise” dle Czúcz a kol., 2018) několika zavedených mezinárodních klasifikačních rámců ekosystémových služeb: Millennium Ecosystem Assessment – MA (2005), The Economics of Ecosystems and Biodiversity – TEEB (2010), Common International Classification of Ecosystem Services – CICES (2013, 2017), Nature’s Contributions to People – NCP (2018).

Klasifikace obsahuje 15 již zavedených kategorií přínosů a k tomu 4 námi nově vymezené přínosy, které byly vytvořeny na základě vlastních empirických zjištění v rámci analýzy dat z dotazníkového šetření. Naopak jedna nová KES Ekofilie se ve výsledcích objevila velmi výrazně a je tak příslibem, že jsme narazili na nějaký dosud opomíjený aspekt výzkumu KES, podobně jako např. Gould a kol. (2017). Cílem bylo zachovat co nejširší škálu významů a neomezovat se striktně již zavedenými klasifikacemi KES. Náš iterativní proces vyjasňování jednotlivých kategorií KES odráží postupné zpřesňování, co KES vlastně jsou a co pak nacházíme v terénu u lidí. Mohli bychom to označit za dialektický proces mezi pracovními definicemi a empirickými zjištěními z výzkumu.

V souvislosti s přípravou materiálů na závěrečnou konferenci a zpracování souhrnné výzkumné zprávy jsme zpracovali další verzi CultES klasifikace KES v češtině (viz Příloha I CultES Klasifikace KES v1.3). Součástí této aktualizace bylo sjednocení názvů kategorií KES v obou jazycích (čeština i angličtina) a vytvoření ikon pro každou jednotlivou kategorii, které jsou dále použity při prezentaci některých výsledků (např. mapy KES, prezentace na konferenci). Klasifikační schéma bylo graficky zpracováno a doplněno o úvodní představení konceptuálního rámce KES, aby tento dokument mohl být dále využitelný jako podpůrný nebo informační materiál při vzdělávacích aktivitách zaměřených např. na šíření povědomí o KES.

Stejná klasifikace 15 již zavedených kategorií přínosů byla použita i při systematické rešerši a analýze odborných publikací při zpracování rukopisu článku s názvem „The use of focus groups in cultural ecosystem services research: a systematic review“ (Slovák a kol., 2023).

4.2 Dotazníkové šetření s participativním mapováním

4.2.1 Kulturní ekosystémové služby v Moravském krasu

Moravský kras – Struktura respondentů

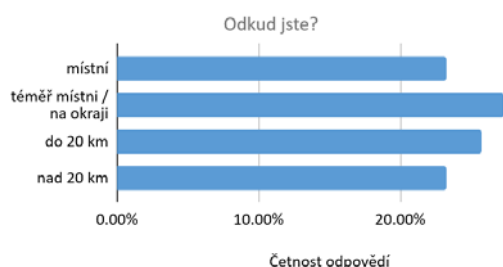
Respondenti v Moravském Krasu se ukázali z hlediska vzdálenosti bydliště velmi různorodými (Graf 1a). Nejvíce (27,35 %) se jich popsalo jako „*téměř místní*“, žijící na okraji či v blízkosti Moravského Krasu. O dvě procenta nižší podíl (25,71 %) se charakterizoval jako „*nejsem místní, ale žiji v okolí do 20 km*“. Necelá čtvrtina respondentů (23,27 %) se pak charakterizovali buď jako místní, kteří zde žijí nebo naopak nikoli místní, žijící dál než 20 km od Moravského Krasu.

Ve frekvenci navštěvování Moravského Krasu byla nejčastější odpověď „*příležitostně*“, kterou zvolilo 34,69 % respondentů (Graf 1b). Čtvrtina respondentů (25,31 %) pak Moravský kras navštěvuje „*2x a vícekrát týdně*“. Méně respondentů pak zvolilo odpověď jednou týdně (18,78 %), lidé navštěvující Moravský kras jednou měsíčně tvořili pouhých 12 % a vzácných návštěvníků jsme měli ve výzkumné skupině pouhých 8 %.

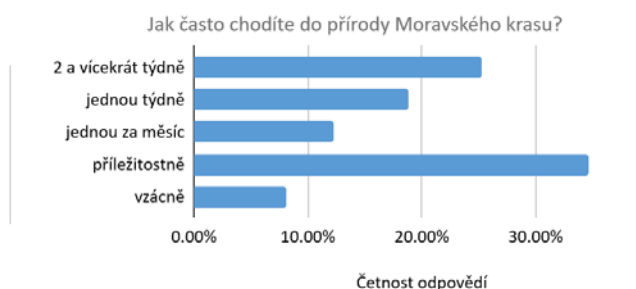
Polovina respondentů byla ve věku 31–50 let (27,2 % bylo v rozmezí 41–50 let, 23,01 % v rozmezí 31–40 let) (Graf 1c). 12,97 % respondentů pak bylo ve věku 21–30 let, 11,3 % v rozmezí 15–20 let. V rozmezí 61–70 let se pohybovalo 11,72 % respondentů a v rozmezí 51–60 let to bylo 10,04 % respondentů. Nejmenší podíl zaujali respondenti starší 70 let (3,77 %). Šest respondentů vyplňovalo společně jako skupina a zároveň uvedlo dvě rozdílné kategorie věku, nejsou tedy zahrnuti do grafu 1c. Průměrný věk respondentů je 41,2 let.

Nejvíce byli mezi respondenti zastoupeni muži (56,73 %) (Graf 1d). Žen bylo 37,55 % a 5,71 % respondentů vyplňovalo společně jako skupina (žena + muž).

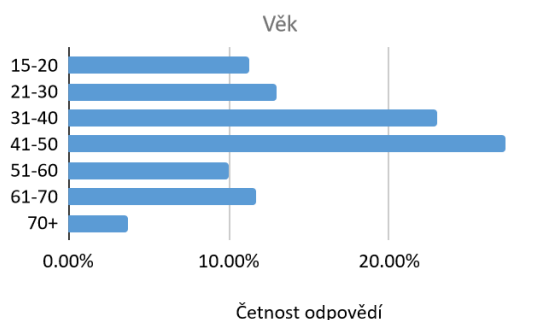
a)

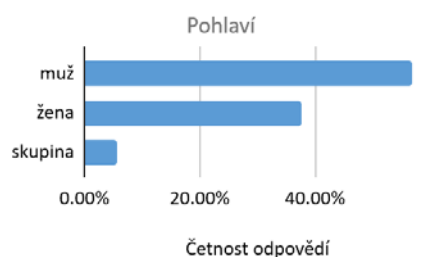
b)

c)

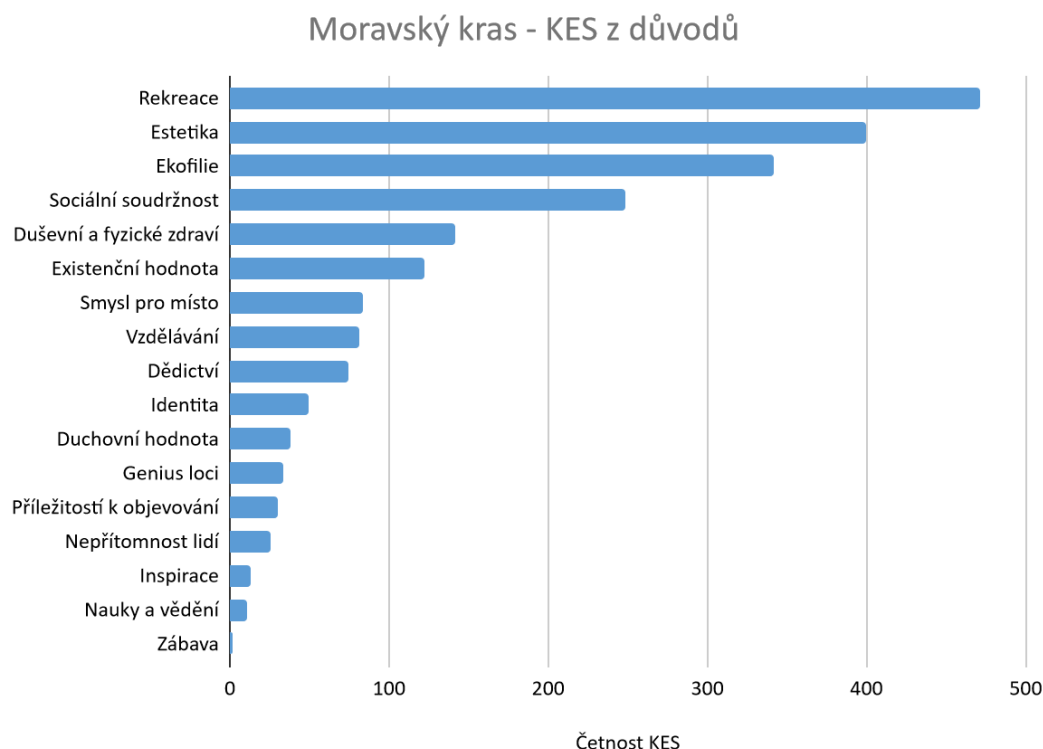
d)

Graf 1 – Struktura respondentů v Moravském krase jako odpovědi ze čtyř otázek: a) „Odkud jste (kde žijete)?“ (245 respondentů); b) „Jak často (v průměru) chodíte do přírody Moravského krasu?“ (245 respondentů); c) Věk (239 respondentů); d) Pohlaví (245 respondentů).

Moravský kras – KES jako důvody, proč lidé chodí do přírody

Mezi nejčastěji uvedené důvody pro návštěvu Moravského krasu (interpretováno skrze KES) patří kategorie Rekreace (n=471) a Estetika (n=400) (Graf 2). Jako třetí nejčastější důvod se umístila KES Ekofilie (n=342) jako potřeba pobytu v přírodě nebo přímého kontaktu s ní. Významně se v odpovědích objevil Moravský kras jako místo pro budování nebo udržování mezilidských vztahů – KES Sociální soudržnost (n=248), místo pro duševní odpočinek s pozitivním vlivem na zdraví – KES Duševní a fyzické zdraví (n=142) a také jako zdroj uspokojení z toho, že určitá krajina, ekosystém nebo organismus existuje – KES Existenční hodnota (n=122). Na druhé straně patří mezi nejméně časté důvody k návštěvě Moravského krasu kategorie KES Inspirace (n=13), Nauky a vědění (n=11) a Zábava (n=2).

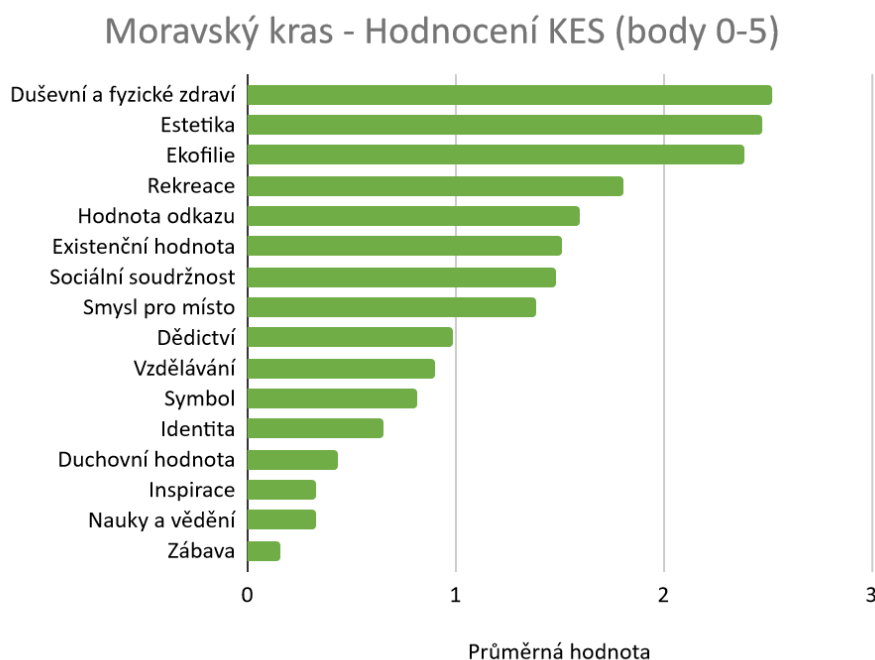

Graf 2 - Kumulativní četnost KES v Moravském krase jako odpovědi ze čtyř otázek: 3b) *“Co vás dnes přivedlo právě sem (a ne jinde)?”*; 4) *“A máte ještě nějaké další důvody, proč do Moravského krasu jindy chodíte?”*; 5) *“Jaká místa v Moravském krasu nejraději navštěvujete? Pokud máte taková místa, vypište je prosím níže (max. 3) a stručně uveďte proč.”*; 11) *“Je tu ještě něco zvláštního, co Vás sem táhne?”* (celkem respondentů = 245).

Moravský kras – Hodnoty KES

Při preferenčním bodovém hodnocení KES skrze tvrzení respondenti v průměru přiřadili nejvíce bodů kategorii KES Duševní a fyzické zdraví (2,52 bodů) („Možnost vyčistit si zde hlavu, zrelaxovat se“) (Graf 3). Jen o něco méně bodů získala na druhém místě KES Estetika (2,47 bodů) („Možnost kochat se krásou zdejší přírody a krajiny“), následována na třetím místě KES Ekofilie (2,39 bodů) („Možnost kontaktu s přírodou“). Průměrnou hodnotu 1,81 bodů získala na čtvrtém místě KES Rekrece („Možnost zde sportovat nebo se věnovat jiným (fyzickým) aktivitám“). Významné důležitosti dosáhla také KES Hodnota odkazu (1,6 bodů) („Zachování zdejší přírody nebo konkrétních míst pro další generace“), Existenční hodnota (1,51 bodů) („Prostor pro přírodu a život i jiných tvorů – rostlin i zvířat“), Sociální soudržnost (1,48 bodů) („Možnost trávit zde čas s jinými lidmi“) a Smysl pro místo (1,39 bodů) („Místa, ke kterým mám osobní vztah“). Podobně jako u předchozího téma – KES z důvodů – jsou nejméně preferované kategorie KES Inspirace (0,33 bodů) („Inspirace zdejší přírodou a krajinou k uměleckým a jiným tvůrčím aktivitám“), Nauky a vědění (0,33 bodů) („Tradiční znalosti nebo vědecké poznatky

získané ze zdejší přírody“) a Zábava (0,13 bodů) („Možnost sledovat videa nebo filmy z Litovelského Pomoraví“).

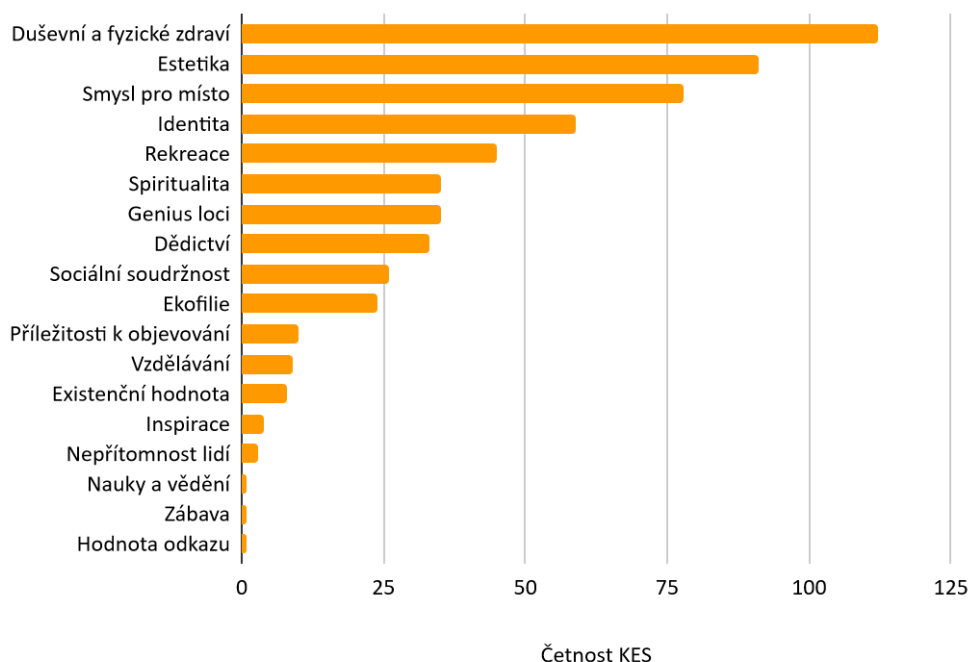

Graf 3 – Preferenční bodové hodnocení KES skrze tvrzení, kdy každé tvrzení odpovídá jedné KES. „Přečtěte si pozorně následující seznam přínosů přírody a krajiny Moravského krasu. Následně na magnetické tabuli rozdělte 20 bodů mezi jednotlivé přínosy podle toho, jak jsou pro Vás osobně důležité (čím více bodů, tím větší důležitost). K jedné možnosti přidejte maximálně 5 bodů.“ (celkem respondentů = 245).

Moravský kras – KES jako s místem spojené emoce

Z hlediska pocitů a emocí, které mají respondenti spojeny s Moravským krasem (nebo konkrétními místy), se nejčastěji objevili KES Duševní a fyzické zdraví (n=112) a Estetika (n=91) (Graf 4). Třetí a čtvrté místo ukazuje, že Moravský kras slouží i jako významný emocionální zdroj pro vytváření Smyslu pro místo (n=78) a Identity (n=59). Na pátém místě se umístila KES Rekreace (n=45), následována kategoriemi Spiritualita a Genius loci (obě shodně n=35).

Moravský kras - KES z pocitů a emocí

Graf 4 - Četnost KES jako odpovědi na otázku: *“Vyvolává ve Vás Moravský kras (nebo nějaká konkrétní místa) nějaké zvláštní pocity nebo emoce? Pokud ano, vypište je prosím níže a stručně uveďte jaké.”* (celkem respondentů = 206).

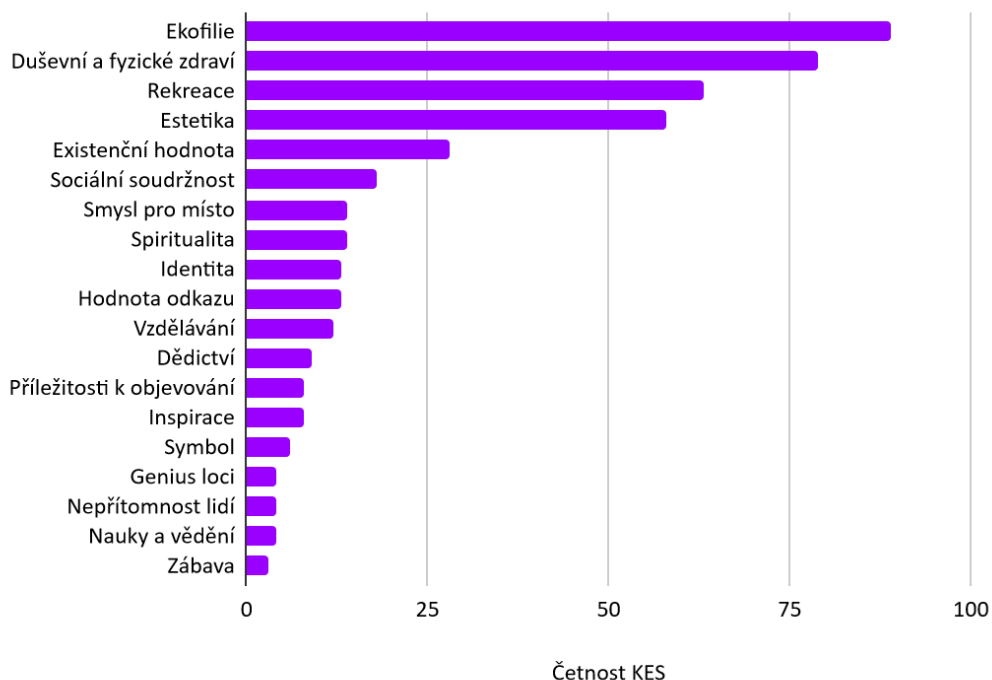
Ukázky odpovědí:

- Rudické propadání: *“úžas nad geologickými jevy”*
- Koňské spády: *“zde se cítím volná jako pták”*
- Stromořadí Hajce: *“úžas, pokora, vděčnost, klid, ticho, vzpomínání, přemýšlení o minulosti a životě, meditace”*
- Tři Smrky: *“vzpomínky na svoji svatbu pod Smrky, smutek z jejich seschnutí a smrti”*
- Býčí skála: *“nelze vyjádřit – mystické”, “tajemno”, “nadchnutí”*

Moravský kras – KES jako hodnoty naplněnosti života

K lepšímu nebo naplněnějšímu životu respondentů (eudaimonic) nejčastěji přispívá KES Ekofilie (n=89) a Duševní a fyzické zdraví (n=79) (Graf 5). Za významné lze také považovat KES Rekrece (n=63) a Estetika (n=58).

Moravský kras - KES z hodnot naplněnosti (eudaimonic)

Graf 5 - Četnost KES jako odpovědi na otázku: „Činí něco z výše uvedeného, nebo něco dalšího v Moravském Krasu Váš život lepším nebo naplněnějším? Pokud ano, co?“ (celkem respondentů = 207).

Ukázky odpovědí:

- „Že můžu jít do přírody, do lesa – smysl života.“
- „Bez přírody člověk nemůže žít, takže v životě Moravský Kras potřebuji.“
- „Už jenom ten prostor a krása toho prostoru. Jeho přístupnost a možnost setkání se.“
- „Uvědomění si krásy a čistoty a následně křehkosti a důležitosti něco takového chránit.“
- „Západ slunce (na lavičce ve stromořadí Hajce u Rudice).“

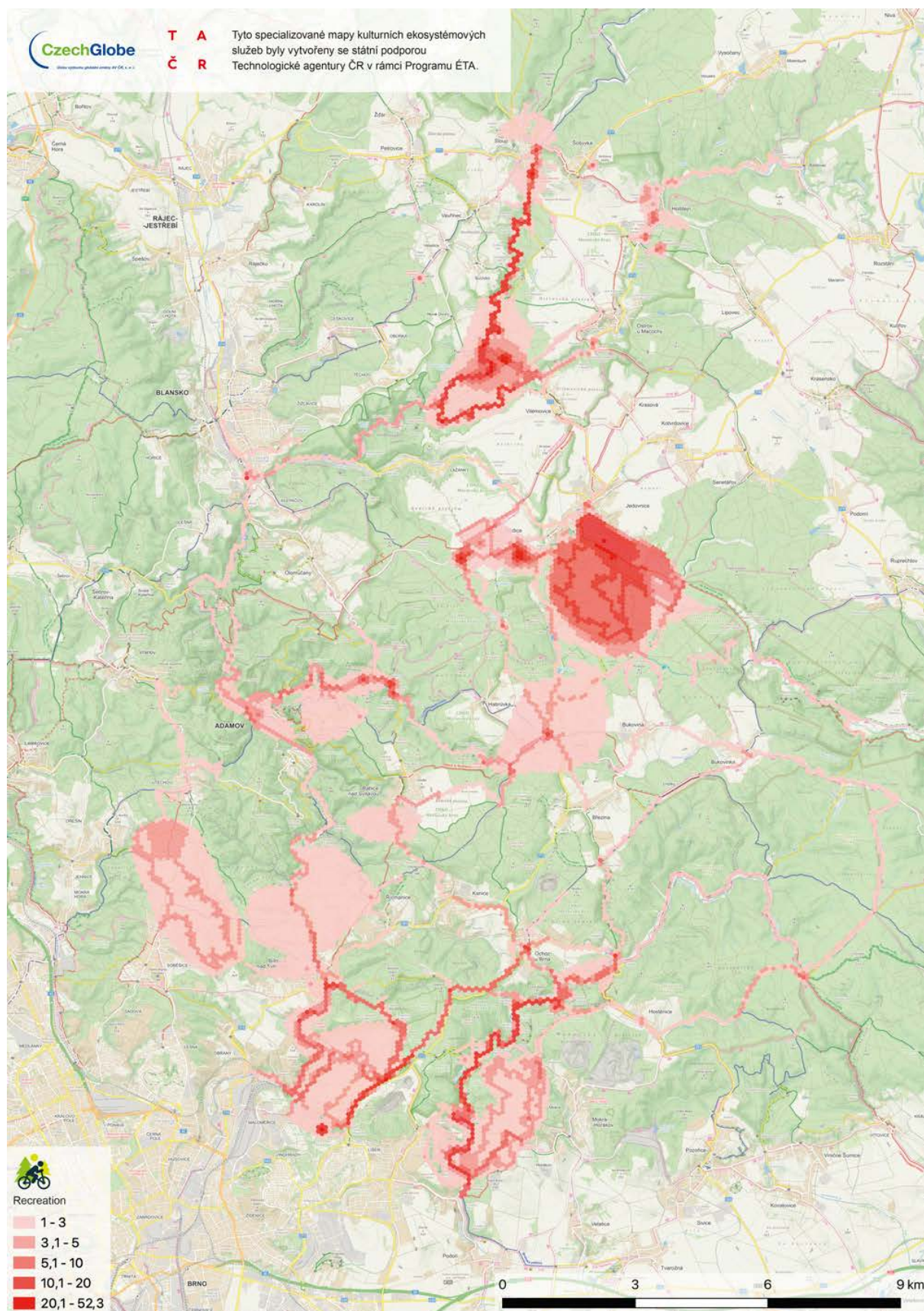
Moravský kras – Mapy KES

Ukázková mapa níže (Obrázek 11) představuje prostorové zachycení odpovědí respondentů vztahujících se ke konkrétním místům, trasám nebo oblastem v území, které jsou vyhledávány za účelem rekreace (KES Recreation). Evidentní je návaznost na turisticky dobře dostupná místa spojená s nějakým významným přírodním fenoménem (např. Suchý a Pustý žleb, údolí

Říčky, Rudické propadání, Býčí skála) nebo oblíbenou turistickou atrakcí (např. rybník Jedovnice a sousední cyklo trail stezky).

Všechny zpracované mapy jsou součástí přílohy II – Mapy KES Moravský kras.

Obrázek 11 – Ukázková mapa pro Moravský kras – výsledek mapování míst, oblastí a tras v Moravském krase, které respondenti využívají za účelem rekreace (KES Recreation). Čím tmavší barva, tím větší četnost záznamů (viz legenda v mapě).

4.3.2 Kulturní ekosystémové služby v Litovelském Pomoraví

Litovelské Pomoraví – Struktura respondentů

Respondenti v Litovelském Pomoraví se nejčastěji identifikovali jako „*téměř místní*“, žijící na okraji či v blízkosti Litovelského Pomoraví (38,78 %) (Graf 6a). Spolu s místními (27,35 %) by pak dohromady tvořili dvě třetiny respondentů. Necelá čtvrtina respondentů (23,27 %) se pak charakterizovali jako „*nejsem místní, ale žiji v okolí do 20 km*“. Nejmenší část respondentů se identifikovala jako žijící dál než 20 km od Litovelského Pomoraví (9,8%).

Ve frekvenci navštěvování Litovelského Pomoraví byla nejčastější odpověď „*2x a vícekrát týdně*“, kterou zvolilo 37,14 % respondentů (Graf 6b). Více než čtvrtina respondentů (28,57 %) pak Litovelské Pomoraví navštěvuje „*jednou týdně*“. Méně respondentů pak zvolilo odpověď „*příležitostně*“ (16,73 %), lidé navštěvující Litovelské Pomoraví jednou měsíčně tvořili 14,69 % a vzácných návštěvníků bylo mezi respondenty pouhých 2,04 %.

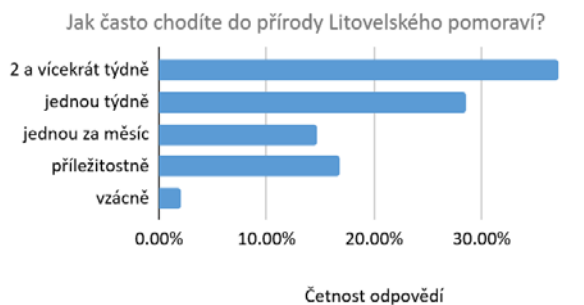
Téměř polovina respondentů byla ve věku 31–50 let (26,75 % bylo v rozmezí 41–50 let, 21,40 % v rozmezí 31–40 let) (Graf 6c). V rozmezí 61–70 let se pohybovalo 16,05 % respondentů a v rozmezí 51–60 let to bylo 13,99 % respondentů. 11,93 % respondentů pak bylo ve věku 21–30 let, respondentů starších 70 let bylo 5,35 %. Nejmenší podíl zaujali nejmladší respondenti v rozmezí 15–20 let (4,53 %). Dva respondenti vyplňovali společně jako skupina a zároveň uvedli dvě rozdílné kategorie věku, nejsou tedy zahrnuti do grafu 10c. Průměrný věk respondentů je 45,4 let.

Nejvíce byli mezi respondenti zastoupeni muži (55,92 %) (Graf 6d). Žen bylo 40,41 % a 3,67 % respondentů vyplňovalo společně jako skupina (8 z 9 případů jako pár žena a muž).

a)

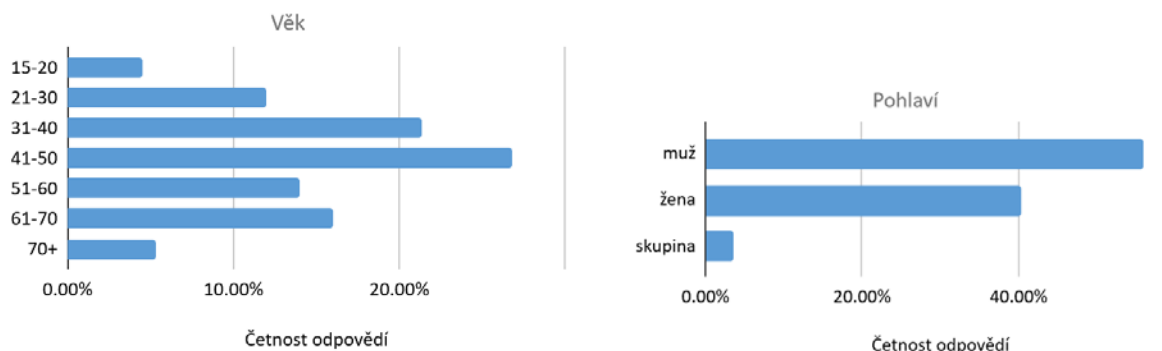

b)

c)

d)

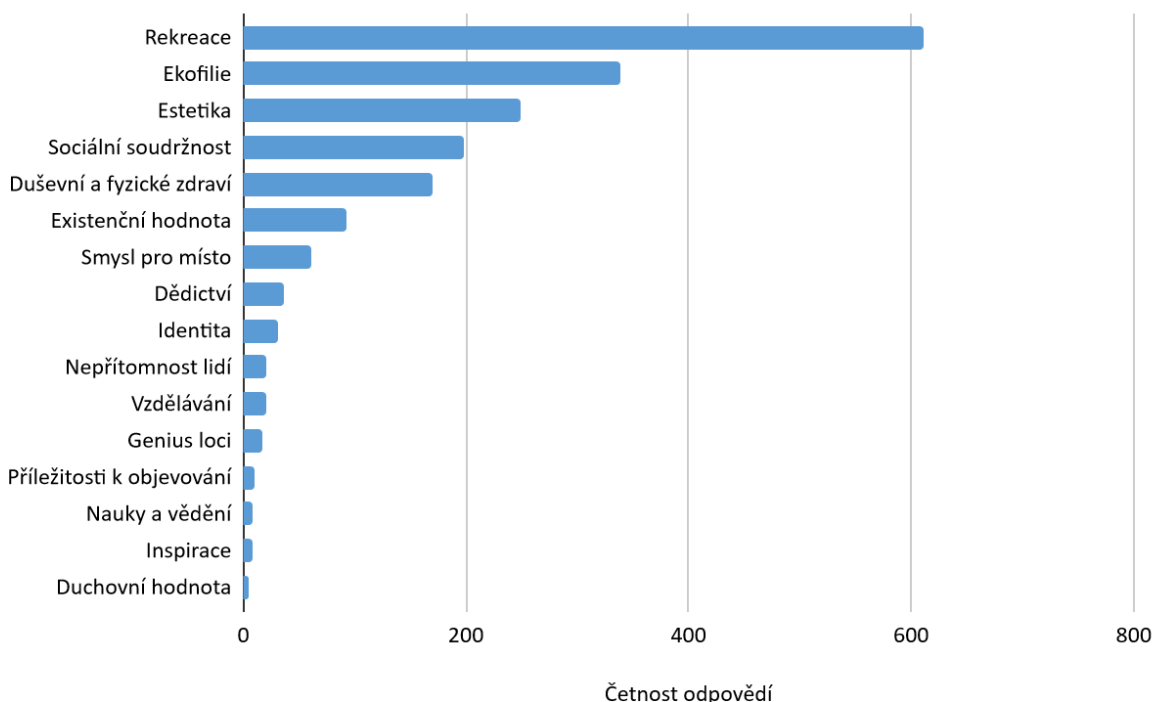

Graf 6 – Struktura respondentů v Litovelském Pomoraví jako odpovědi ze čtyř otázek: a) „Odkud jste (kde žijete)?“ (245 respondentů); b) „Jak často (v průměru) chodíte do přírody Litovelského Pomoraví?“ (245 respondentů); c) Věk (243 respondentů); d) Pohlaví (245 respondentů).

Litovelské Pomoraví – KES jako důvody, proč lidé chodí do přírody

Mezi nejčastěji uvedené důvody pro návštěvu Litovelského Pomoraví (interpretováno skrze KES) patří s výrazným náskokem kategorie Rekreace (n=612) před druhou KES Ekofilie (n=338) (Graf 7). Jako třetí nejčastější důvod se umístila KES Estetika (n=250). Významně se v odpovědích objevila KES Sociální soudržnost (n=199), která potvrzuje Litovelské Pomoraví jako místo pro budování nebo udržování mezilidských vztahů, a také KES Duševní a fyzické zdraví (n=170) reflektující důležitou roli této oblasti pro duševní odpočinek s pozitivním vlivem na zdraví. Na druhé straně patří mezi nejméně časté důvody k návštěvě Litovelského Pomoraví kategorie KES Nauky a vědění (n=9), Inspirace (n=8) a Duchovní hodnota (n=4).

Litovelské Pomoraví - KES z důvodů k návštěvě

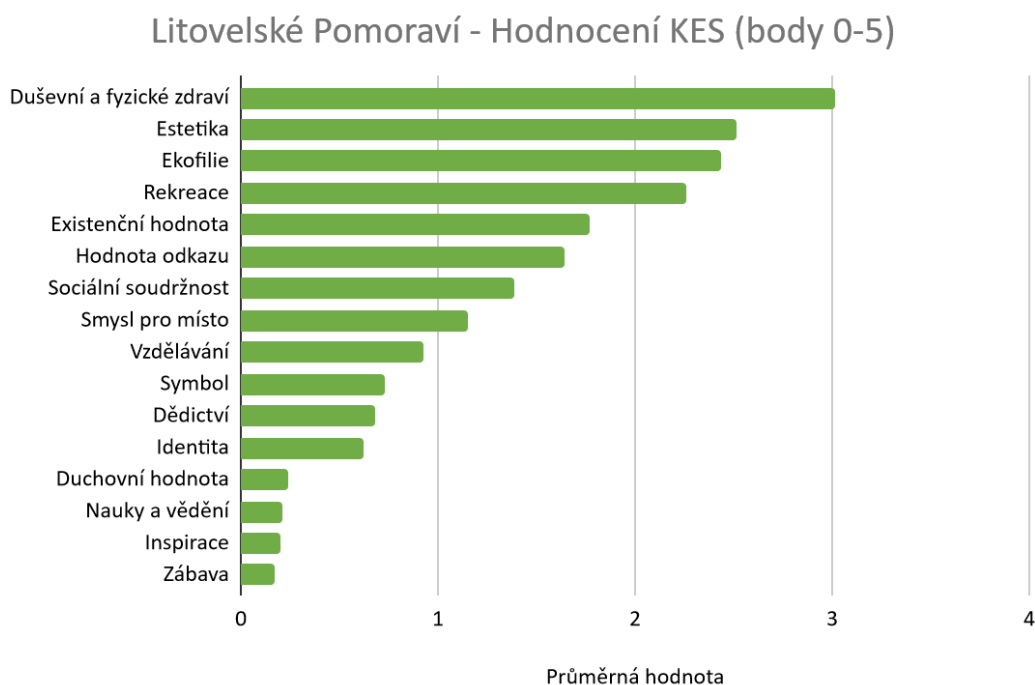

Graf 7 - Kumulativní četnost KES v Litovelském Pomoraví jako odpovědi ze čtyř otázek: 3b) *“Co vás dnes přivedlo právě sem (a ne jinde)?”*; 4) *“A máte ještě nějaké další důvody, proč do Litovelského Pomoraví jindy chodíte?”*; 5) *“Jaká místa v Litovelském Pomoraví nejraději navštěvujete? Pokud máte taková místa, vypište je prosím níže (max. 3) a stručně uveďte proč.”*; 11) *“Je tu ještě něco zvláštního, co Vás sem táhne?”* (celkem respondentů = 245).

Litovelské Pomoraví – Hodnoty KES

Při preferenčním bodovém hodnocení KES skrze tvrzení respondenti v průměru přiřadili nejvíce bodů kategorii KES Duševní a fyzické zdraví (3,01 bodů) (*„Možnost vyčistit si zde hlavu, zrelaxovat se“*) (Graf 8). Jen o něco méně bodů získala na druhém místě KES Estetika (2,51 bodů) (*„Možnost kochat se krásou zdejší přírody a krajiny“*), následována na třetím místě KES Ekofilie (2,44 bodů) (*„Možnost kontaktu s přírodou“*). Průměrnou hodnotu 2,26 bodů získala na čtvrtém místě KES Rekreace (*„Možnost zde sportovat nebo se věnovat jiným (fyzickým) aktivitám“*). Významné důležitosti dosáhla také Existenční hodnota (1,77 bodů) (*„Prostor pro přírodu a život i jiných tvorů – rostlin i zvířat“*), KES Hodnota odkazu (1,64 bodů) (*„Zachování zdejší přírody nebo konkrétních míst pro další generace“*), Sociální soudržnost (1,39 bodů) (*„Možnost trávit zde čas s jinými lidmi“*) a Smysl pro místo (1,16 bodů) (*„Místa, ke kterým mám osobní vztah“*). Podobně jako u předchozího téma – KES z důvodů – jsou nejméně preferované kategorie KES Nauky a vědění (0,21 bodů) (*„Tradiční znalosti nebo vědecké poznatky získané“*).

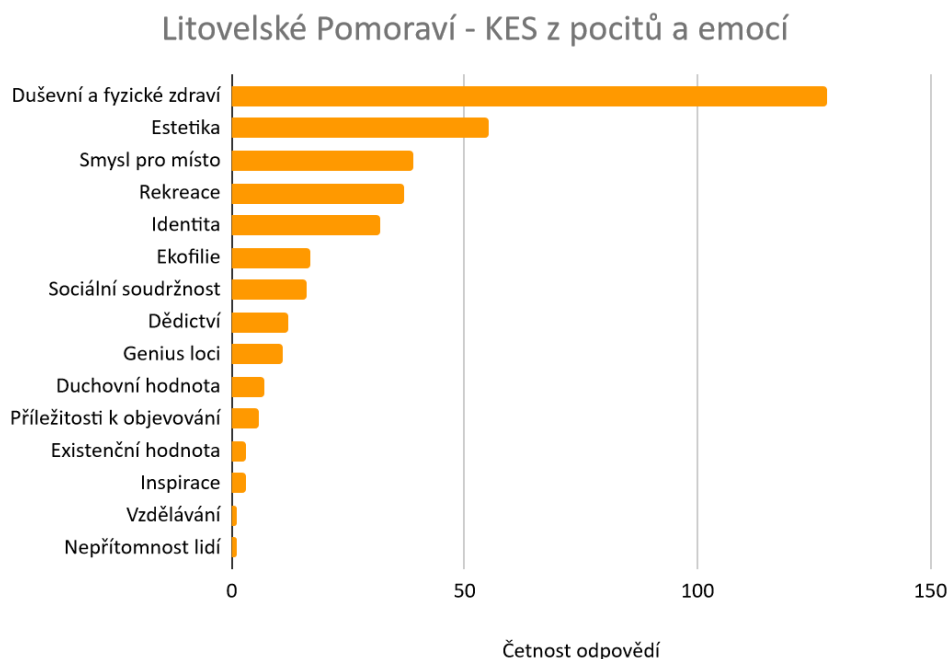
ze zdejší přírody“), Inspirace (0,2 bodů) („Inspirace zdejší přírodou a krajinou k uměleckým a jiným tvůrčím aktivitám“) a Zábava (0,17 bodů) („Možnost sledovat videa nebo filmy z Litovelského Pomoraví“).

Graf 8 – Preferenční bodové hodnocení KES skrze tvrzení, kdy každé tvrzení odpovídá jedné KES. „Přečtěte si pozorně následující seznam přínosů přírody a krajiny Litovelského Pomoraví. Následně na magnetické tabuli rozdělte 20 bodů mezi jednotlivé přínosy podle toho, jak jsou pro Vás osobně důležité (čím více bodů, tím větší důležitost). K jedné možnosti přidejte maximálně 5 bodů.“ (celkem respondentů = 245).

Litovelské Pomoraví – KES jako s místem spojené emoce

Z hlediska pocitů a emocí, které mají respondenti spojeny s Litovelským Pomoravím (nebo konkrétními místy), se s výrazným náskokem oproti jiným kategoriím nejčastěji objevila KES Duševní a fyzické zdraví (n=128), následována na druhém místě KES Estetika (n=55) (Graf 9). Třetí a páté místo ukazuje, že Litovelské Pomoraví slouží i jako významný emocionální zdroj pro vytváření Smyslu pro místo (n=39) a Identity (n=32). Na čtvrtém místě se umístila KES Rekrece (n=37).

Graf 9 - Četnost KES jako odpovědi na otázku: *“Vyvolává ve Vás Litovelské Pomoraví (nebo nějaká konkrétní místa) nějaké zvláštní pocity nebo emoce? Pokud ano, vypište je prosím níže a stručně uveďte jaké.”* (celkem respondentů = 169).

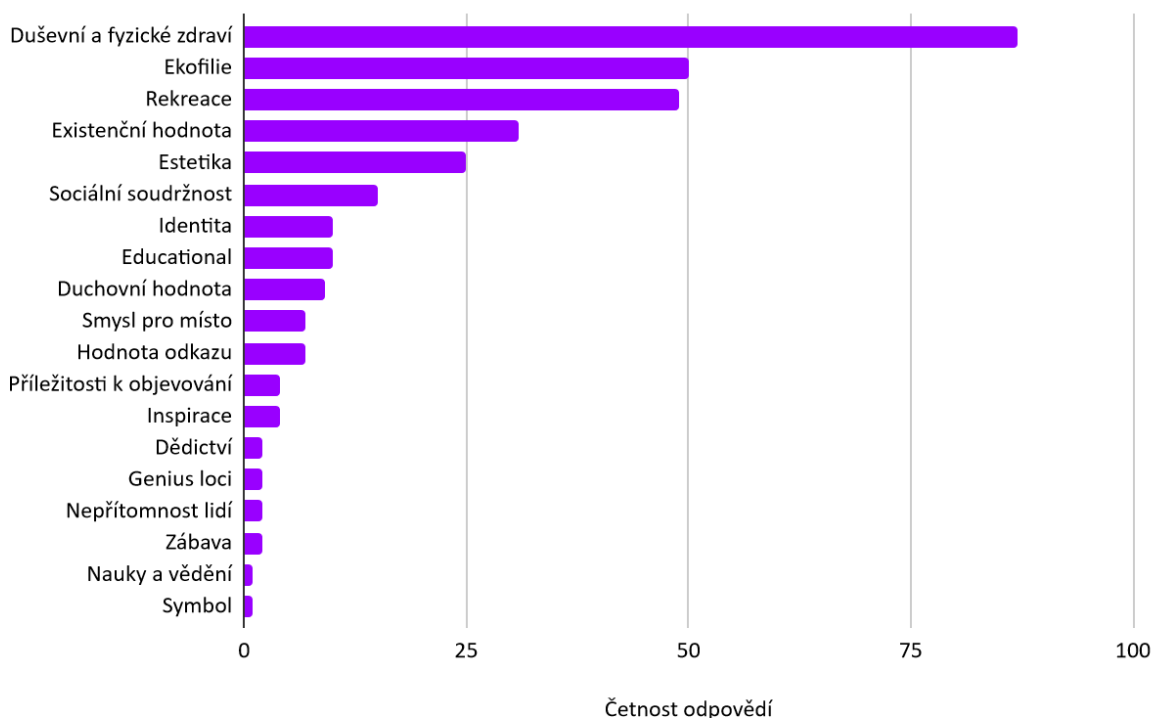
Ukázky odpovědí:

- Jez v Hynkově: *“Když mi není ok, jezdím se sem i vyplakat.”*
- Ramena Moravy: *“Je mi do breku krásou!”*
- Obelisk: *“vzpomínkové místo, výborná energie”*
- Mladečské jeskyně: *“tajemno”*

Litovelské Pomoraví – KES jako hodnoty naplnění života

K lepšímu nebo naplněnějšímu životu respondentů (eudaimonic) nejčastěji přispívá KES Duševní a fyzické zdraví (n=87) s výrazným nárůstem před druhou KES Ekofilie (n=50) (Graf 10). Pouze o jednu četnost méně má na třetím místě KES Rekrece (n=49). Čtvrté a páté místo pak obsadila KES Existenční hodnota (n=31) a Estetika (n=25).

Litovelské Pomoraví - KES z hodnot naplněnosti (eudaimonic)

Graf 10 - Četnost KES jako odpovědi na otázku: *“Činí něco z výše uvedeného, nebo něco dalšího v Litovelském Pomoraví Váš život lepším nebo naplněnějším? Pokud ano, co?”* (celkem respondentů = 171).

Ukázky odpovědí:

- *“Možnost dostat se do nenarušené přírody.”*
- *“Načerpám zde energii a moc mě to zde uklidňuje.”*
- *“Kontakt s přírodou – divokou – zklidnění a nabití energií.”*
- *“Možnost se za chvíli z domu dostat do lesa a přírody.”*
- *“Duchovní rozjímání v přírodě.”*
- *“Blízkost přírody, inspirace k tvorbě, magičnost a silná energie míst.”*

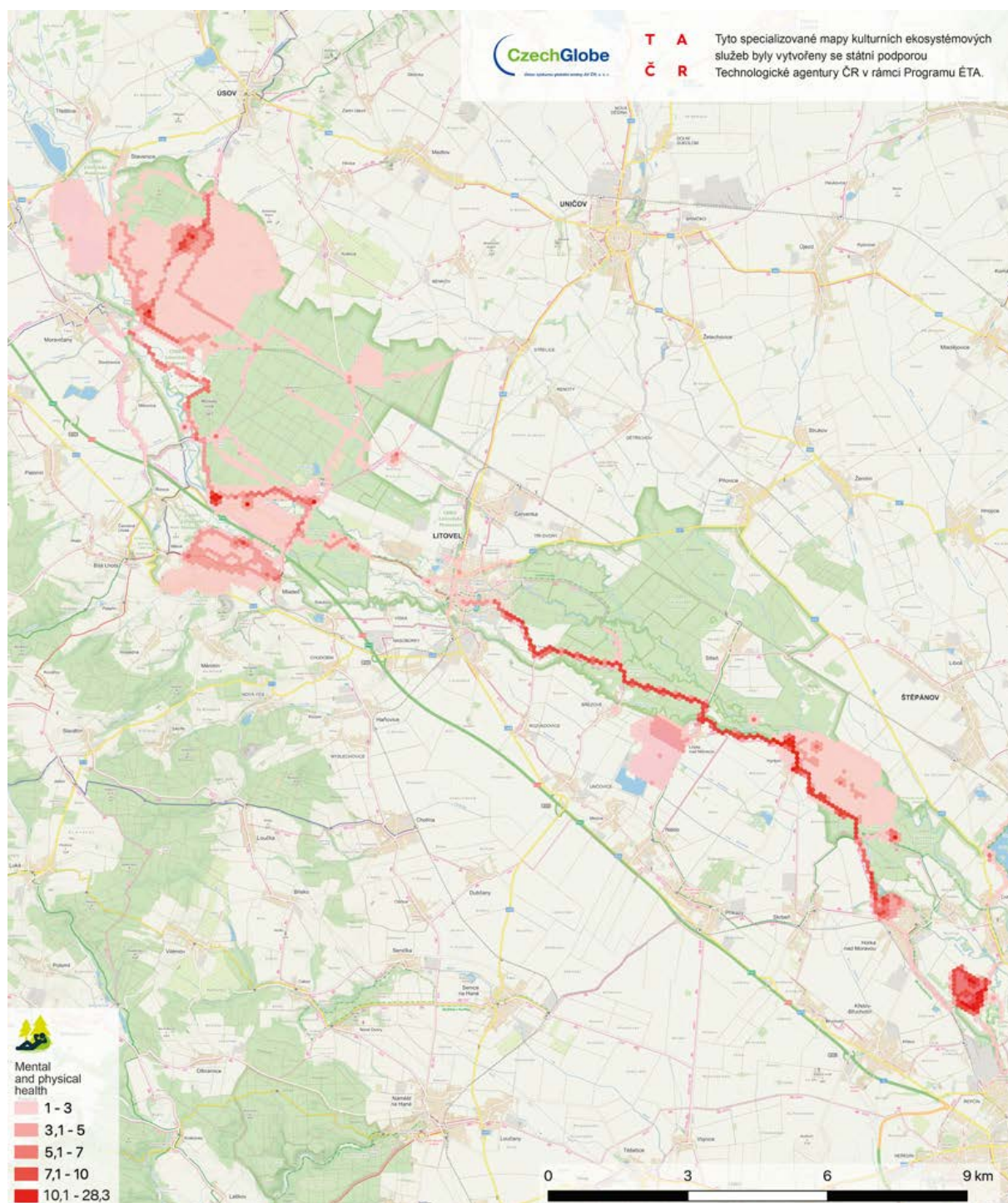
Litovelské Pomoraví – Mapy KES

Ukázková mapa níže (Obrázek 12) představuje prostorové zachycení odpovědí vztahujících se ke konkrétním místům, trasám nebo oblastem v území, které podporují tělesné a duševní zdraví respondentů (KES Mental and physical health). V jihovýchodní části území patří mezi tato místa zejména jezero Poděbrady, páteřní cyklotrasa z Horky přes Hynkov do Litovle, splav

u Hynkova a Lovecká chata. V severozápadní části jsou pak z hlediska této KES nejvýznamnější místa – Chrám přátelství, Obelisk, okolí Hradiska a vrcholu Bradlec.

Všechny zpracované mapy jsou součástí přílohy III – Mapy KES Litovelské Pomoraví.

Obrázek 12 – Ukázková mapa pro Litovelské Pomoraví – výsledek mapování míst, oblastí a tras v Litovelském Pomoraví, které respondenti využívají s pozitivním přínosem na duševní a fyzické zdraví (KES Mental and physical health). Čím tmavší barva, tím větší četnost záznamů (viz legenda v mapě).

4.3.3 Kulturní ekosystémové služby v Chříbech

Chříby – Struktura respondentů

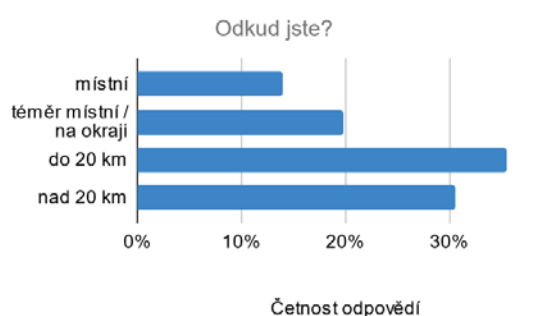
Respondenti v Chříbech se nejčastěji identifikovali jako „*nejsem místní, ale žiji v okolí do 20 km*“ (35,5 %) (Graf 11a). Necelá třetina respondentů (30,6 %) se pak charakterizovala jako žijící dál než 20 km od Chříbů „*nejsem místní, ale žiji v okolí do 20 km*“. Asi pětina se označila jako „*téměř místní*“, žijící na okraji či v blízkosti Chříbů (19,8 %). Nejmenší část respondentů se identifikovala jako místní (14 %).

Ve frekvenci navštěvování Chříbů byla nejčastější odpověď „*příležitostně*“, kterou zvolilo 51,2 % respondentů (Graf 11b). Asi pětina respondentů (18,7 %) pak Chříby navštěvuje „*jednou za měsíc*“. Méně respondentů pak zvolilo odpověď „*vzácně*“ (16,3 %), lidé navštěvující Chříby „*2x a vícekrát týdně*“ tvořili 7,3 % a „*jednou týdně*“ 6,5 %.

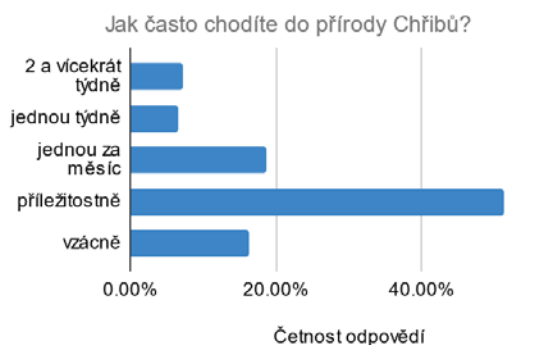
Nejvíce respondentů bylo ve věku 41–50 let (28,1 %) a dále v rozmezí 51–60 let (21,5 %) (Graf 11c). V rozmezí 31–40 let se pohybovalo 19 % respondentů a shodně 11,6 % bylo v rozmezí 21–30 let a 61–70 let. Nejmenší podíl zaujali nejmladší respondenti v rozmezí 15-20 let (5 %) a nejstarší v kategorii 70+ (3,3 %).

Lehce nad polovinou byli mezi respondenty zastoupeni muži (51, 2 %), žen bylo 48,8 % (Graf 11d).

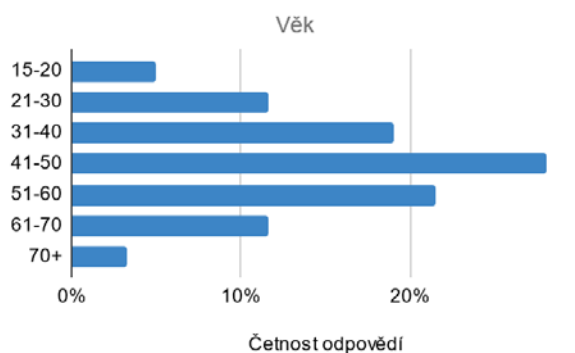
a)

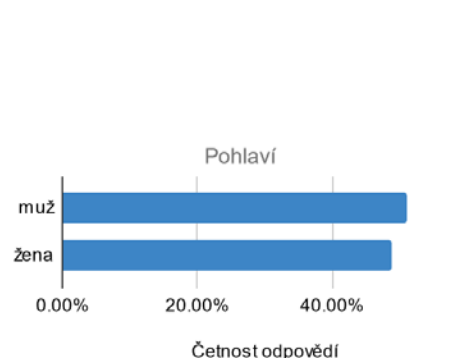
b)

c)

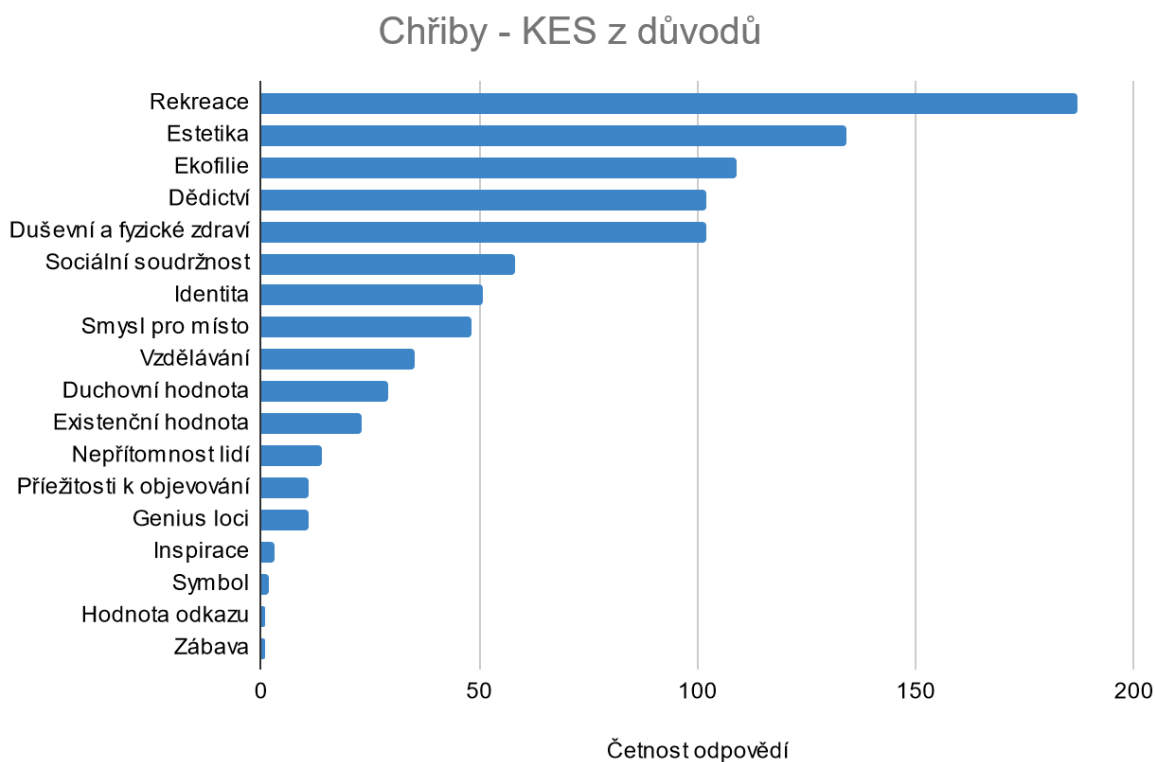
d)

Graf 10 – Struktura respondentů v Chřibech jako odpovědi ze čtyř otázek: a) „Odkud jste (kde žijete)?“ (121 respondentů); b) „Jak často (v průměru) chodíte do přírody Chřibů?“ (123 respondentů); c) Věk (121 respondentů); d) Pohlaví (121 respondentů).

Chřiby – KES jako důvody, proč lidé chodí do přírody

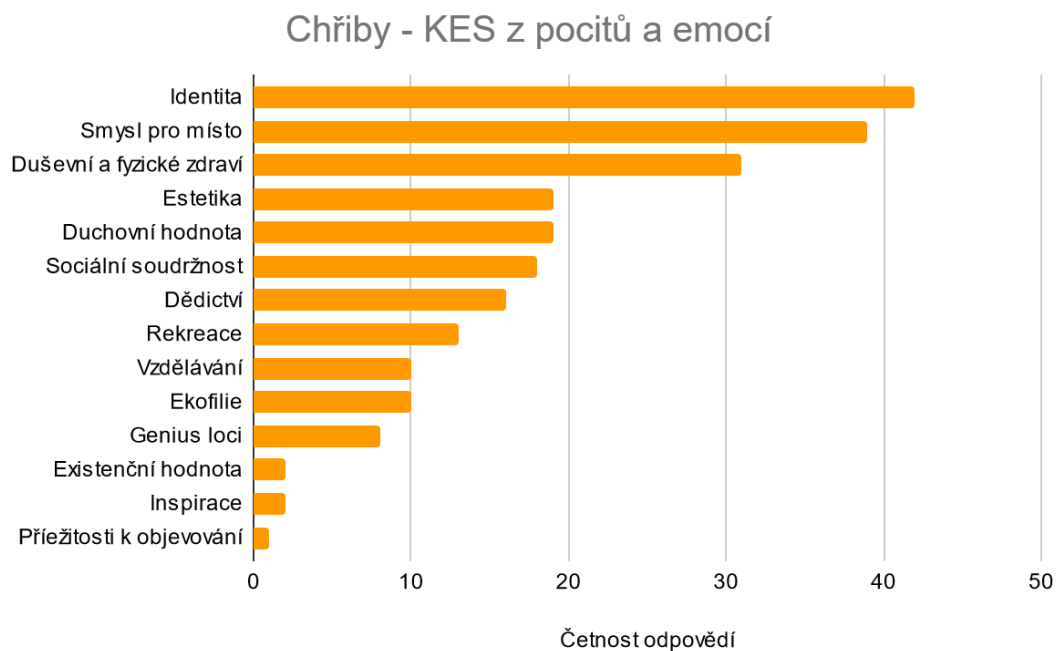
Mezi nejčastěji uvedené důvody pro návštěvu Chřibů (interpretováno skrze KES – viz Příloha I CultES Klasifikace KES v1.3) patří kategorie Rekreace (n=187) a Estetika (n=134) (Graf 12). Jako třetí nejčastější důvod se umístila KES Ekofilie (n=109) jako potřeba pobytu v přírodě nebo přímého kontaktu s ní. Významně se v odpovědích objevily Chřiby jako místo navštěvované pro své kulturní dědictví – KES Dědictví (n=102), a také jako místo pro duševní odpočinek s pozitivním vlivem na zdraví – KES Duševní a fyzické zdraví (n=102). Na druhé straně patří mezi nejméně časté důvody k návštěvě Chřibů kategorie KES Symbol (n=2), Hodnota odkazu (n=1) a Zábava (n=1).

Graf 12 - Kumulativní četnost KES v Chřibech jako odpovědi ze čtyř otázek: 3b) *“Co vás dnes přivedlo právě sem (a ne jinam)?”*; 4) *“A máte ještě nějaké další důvody, proč do Chřibů jindy chodíte?”*; 5) *“Jaká místa v Chřibech nejraději navštěvujete? Pokud máte taková místa, vypište je prosím níže a stručně uveďte proč.”*; 11) *“Je tu ještě něco zvláštního, co Vás sem táhne?”* (celkem respondentů = 123).

Chřiby – KES jako s místem spojené emoce

Z hlediska pocitů a emocí, které mají respondenti spojeny s Chřiby (nebo konkrétními místy), se nejčastěji objevili KES Identita ($n=42$), Smysl pro místo ($n=39$) a Duševní a fyzické zdraví ($n=31$) (Graf 13). První a druhé místo ukazuje, že Chřiby slouží jako významný emocionální zdroj pro sounáležitost s místem a vytváření a vyjadřování identity. Na čtvrtém a pátém místě se umístily KES Estetika s Duchovní hodnota (obě shodně $n=19$), následována kategoriemi Sociální soudržnost ($n=18$) a Dědictví ($n=16$).

Graf 13 - Četnost KES jako odpovědi na otázku: *“Vyvolávají ve Vás Chřiby (nebo nějaká konkrétní místa) nějaké zvláštní pocity nebo emoce? Pokud ano, vypište je prosím níže a stručně uveďte jaké.”* (celkem respondentů = 94).

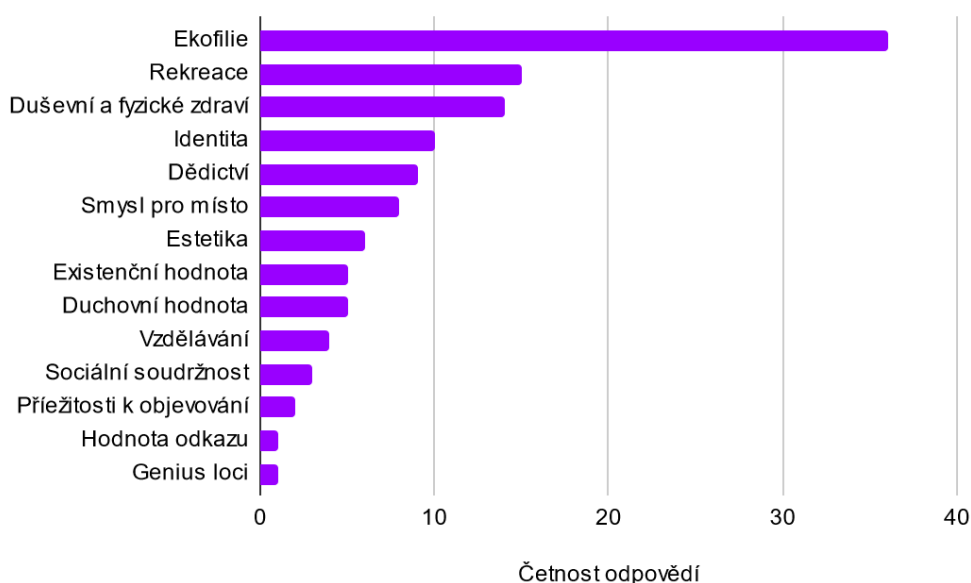
Ukázky odpovědí:

- Kozel: *“malost člověka vzhledem k místu”*
- Klimentek: *“uzemnění, vzpomínky, pocity blízkosti, pohoda, inspirace”*
- Tábor Vřesovice: *“vzpomínky, nostalgie, smutek”*
- trasa Nazaret -> Hubertka: *“Chřibské tajemno”*
- Velehrad: *“pokora, radost malebné krajiny, milí lidé”*

Chřiby – KES jako hodnoty naplněnosti života

K lepšímu nebo naplněnějšímu životu respondentů (eudaimonic) nejčastěji přispívá KES Ekofilie (n=36) s výrazným náskokem oproti ostatním kategoriím (Graf 14). Na druhém a třetím místě se umístila KES Rekreace (n=15) a Duševní a fyzické zdraví (n=14).

Chřiby - KES z hodnot naplněnosti (eudaimonic)

Graf 14 - Četnost KES jako odpovědi na otázku: *“Činí něco z výše uvedeného, nebo něco dalšího v Chřibech Váš život lepším nebo naplněnějším? Pokud ano, co?”* (celkem respondentů = 93).

Ukázky odpovědí:

- *“Že zde patřím a vždycky budu!”*
- *“Možnost se toulat zdejší přírodou.”*
- *“Vzduch, vůně, barvy, chutě, obrazy – Chřiby jako zrcadlo toho jak se mám a jak se právě cítím.”*
- *“Poučení, návštěva míst, kde se psaly dějiny.”*
- *“V době volna můžu kdykoliv jít do míst kde je mi dobře. Odpočine si tělo i duše.”*

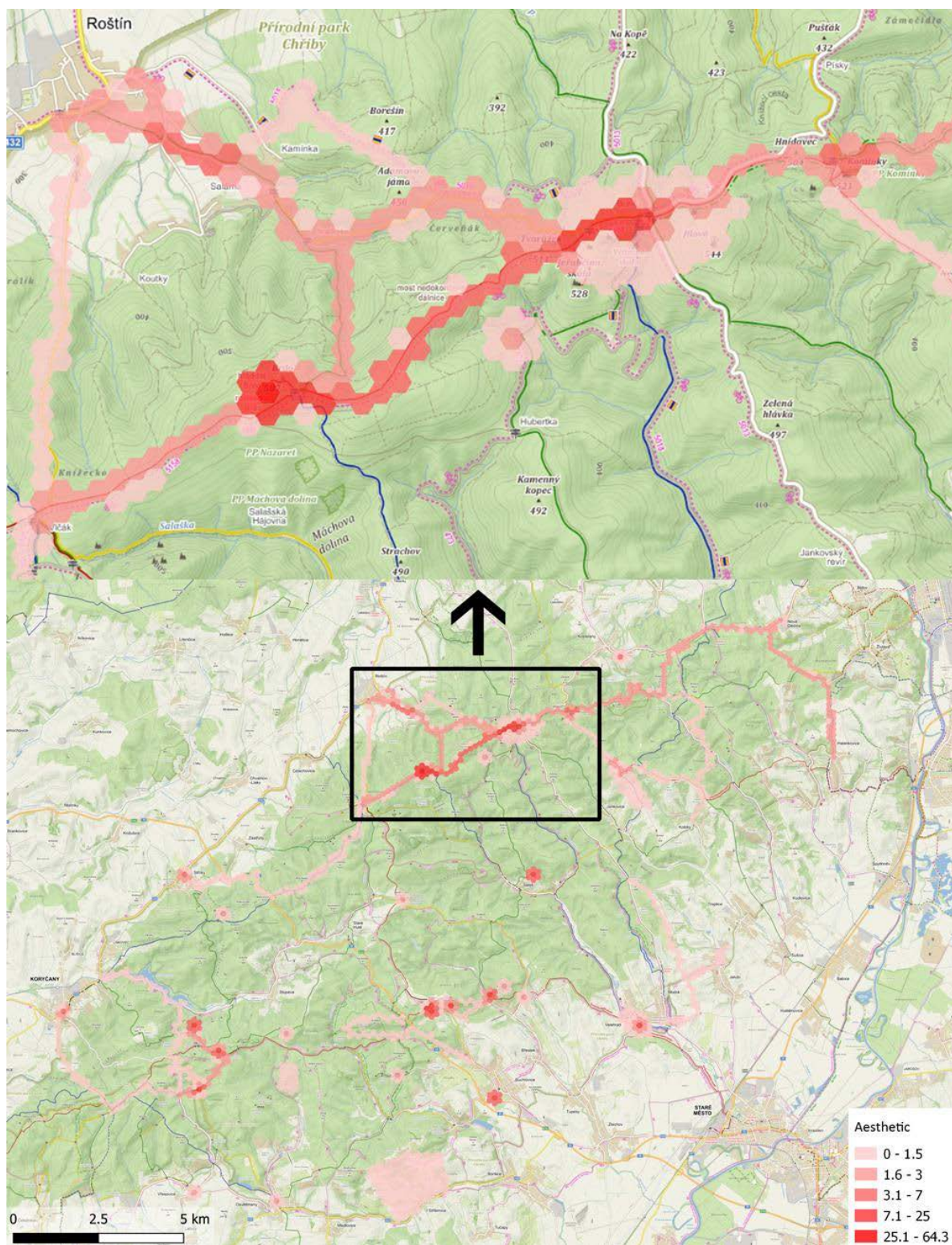
Chřiby – Mapy KES

Ukázková mapa níže (Obrázek 13) ukazuje prostorové zachycení odpovědí respondentů vztahujících se ke konkrétním místům, trasám nebo oblastem v území, které jsou vyhledávány za účelem estetických prožitků (KES Aesthetics). Evidentní je návaznost na turisticky dobře dostupná místa spojená s nějakou atrakcí nebo výhledem. Na výřezu mapy tak vyniká turistická trasa po hřebeni s občasnými vyhlídkami do krajiny a rozhlednou Brdo na nejvyšším

bodě Chřibů. V kontextu celých Chřibů se jako významná místa pro estetické prožitky objevuje např. hrad Buchlov, zřícenina hradu Cimburk nebo zámecký park v Buchlovicích.

Všechny zpracované mapy jsou součástí přílohy IV – Mapy KES Chřiby.

Obrázek 13 – Výsledek mapování míst, oblastí a tras v Chříbech, které respondenti využívají za účelem estetických prožitků (KES Aesthetics). Nahoře výřez oblasti v černém obdélníku. Čím tmavší barva, tím větší četnost záznamů (viz legenda v mapě).

4.3.4 Srovnání výzkumných oblastí

Dokončení analýzy dat ze všech třech oblastí umožnilo provést srovnání vybraných výsledků, které doplňujeme o komentář a diskuzi některých zjištění. Vzhledem k tomu, že počet respondentů je u výzkumné oblasti Chřiby asi poloviční oproti dalším dvěma oblastem, jsou v grafech uvedeny relativní četnosti v procentech, aby byly výsledky porovnatelné.

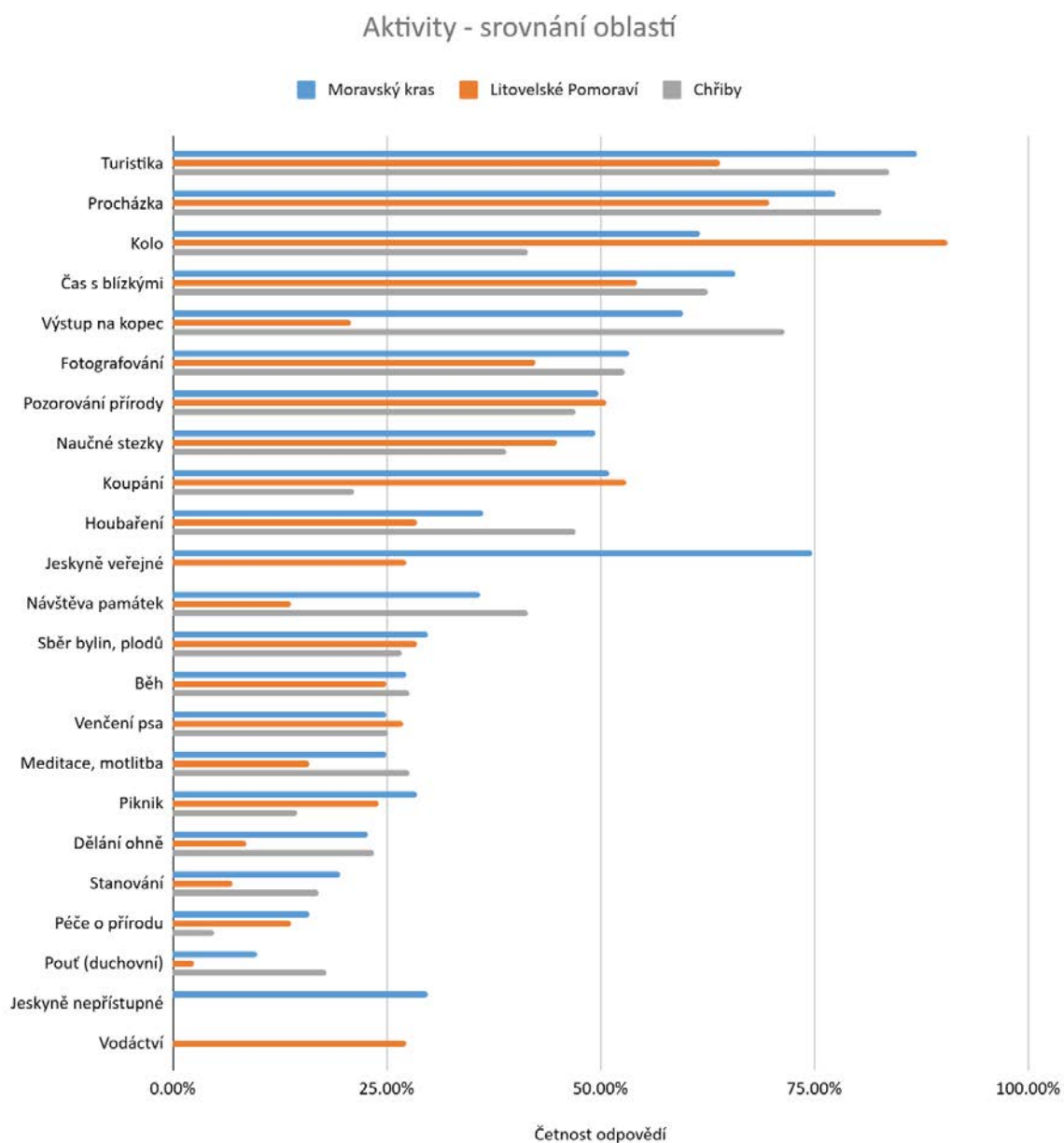
Aktivity – srovnání oblastí

Při srovnání výsledků z otázky na aktivity lze vyzdvihnout několik výrazných rozdílů, které mohou být částečně vysvětlitelné přírodními či kulturními charakteristikami jednotlivých oblastí. V Litovelském Pomoraví dominuje jízda na kole, což odpovídá rovinatému terénu i množství cyklostezek ve velké části území, a jako aktivitu ji provozuje dvakrát více respondentů než v Chřibech a asi o třetinu více než v Moravském krase (Graf 15). Vedle toho pěší turistika je nejčastější aktivitou v Moravském krase i Chřibech, ale i v Litovelském Pomoraví se umístila na třetím místě.

Mezi aktivity, které jsou výrazně častější v Chřibech a Moravském krase patří výstup na kopec, rozhlednu či vyhlídku, návštěva památek, houbaření, duchovní pouť a také dělání ohně a stanování. V Moravském krase a Litovelském Pomoraví se oproti Chřibům respondenti více věnují koupání, pikniku a pečují o přírodu.

Téměř stejné výsledky ve všech třech oblastech byly u aktivity pozorování přírody, kterou provozuje asi polovina respondentů. Asi čtvrtina respondentů pak ve všech třech oblastech sbírá byliny, květiny a plody, věnuje se běhání nebo venčení psa.

Některé aktivity jsou pak typické pouze pro některou oblast, např. vodáctví pro Litovelské Pomoraví a návštěva jeskyní zejm. pro Moravský kras, ale v menší míře i pro Litovelské Pomoraví.

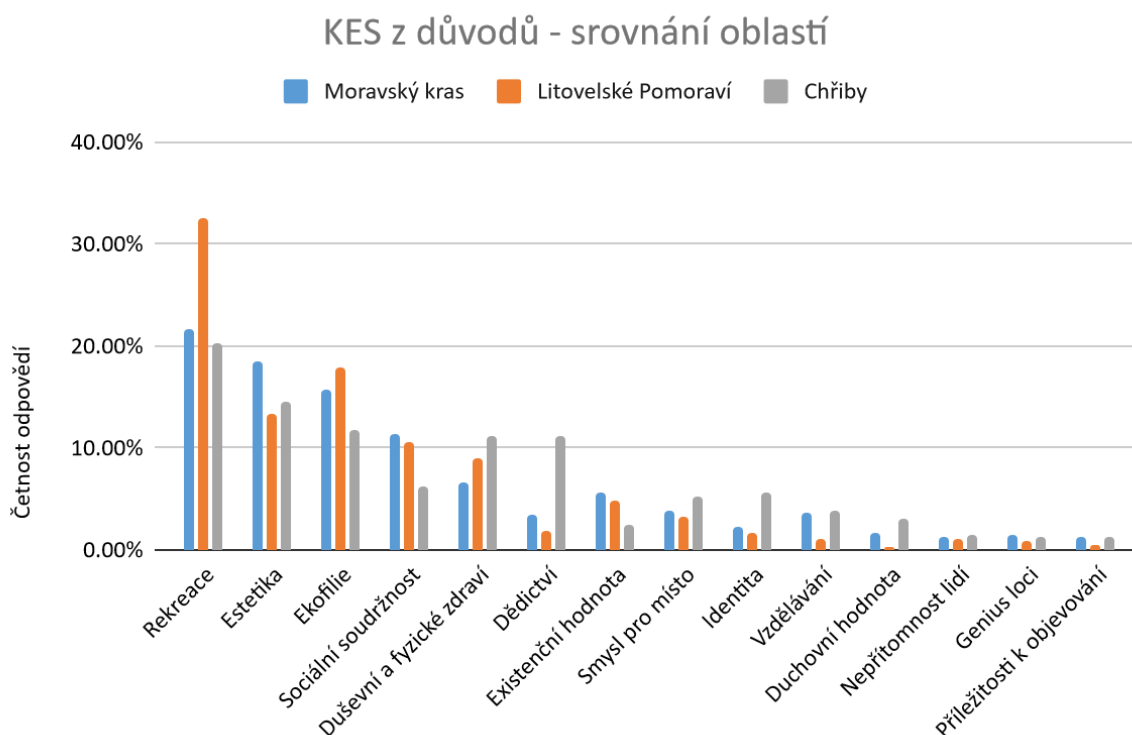

Graf 15 – Srovnání četnosti odpovědí na otázku: *“Označte, prosím, které z těchto aktivit v Moravském krase / Litovelském Pomoraví / Chřibech děláte nebo jste dělal/a (v posledních letech). (Můžete zaškrtnout více možností)”* (celkem respondentů pro Moravský kras a Litovelské Pomoraví = 245; Chřiby = 123).

KES jako důvody, proč lidé chodí do přírody – srovnání oblastí

Přestože se KES Rekreace umístila na prvním místě ve všech třech oblastech jako nejčastěji uvedený důvod, proč lidé chodí do přírody, u Litovelského Pomoraví tento přínos dominuje i vzhledem ke zbývajícím dvěma oblastem (Graf 16). Tyto výsledky jsou v souladu s významným podílem aktivit respondentů jako je jízda na kole, koupání nebo vodáctví, které znamenají

využívání oblasti právě pro rekreační aktivity. Dalším zajímavým zjištěním při srovnání všech tří oblastí je výrazná role Chřibů pro využívání KES Dědictví a potvrzuje kulturně-historický význam této oblasti i v porovnání s Moravským krasem, který má rovněž řadu významných kulturně-historických památek.

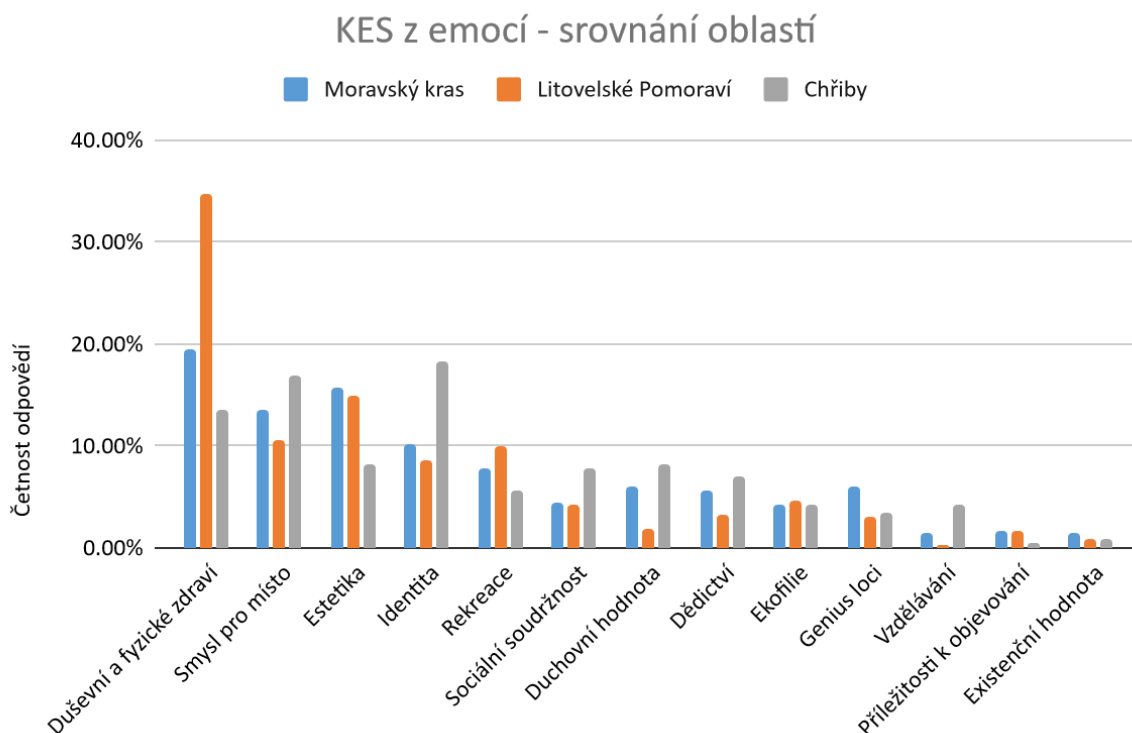

Graf 16 - Kumulativní četnost KES jako odpovědi ze čtyř otázek na důvody k návštěvě oblasti: *“Co vás dnes přivedlo právě sem (a ne jinde)?”; “A máte ještě nějaké další důvody, proč do Moravského krasu / Litovelského Pomoraví / Chřibů jindy chodíte?”; “Jaká místa v Moravském krasu / Litovelském Pomoraví / Chřibech nejraději navštěvujete? Pokud máte taková místa, vypište je prosím níže (max. 3) a stručně uveďte proč.”; “Je tu ještě něco zvláštního, co Vás sem táhne?”*. V grafu zobrazeny pouze KES s četností více než 1 % (alespoň u jedné oblasti) (celkem respondentů pro Moravský kras a Litovelské Pomoraví = 245; Chřiby = 123).

KES jako s místem spojené emoce – srovnání oblastí

Aplikace konceptuálního rámce KES na pocity a emoce, které mají lidé spojeny s určitými místy, ukázalo na některé výraznější rozdíly mezi studovanými oblastmi (Graf 17). Litovelské Pomoraví vyniká oproti ostatním dvěma oblastem velkou dominancí KES Duševní a fyzické zdraví. Chřiby zase výrazně více podporují u svých návštěvníků vytváření a vyjadřování identity (KES Identita) a sounáležitost s místem (KES Smysl pro místo). Moravský kras pak spolu s Litovelským Pomoravím poskytuje více estetických prožitků (KES Estetika) oproti Chřibům.

Chřiby pak v kontextu pocitů a emocí poskytují spolu s Moravským krasem více duchovních hodnot a prožitků ve oproti Litovelskému Pomoraví. Za zajímavý výsledek lze rovněž považovat téměř identické hodnoty u KES Ekofilie ve všech třech oblastech, což může naznačovat jakousi univerzální platnost této kategorie bez ohledu na typ přírodního prostředí nebo krajiny.

Graf 17 - Četnost KES jako odpovědi na otázku: „Vyvolává ve Vás Moravský kras / Litovelské Pomoraví / Chřiby (nebo nějaká konkrétní místa) nějaké zvláštní pocity nebo emoce? Pokud ano, vypište je prosím níže a stručně uveďte jaké.“ V grafu zobrazeny pouze KES s četností více než 1 % (alespoň u jedné oblasti) (celkem respondentů pro Moravský kras = 206; Litovelské Pomoraví = 169; Chřiby = 93).

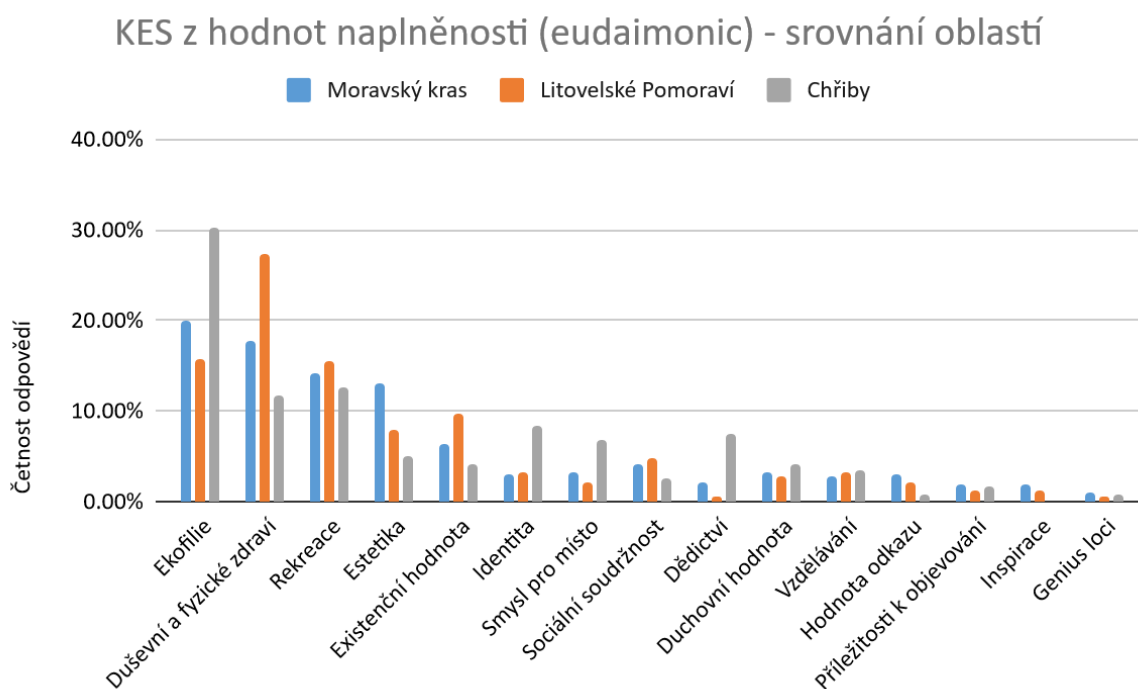
Podíl respondentů, kteří pozitivně odpověděli na tuto otázku a uvedli nějaký konkrétní pocit nebo emoci se pohyboval od 69% do 84% (Litovelské Pomoraví 69%, Chřiby 75,6%, Moravský kras 84,1%). Lze tedy říct, že v průměru více než tři čtvrtiny respondentů mají k nějakým konkrétním místům (nebo celé oblasti) vztaženy nějaké zvláštní pocity nebo emoce.

Zjišťování KES skrze pocity a emoce zatím není ve výzkumu ekosystémových služeb běžná praxe. V našem výzkumu se nicméně tento přístup ukázal jako velice relevantní, neboť pouhých 7,35 % odpovědí v případě Litovelského Pomoraví až 8,27 % odpovědí v případě Moravského krasu nešlo nakódovat do kategorií KES. Nejčastěji se v těchto případech jednalo o odpovědi typu: „strach“, „klaustrofobie“, „úzkost“, „zlost“, „nebezpečí“ apod., tedy negativní

pocity a emoce, které vlastně ani nejsou konceptuálně zachytitelné pomocí ekosystémových služeb nebo přínosů přírody lidem.

KES eudaimonic

K lepšímu či naplněnějšímu životu respondentů přispívá celá řada KES, ale za nejvýraznější lze považovat naplnění lidské potřeby kontaktu s přírodou (KES Ekofilie) a pozitivní vliv na zdraví (KES Duševní a fyzické zdraví) (Graf 18). KES Ekofilie je při srovnání oblastí výrazně častější v Chřibech (a celkově první i v Moravském krase) a KES Duševní a fyzické zdraví zase vyčnívá v Litovelském Pomoraví. U Moravského krasu pak vyniká oproti ostatním dvěma oblastem estetická hodnota krajiny (KES Estetika). V Litovelském Pomoraví přispívá k naplněnějšímu životu výrazněji KES Existenční hodnota oproti ostatním dvěma oblastem a v Chřibech jsou zase významnější následující tři KES – Smysl pro místo, Identita a Dědictví.

Graf 18 - Četnost KES jako odpovědi na otázku: *“Činí něco z výše uvedeného, nebo něco dalšího v Moravském Krase / Litovelském Pomoraví / Chřibech Váš život lepším nebo naplněnějším? Pokud ano, co?”* V grafu zobrazeny pouze KES s četností více než 1 % (alespoň u jedné oblasti) (celkem respondentů pro Moravský kras = 207; Litovelské Pomoraví = 171; Chřiby = 93).

Podíl respondentů, kteří pozitivně odpověděli na tuto otázku a uvedli nějaký příklad se pohyboval od 69% do 84% (Litovelské Pomoraví 69,8%, Chřiby 75,6%, Moravský kras 84,5%).

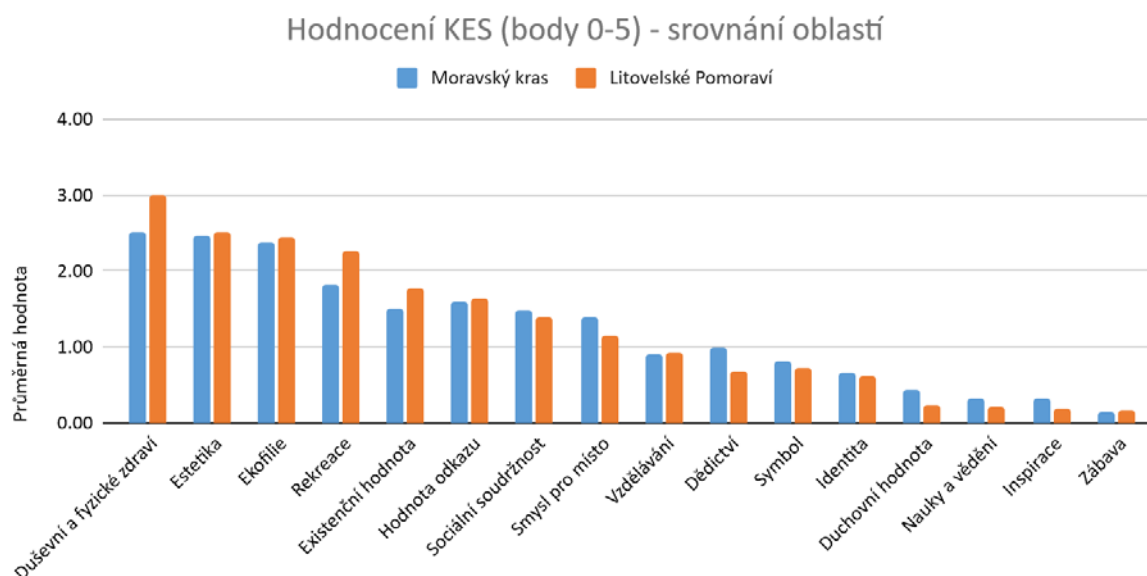
Lze tedy říct, že pro většinu respondentů má příroda a krajina zkoumaných oblastí vliv na lepší nebo naplněnější život.

Podobně jako zjišťování KES skrze pocity a emoce zatím není ve výzkumu ekosystémových služeb běžná praxe ani spojování hodnot naplněnosti života s kategoriemi KES. V našem výzkumu se i tento přístup ukázal jako velice relevantní, neboť až na jednu výjimku bylo možné všechny odpovědi nakódovat alespoň do jedné kategorie KES (v Moravském krase i Litovelském Pomoraví). Zde je ovšem nutno poznamenat, že znění otázky odkazovalo mj. na seznam 16 tvrzení vyjadřující 16 kategorií KES („něco z výše uvedeného“) a pro respondenty tak bylo zřejmě snazší představit si, s jakými konkrétními přínosy si mohou hodnoty lepšího nebo naplněnějšího života spojit. Tyto výsledky nicméně naznačují, že hodnoty naplněnosti života (eudaimonic) lze konceptuálně propojit s KES, a že některé kategorie KES mohou k těmto hodnotám výrazně přispívat.

Preferenční hodnocení KES – srovnání oblastí

Individuální hodnoty KES vyjádřené pomocí preferenčního hodnocení ukázaly v řadě kategorií KES podobné výsledky v Moravském krase i Litovelském Pomoraví (Graf 19).⁷ Velmi podobné průměrné skóre v obou oblastech (rozdíl průměrného skóre 0,05 a méně) bylo dosaženo u KES Estetika, Ekofilie, Hodnota odkazu, Vzdělávání, Identita a Zábava. Nejvýraznější rozdíl (0,51 bodů průměrného hodnocení) je u KES Duševní a fyzické zdraví („*Možnost vyčistit si zde hlavu, zrelaxovat se*“) a KES Rekreace (0,45 bodů průměrného hodnocení) („*Možnost zde sportovat nebo se věnovat jiným (fyzickým) aktivitám*“).

⁷ Tyto výsledky nejsou porovnatelné s výzkumnou oblastí Chřiby, kde byl v rámci dřívější verze dotazníku použitý jiný typ preferenčního hodnocení tvrzení – tzv. Likertova škála, na rozdíl od bodového hodnocení v Moravském krase a Litovelském Pomoraví.

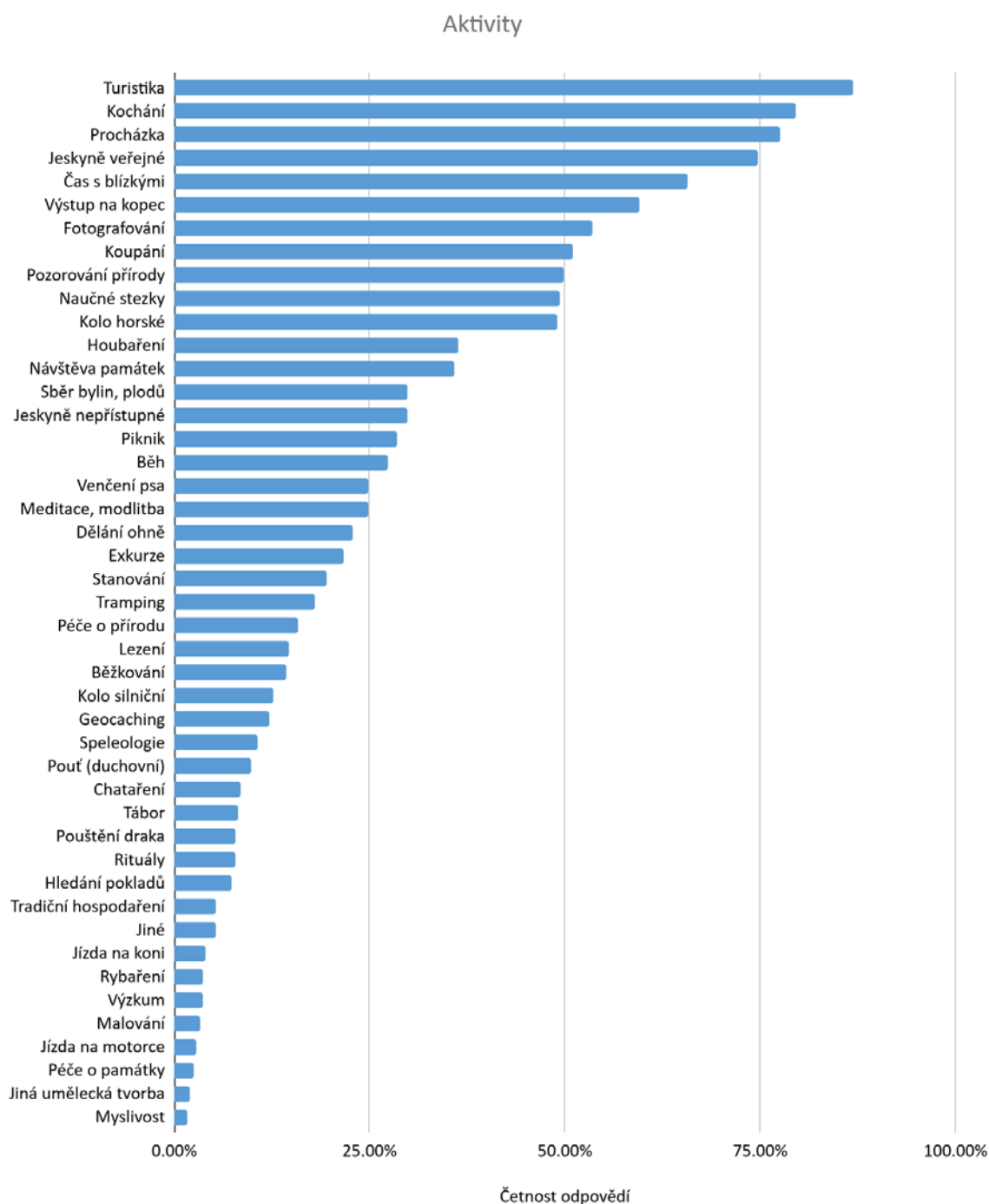

Graf 19 – Preferenční bodové hodnocení KES skrze tvrzení, kdy každé tvrzení odpovídá jedné KES. „Přečtěte si pozorně následující seznam přínosů přírody a krajiny Moravského krasu / Litovelského Pomoraví. Následně na magnetické tabuli rozdělte 20 bodů mezi jednotlivé přínosy podle toho, jak jsou pro Vás osobně důležité (čím více bodů, tím větší důležitost). K jedné možnosti přidejte maximálně 5 bodů.“ (celkem respondentů v každé oblasti = 245).

4.5 Další výsledky z dotazníkového šetření – Moravský kras

Moravský kras – Aktivitty

Návštěvníci Moravského krasu se nejčastěji věnují pěší turistice (86,9 %), kochání se přírodou/krajinou (79,6 %), oddechové procházce (77,6 %) a návštěvě veřejných jeskyní (74,7 %) (Graf 20). Pro významnou část návštěvníků je Moravský kras místem, kde tráví čas s blízkými a přáteli (65,7 %). Mezi další významné aktivity patří výstup na kopec nebo rozhlednu (59,6 %), amatérské i profesionální fotografování (53,5 %) a koupání (51 %). Téměř polovina respondentů se zde věnuje pozorování přírody (49,8 %), procházení naučných stezek nebo čtení naučných tabulí (49,4 %) a jízdě na horském kole (49 %). Naopak mezi nejméně časté aktivity patří péče o památky (2,5 %), jiná umělecká tvorba (2 %) a myslivost (1,6 %).

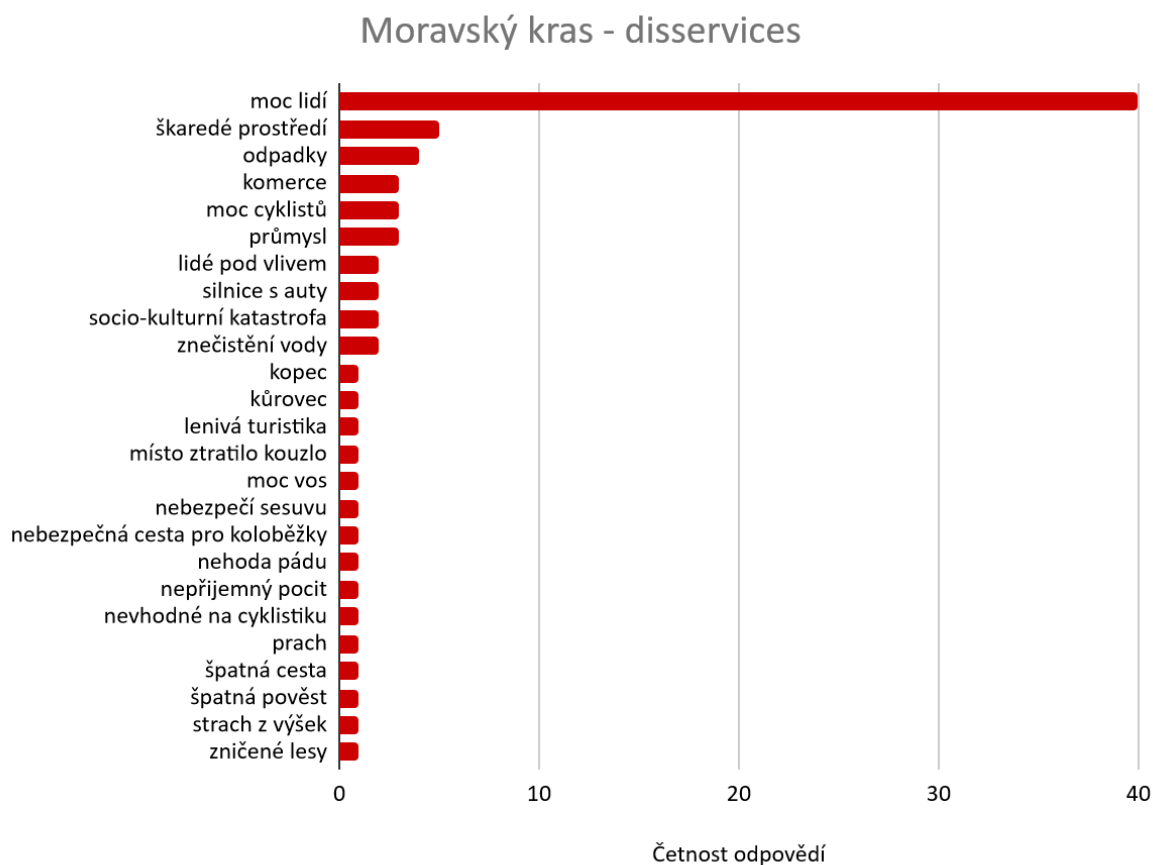

Graf 20 – Četnost aktivit v Moravském krase jako odpovědi na otázku: “ Označte, prosím, které z těchto aktivit v Moravském krase děláte nebo jste dělal/a (v posledních letech). (Můžete zaškrtnout více možností)” (celkem respondentů = 245).

Moravský kras – Disservices – místa, kterým se lidé vyhýbají

Menší část respondentů (22 %) uvedla nějaké místo a důvod, proč se mu vyhýbají (Graf 21). Odpovědi jsou nakódovány do induktivních kategorií vycházejících z významu jednotlivých

odpovědí. Jako nejvýraznější negativum některých míst bylo vnímáno příliš velké množství lidí, což byl názor 40 dotázaných. Všechny ostatní důvody byly zmíněny výrazně méně, např. škaredé prostředí (n=6), následovány důvody – odpadky (n=4), komerce (n=3), průmysl (n=3) a příliš velké množství cyklistů (n=3).

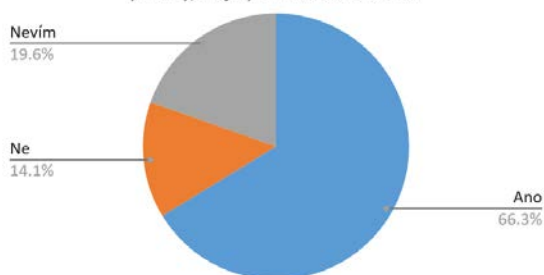
Graf 21 - Četnost disservices jako odpovědi na otázku: *“Jsou v Moravském krase nějaká místa, kterým se raději vyhýbáte? Pokud ano, vypište je prosím níže (max. 3) a stručně uveďte proč.”* (celkem respondentů = 54).

Moravský kras – Vnímání změn přírody/krajiny

Na otázku na vnímání změn přírody/krajiny Moravského Krasu odpověděla třetina respondentů (33,5 %), že vnímají změnu k horšímu (Graf 22b). Naopak asi dvacet procent (20,4 %) vnímá nějaké změny k lepšímu. Celkově pak asi dvě třetiny respondentů vnímá nějaké změny přírody/krajiny Moravského krasu (Graf 22a). Na četnost jejich navštěvování oblasti ale vnímané změny neměly takřka žádný vliv, pouze 4,9 % respondentů navštěvuje Moravský kras v důsledku vnímaných změn více a 3,8 % méně (Graf 22c).

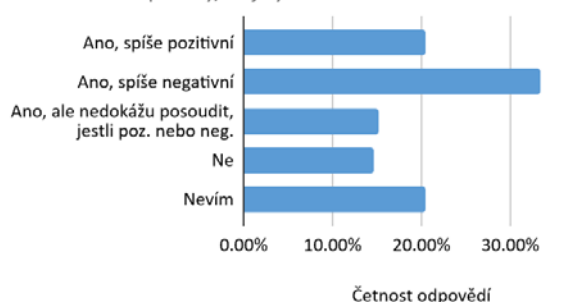
a)

Všimli jste si v posledních 10 letech nějakých významných změn přírody/krajiny Moravského krasu?

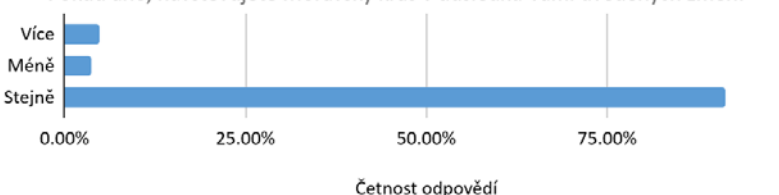
b)

Všimli jste si v posledních 10 letech nějakých významných změn přírody/krajiny Moravského krasu?

c)

Pokud ano, navštěvujete Moravský kras v důsledku Vámi uvedených změn:

Graf 22 – a) + b) Četnost odpovědí na otázku „Všimli jste si v posledních 10 letech nějakých významných změn přírody/krajiny Moravského krasu?“ (celkem respondentů = 245; c) „Pokud ano, Navštěvujete Moravský kras v důsledku Vámi uvedených změn:“ (celkem respondentů = 184).

Odpovědi na následující upřesňující otevřenou otázku (jakých změn si respondenti všimli) byly induktivně nakódovány do témat, která svým názvem odráží obsah odpovědí v obecnějších kategoriích (Obrázek 14). Naprosto nejčastěji respondenti uvedli, že si v Moravském krase všimli kácení stromů (n=49). Jako další nejčastěji vnímané změny byly uvedeny působení kůrovce (n=19), více lidí (n=19) a sucho (n=14). Respondenti si také všimli čistějšího prostředí (n=8), infotabulí (n=8), značení tras (n=6), upravených stezek (n=6) a celkově větší ochrany přírody (n=7), ale také odpadků (n=7) a poškození cest (n=7). Ostatní témata se objevila jednou až pětkrát.

Obrázek 14 - Word cloud prezentující vnímané změny přírody/krajiny Moravského krasu jako odpovědi na: „Pokud ano, jakých změn jste si všimli?“. Velikost textu znázorňuje četnost jednotlivých kódů, maximální četnost je 49 u kódu „kácení stromů“. Barva textu nemá vliv na četnost ani důležitost jednotlivých kódů. (celkem respondentů: 153)

Druhá upřesňující otevřená otázka zjišťovala, čemu tyto změny respondenti připisují (Obrázek 15). I zde vyčnívá jedno hlavní téma, a to kůrovec, kterého jako původce nebo hnací sílu změn uvedlo 33 respondentů. Výrazněji se v datech ještě objevily následující témata – změna klimatu (n=14), lidé (n=10), zájem o přírodu (n=8), více lidí (n=8) a aktivita CHKO (n=6). Ostatní témata se objevila jednou až pětkrát. Z odpovědí na výše uvedené otázky vyplývá, že nejvíce si lidé všimli kácení stromů a za nejčastější důvod změn přírody/krajiny Moravského krasu považují vliv kůrovce.

Obrázek 15 - Word cloud prezentující vnímané původce změn přírody/krajiny Moravského krasu jako odpovědi na otázku: “Pokud ano, čemu tyto změny připisujete?”. Velikost textu znázorňuje četnost jednotlivých kódů, maximální četnost je 33 u kódu “kůrovec”. Barva textu nemá vliv na četnost ani důležitost jednotlivých kódů. (celkem respondentů: 131)

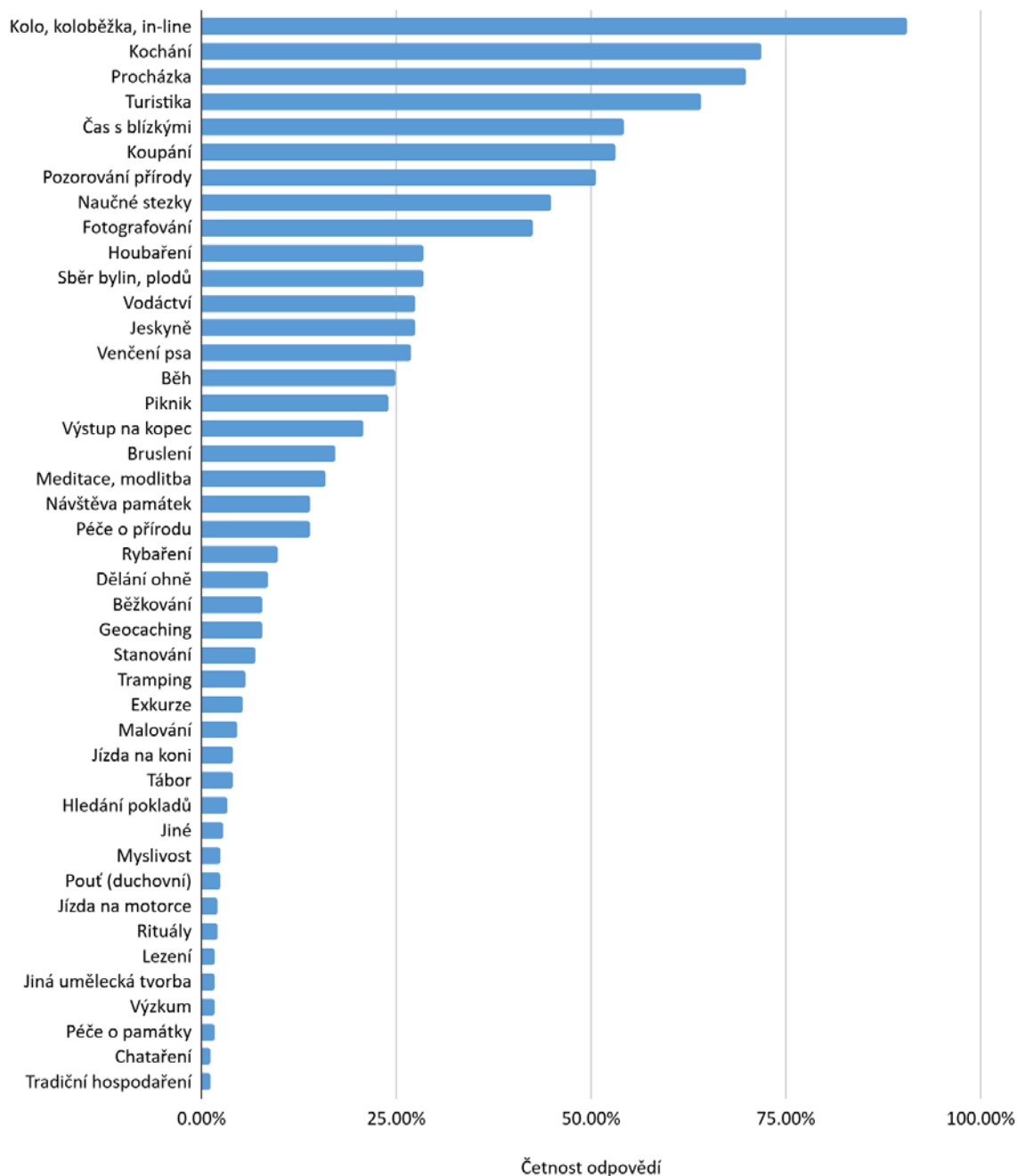

4.6 Další výsledky z dotazníkového šetření – Litovelské Pomoraví

Litovelské Pomoraví – Aktivita

Návštěvníci Litovelského Pomoraví se nejčastěji věnují jízdě na kole, koloběžce nebo in-line bruslích (90,6 %), kochání se přírodou/krajinou (71,8 %), oddechové procházce (69,8 %) a pěší turistice (64 %) (Graf 23). Pro významnou část návštěvníků je Litovelské Pomoraví místem, kde tráví čas s blízkými a přáteli (54,3 %), věnují se koupání (53 %) a pozorování přírody (50,6 %). Mezi další významné aktivity patří procházení naučných stezek nebo čtení naučných tabulí (44,9 %) a amatérské i profesionální fotografování (42,5 %). Naopak mezi nejméně časté aktivity patří chataření (1,2 %) a tradiční hospodaření (1,2 %).

Litovelské Pomoraví - Aktivity

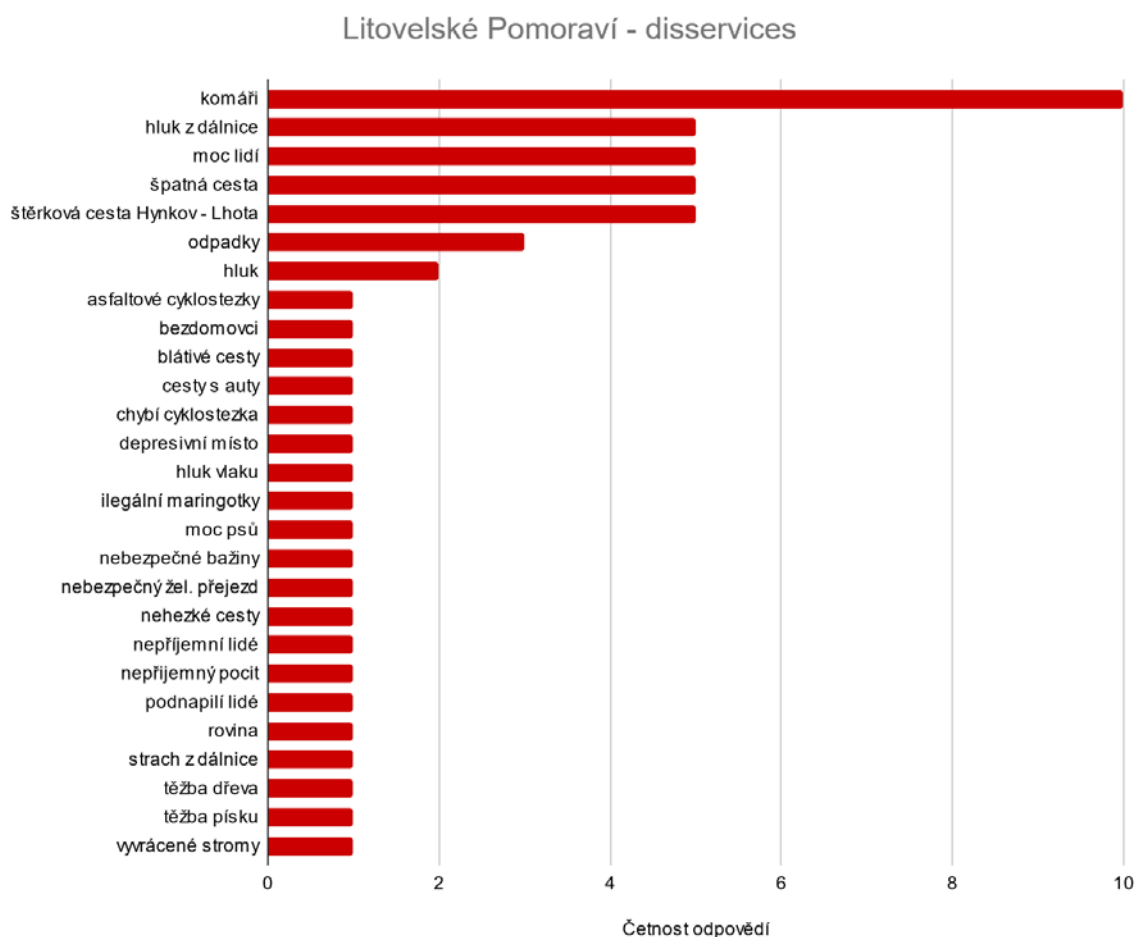

Graf 23 – Četnost aktivit v Litovelském Pomoraví jako odpovědi na otázku: *“Označte, prosím, které z těchto aktivit v Litovelském Pomoraví děláte nebo jste dělal/a (v posledních letech). (Můžete zaškrtnout více možností)”* (celkem respondentů = 245).

Litovelské Pomoraví – Disservices – místa, kterým se lidé vyhýbají

Menší část respondentů (16,7 %) uvedla nějaké místo a důvod, proč se mu vyhýbají (Graf 24). Odpovědi jsou nakódovány do induktivních kategorií vycházejících z významu jednotlivých

odpovědí. Jako nejvýraznější negativum některých míst byl vnímán výskyt komárů, což byl názor 10 dotázaných. Všechny ostatní důvody byly zmíněny výrazně méně, např. hluk z dálnice (n=5), moc lidí (n=5), špatná cesta (n=5), štěrková cesta Hynkov-Lhota (n=5).

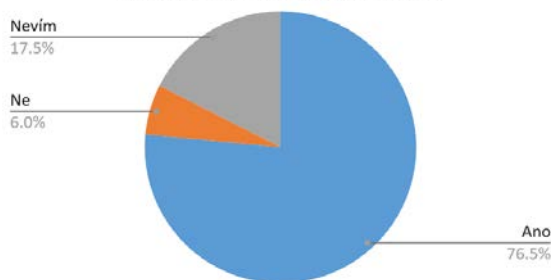
Graf 24 - Četnost disservices jako odpovědi na otázku: *“Jsou v Litovelském Pomoraví nějaká místa, kterým se raději vyhýbáte? Pokud ano, vypište je prosím níže (max. 3) a stručně uveďte proč.”* (celkem respondentů = 42).

Litovelské Pomoraví – Vnímání změn přírody/krajiny

Na otázku na vnímání změn přírody/krajiny Litovelského Pomoraví odpověděla přibližně pětina respondentů (22,04 %), že vnímají změnu k horšímu (Graf 25b). Naopak více než třetina respondentů (35,92 %) vnímá nějaké změny k lepšímu. Celkově pak asi tři čtvrtiny respondentů vnímají nějaké změny přírody/krajiny Litovelského Pomoraví (Graf 25a). Na četnost jejich navštěvování oblasti mají vnímané změny následující vliv – přesně pětina respondentů (20 %) navštěvuje Litovelské Pomoraví v důsledku vnímaných změn více a necelé procento (0,98 %) méně (Graf 25c).

a)

Všimli jste si v posledních 10 letech nějakých významných změn přírody/krajiny Litovelského Pomoraví?

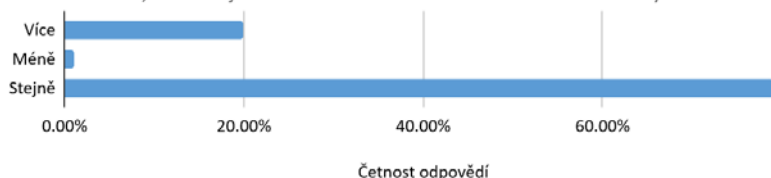
b)

Všimli jste si v posledních 10 letech nějakých významných změn přírody/krajiny Litovelského Pomoraví?

c)

Pokud ano, navštěvujete Litovelské Pomoraví v důsledku Vámi uvedených změn:

Graf 25 – a) + b) Četnost odpovědí na otázku „Všimli jste si v posledních 10 letech nějakých významných změn přírody/krajiny Litovelského Pomoraví?“ (celkem respondentů = 245; c) „Pokud ano, Navštěvujete Litovelské Pomoraví v důsledku Vámi uvedených změn:“ (celkem respondentů = 205).

Odpovědi na následující upřesňující otevřenou otázku (jakých změn si respondenti všimli) byly induktivně nakódovány do témat, která svým názvem odráží obsah odpovědí v obecnějších kategoriích (Obrázek 16). Nejčastěji respondenti uvedli, že si v Litovelském Pomoraví všimli opravených cest (n=20). Jako další nejčastěji vnímané změny bylo uvedeno kácení stromů (n=13), odpadky (n=10) a více lidí (n=9). Respondenti si také všimli mrtvých stromů (n=8), změny skladby lesa (n=8), lepšího značení tras (n=8) a péče o okolí (n=7). Významněji se v odpovědích ještě objevili změny – mizející stromy (n=6), nové cyklostezky (n=6) a naučné cedule (n=6), a také čistota prostředí (n=6). Ostatní témata se objevila jednou až čtyřikrát.

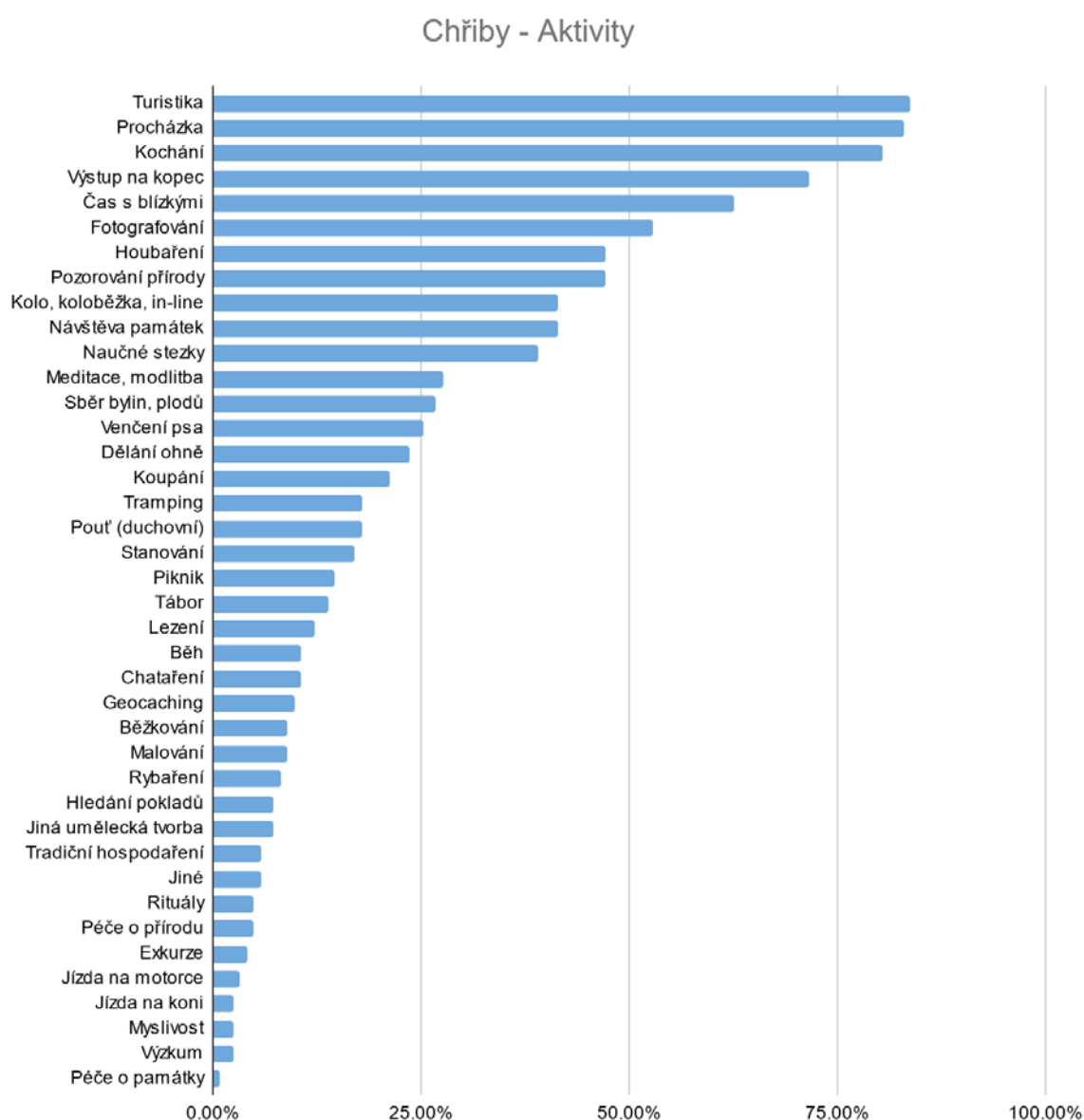
Obrázek 16 - Word cloud prezentující vnímané změny přírody/krajiny Litovelského Pomoraví jako odpovědi na: „Pokud ano, jakých změn jste si všimli?“. Velikost textu znázorňuje četnost jednotlivých kódů, maximální četnost je 20 u kódu „oprava cest“. Barva textu nemá vliv na četnost ani důležitost jednotlivých kódů. (celkem respondentů: 168)

(celkem respondentů: 129)

17/ **Далее выделены 2 действия:**

1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 2680, 26

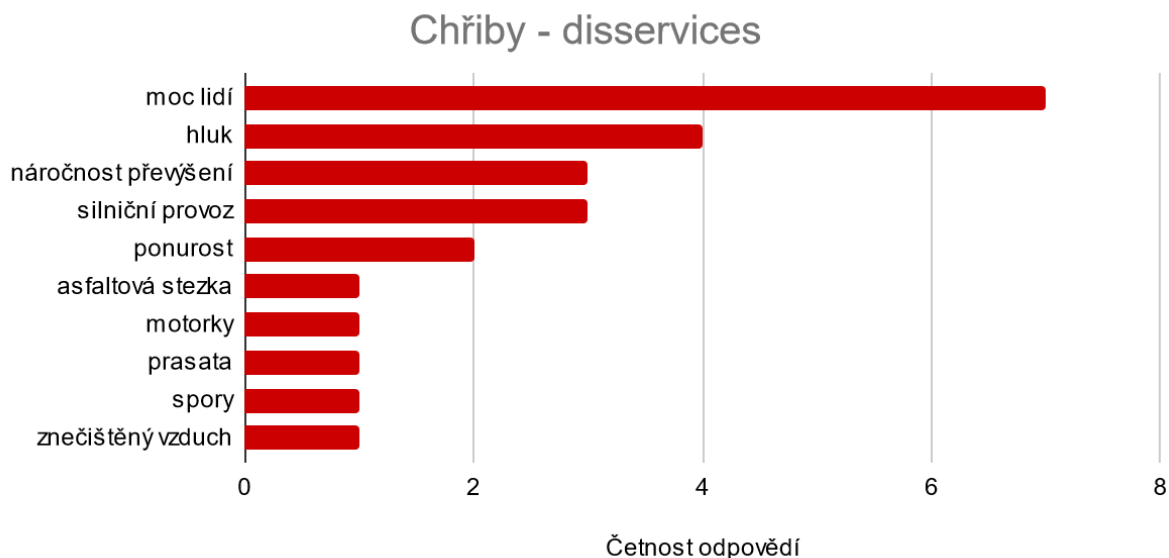
Návštěvníci Chřibů se nejčastěji věnují pěší turistice (93,7 %), oddechové procházce (82,9 %) a kochání se přírodou/krajinou (80,5 %) (Graf 26). Mezi další významné aktivity patří výstup na kopec nebo rozhlednu (71,5 %), trávení času s blízkými a přáteli (62,6 %) a amatérské i profesionální fotografování (52,9 %). Necelá polovina respondentů se zde věnuje houbaření (47,2 %) a pozorování přírody (47,2 %). Naopak mezi nejméně časté aktivity patří jízda na koni (2,4 %), myslivost (2,4 %), výzkum (2,4 %) a péče o památky (0,8 %).

Graf 26 – Četnost aktivit v Chříbech jako odpovědi na otázku: “ Označte, prosím, které z těchto aktivit v Chříbech děláte nebo jste dělal/a (v posledních letech). (Můžete zaškrtnout více možností)” (celkem respondentů = 123).

Chříby – Disservices – místa, kterým se lidé vyhýbají

Menší část respondentů (16,3 %) uvedla nějaké místo a důvod, proč se mu vyhýbají (Graf 27). Odpovědi jsou nakódovány do induktivních kategorií vycházejících z významu jednotlivých odpovědí. Jako nejvýraznější negativum některých míst bylo vnímáno velké množství lidí, což byl názor 7 dotázaných. Všechny ostatní důvody byly zmíněny výrazně méně, např. hluk (n=4), silniční provoz (n=3), náročnost převýšení (n=3), ponurost (n=2).

Graf 27 - Četnost disservices jako odpovědi na otázku: *Jsou v Chřibech nějaká místa, kterým se raději vyhýbáte? Pokud ano, vypište je prosím níže a stručně uveďte proč.* (celkem respondentů = 20).

Chřiby – Vnímání změn přírody/krajiny

Na otázku na vnímání změn přírody/krajiny Chřibů odpověděla více než polovina respondentů (53,1 %), že neví nebo že žádné změny nevnímají (Graf 28). Necelá polovina respondentů (46,9 %) potom uvedla, že nějaké změny přírody/krajiny vnímá.

Graf 28 - Četnost odpovědí na otázku: *“Všimli jste si v posledních 10 letech nějakých významných změn přírody/krajiny Chřibů?”*. (celkem respondentů = 113).

Odpovědi na následující upřesňující otevřenou otázku (jakých změn si respondenti všimli) byly induktivně nakódovány do témat, která svým názvem odráží obsah odpovědí v obecnějších kategoriích (Obrázek 18). Naprosto nejčastěji respondenti uvedli, že si všimli kácení stromů v

Chříbech (n=23). Jako další změny byly uvedeny působení kůrovce (n=5) a obnova krajiny (n=4). Ostatní témata se objevila jednou až třikrát.

Obrázek 18 - Word cloud prezentující vnímané změny přírody/krajiny Chříbů jako odpovědi na otázku 12b: *“Pokud ano, jakých změn jste si všimli?”*. Velikost textu znázorňuje četnost jednotlivých kódů, maximální četnost je 23 u kódu “kácení stromů”. Barva textu nemá vliv na četnost ani důležitost jednotlivých kódů. (celkem odpovědí: 59)

Druhá upřesňující otevřená otázka zjišťovala, čemu tyto změny respondenti připisují (Obrázek 19). I zde vyčnívá jedno hlavní téma, a to kůrvec, kterého jako původce nebo hnací sílu změn uvedlo 9 respondentů. Výrazněji se v datech ještě objevily následující témata – lidé (n=5); těžba dřeva (n=5); byznys (n=4); změna klimatu (n=4). Ostatní témata se objevila jednou až dvakrát. Z odpovědí na výše uvedené otázky vyplývá, že nejvíce si lidé všimli kácení stromů a za nejčastější důvod změn přírody/krajiny Chříbů považují vliv kůrovce.

Obrázek 19 - Word cloud prezentující vnímané původce změn přírody/krajiny Chříbů jako odpovědi na otázku 12c: *“Pokud ano, čemu tyto změny připisujete?”*. Velikost textu znázorňuje četnost jednotlivých kódů, maximální četnost je 9 u kódu “kůrvec”. Barva textu nemá vliv na četnost ani důležitost jednotlivých kódů. (celkem odpovědí: 48)

4.8 Individuální a sdílené hodnoty KES – skupinové diskuze FG

Pro získání individuálních i sdílených hodnot KES bylo využito preferenční hodnocení skrze bodování jednotlivých výroků, kdy každý výrok odpovídá jedné kategorii KES. Tato metoda se nám osvědčila při dotazníkovém šetření ve formě magnetické tabule, kdy respondenti přiřazovali body jednotlivým výrokům dle toho, jak moc jsou pro ně osobně důležité (Obrázek 20). V průběhu FG účastníci nejdříve provedli individuální preferenční hodnocení každý sám za sebe s tím, že každý měl následně prostor ukázat ostatním účastníkům své hodnocení a stručně popsat své volby. Tím se ve skupině rozšířil počet možných významů jednotlivých KES, vycházejících z osobní zkušenosti každého účastníka, a byl tak připraven prostor pro společnou diskuzi a společné hodnocení. Účastníci si zároveň připomněli významy jednotlivých kategorií KES a v případě nejasností byl význam některých KES upřesňován facilitátory.

Obrázek 20 – Ukázka preferenčního hodnocení individuálních hodnot KES jako odpovědi na otázku: *“Přečtěte si pozorně následující seznam přínosů přírody a krajiny Litovelského Pomoraví. Následně rozdělte 20 bodů mezi jednotlivé přínosy podle toho, jak jsou pro Vás osobně důležité (čím víc bodů, tím větší důležitost). K jedné možnosti přidejte MAXIMÁLNĚ 5 bodů.”* Srovnání výsledků třech účastníků skupinové diskuze FG v Olomouci (Litovelské Pomoraví).

Přidejte si osobně následující seznam přínosů přírody a krajiny Litovelského Pomoraví:

Můžeme navštívit historické památky této oblasti	
Místní, ke kterým máme osobní vztah	
Můžeme naučit se zde něco o přírodě	
Zachování stáří přírody nebo konkrétních míst pro další generace	
Můžeme konstatovat se krásou stáří přírody a krajiny	
Inspirace stáří přírody a krajiny k uměleckým a jiným tvůrčím aktivitám	
Můžeme vyhledat si zde hlasy, zvláštnosti se	
Tradice znalosti nebo vědecké poznatky získané ze stáří přírody	
Můžeme sledovat vývoj nebo formy z Litovelského Pomoraví	
Můžeme konstatovat o přírodě	
Známe přírodu a krajina spolupracují naši kultura, svého identitu	
Můžeme trávit zde čas a jinými lidmi	
Něco z minulosti přírody a krajiny znovu vidět jako symbol (např. meandry řeky Moravy jako symbol Litovelského Pomoraví)	
Můžeme zde sportovat nebo se věnovat jiným (týdenním) aktivitám	
Prostor pro přírodu a život i jiných tvorů - rostlin i zvířat	
Můžeme duchovních či jinak zvláštních prožitků	

Následně rozdělíte 20 bodů mezi jednotlivé přínosy podle toho, jak jsou pro Vás osobně důležité (čím víc bodů, tím větší důležitost). K jedné možnosti přidejte MAXIMÁLNĚ 5 bodů.

Pro získání sdílených hodnot byla použita magnetická tabule se stejným obsahem, ale ve větší velikosti, aby byl obsah dobře viditelný všem účastníkům při skupinové diskuzi (Obrázek 21). S umísťováním bodů (magnetů) pomáhal jeden z organizátorů v součinnosti s facilitátorem, který zároveň dbal na to, aby každý účastník dostal prostor vyjádřit se a aby výsledné bodování odráželo skupinovou volbu a mohlo tak být považováno za deliberativní hodnocení (vyplývající z diskuze). Na konci společného hodnocení byli všichni účastníci dotázáni, zdali souhlasí s rozdělením bodů u všech tvrzení jako se skupinovou volbou a v případě, že by se s čímkoliv neztotožnili, tak byli vyzváni, aby svůj odlišný názor sdělili v diskuzi.

Obrázek 21 – Ukázka preferenčního hodnocení sdílených hodnot KES jako odpovědi na otázku *“Přečtěte si pozorně následující seznam přínosů přírody a krajiny Litovelského Pomoraví. Následně rozdělte 20 bodů mezi jednotlivé přínosy podle toho, jak jsou pro Vás všechny jako skupinu důležité (čím víc bodů, tím větší důležitost). K jedné možnosti přidejte MAXIMÁLNĚ 5 bodů.”*. Skupinová diskuze FG v Olomouci (Litovelské Pomoraví).

Výsledky srovnání individuálních a sdílených hodnot KES ukazují, že skupinová diskuze a deliberace mají vliv na hodnocení důležitosti některých kategorií KES, a to oběma směry (k vyššímu i nižšímu hodnocení) (Tabulka 4). V průběhu obou FG se účastníci při společném hodnocení shodli na vyšší důležitosti KES Existenční hodnota („Prostor pro přírodu a život i jiných tvorů – rostlin i zvířat“), a to velmi výrazně v případě diskuze v Moravském krasu (z průměrného individuálního skóre 2 body na společné skóre 5 bodů). V případě KES Duševní a fyzické zdraví („Možnost vyčistit si zde hlavu, zrelaxovat se“) potom účastníci obou FG zvolili nižší důležitost při společném hodnocení.

Tabulka 4 – Individuální a sdílené hodnoty KES jako výsledky preferenčního hodnocení individuálně a ve skupině. Zelenou barvou označeno skóre společného hodnocení, které je vyšší min. o 1 bod a více oproti průměru individuálního hodnocení. Červenou barvou označeno skóre společného hodnocení, které je nižší min. o 1 bod a více oproti průměru individuálního hodnocení.

KES	FG Litovelské Pomoraví					FG Moravský kras						
	LP 1	LP 2	LP 3	LP Průměr	LP Spol.	MK 1	MK 2	MK 3	MK 4	MK 5	MK Průměr	MK Spol.
Rekreace	0	4	1	1.7	3	0	1	0	1	3	1	1
Estetika	4	0	1	1.7	1	1	1	3	1	4	2	0
Ekofilie	5	2	2	3.0	2	1	3	4	1	3	2.4	2
Sociální soudržnost	0	2	2	1.3	1	0	1	0	1	0	0.4	0
Duševní a fyzické zdraví	5	3	1	3.0	2	1	2	4	2	3	2.4	1
Existenční hodnota	0	1	2	1.0	2	5	2	0	3	0	2	5
Smysl pro místo	2	2	1	1.7	1	1	3	0	1	0	1	2
Vzdělávání	0	0	1	0.3	1	3	1	0	2	0	1.2	1
Dědictví	0	0	0	0.0	0	2	0	3	1	2	1.6	1
Identita	0	0	2	0.7	1	0	2	3	2	0	1.4	2
Duchovní hodnota	0	1	1	0.7	1	0	3	0	0	2	1	0
Symbol	0	3	1	1.3	1	1	0	4	0	3	1.6	0
Hodnota odkazu	4	2	5	3.7	3	5	1	0	2	0	1.6	3
Inspirace	0	0	0	0.0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nauky a vědění	0	0	0	0.0	1	0	0	0	2	0	0.4	2
Zábava	0	0	0	0.0	0	0	0	0	1	0	0.2	0

V rámci FG v Litovelském Pomoraví byly dále výraznější odlišnosti u KES Rekrece („*Možnost zde sportovat nebo se věnovat jiným (fyzickým) aktivitám*“) směrem k vyššímu společnému skóre (3 body oproti průměru 1,7 bodů individuálního hodnocení) a u KES Ekofilie („*Možnost kontaktu s přírodou*“) směrem k nižšímu společnému skóre (2 body oproti průměru 3 body individuálního hodnocení).

V rámci FG v Moravském krase bylo výrazněji rozdílných hodnocení KES více. Směrem k vyšším sdíleným hodnotám to byly dále KES Smysl pro místo („*Místa, ke kterým mám osobní vztah*“) (2 body oproti průměru 1 body individuálního hodnocení), KES Hodnota odkazu („*Zachování zdejší přírody nebo konkrétních míst pro další generace*“) (3 body oproti průměru 1,6 body individuálního hodnocení) a KES Nauky a vědění („*Tradiční znalosti nebo vědecké poznatky získané ze zdejší přírody*“) (2 body oproti průměru 0,4 body individuálního hodnocení).

Směrem k nižším sdíleným hodnotám to byly dále KES Estetika („*Možnost kochat se krásou zdejší přírody a krajiny*“) (0 bodů oproti průměru 2 body individuálního hodnocení) a KES Duchovní hodnota („*Možnost duchovních či jinak přesahujících prožitků*“) (0 bodů oproti průměru 1 bod individuálního hodnocení).

Mezi kategorie KES, na jejichž důležitosti byla naprostá shoda všech účastníků u individuálních i sdílených hodnot (0 bodů ve všech případech), patří KES Dědictví („*Možnost navštívit historické památky této oblasti*“) a KES Zábava („*Možnost sledovat videa nebo filmy z Litovelského Pomoraví*“) v případě FG v Litovelském Pomoraví a KES Inspirace („*Inspirace zdejší přírodou a krajinou k uměleckým a jiným tvůrčím aktivitám*“) v obou FG.

5. Závěry a doporučení

Shrnutí nejvýznamnějších výsledků

Z výsledků provedeného výzkumu vyplývá, že návštěvníci vybraných oblastí využívají a oceňují velkou škálu KES, ovšem s výraznými rozdíly mezi jednotlivými kategoriemi. V kontextu důvodů, proč lidé chodí do přírody nebo navštěvují svá oblíbená místa, se mezi nejvýznamnější přínosy napříč všemi třemi výzkumnými oblastmi řadí rekreační aktivity (KES Rekrece), estetické prožitky v přírodě (KES Estetika) a naplnění potřeby kontaktu s přírodou (KES Ekofilie). Do pětice v souhrnu nejčastěji uvedených důvodů k návštěvě oblasti dále patří využívání přírody a krajiny pro utváření a podporu mezilidských vztahů (KES Sociální soudržnost) a pro podporu tělesného a duševního zdraví (KES Duševní a fyzické zdraví).

Tyto výsledky jsou téměř konzistentní se zjištěními z otázky na preferenční hodnocení KES v Moravském krasu a Litovelském Pomoraví⁸, kdy mezi první čtyři v průměru nejdůležitější kategorie (jako individuální hodnoty KES) patří Duševní a fyzické zdraví, Estetika, Ekofilie a Rekrece. Na dalších místech se umístily kategorie Existenční hodnota a Hodnota odkazu, které obě potvrzují, že respondenti vnímají důležitost Moravského krasu a Litovelského Pomoraví jako chráněných území, která je důležité zachovat pro další generace. Přestože se tedy KES Hodnota odkazu vůbec neobjevila⁹ jako významný důvod k návštěvě oblasti, respondenti oceňují důležitost tohoto přínosu.

Výsledky srovnání individuálních a sdílených hodnot KES ukazují, že skupinová diskuze a deliberace mají vliv na hodnocení důležitosti některých kategorií KES, a to oběma směry (k vyššímu i nižšímu hodnocení). V průběhu obou FG se účastníci při společném hodnocení shodli na vyšší důležitosti KES Existenční hodnota, a to velmi výrazně v případě diskuze v Moravském krasu (z průměrného individuálního skóre 2 body na společné skóre 5 bodů). V případě KES Duševní a fyzické zdraví potom účastníci obou FG zvolili nižší důležitost při společném hodnocení. Vzhledem k tomu, že jsou tyto výsledky založeny na datech pouze ze dvou skupinových diskuzí FG, nelze tato zjištění příliš zobecňovat ve vztahu ke konkrétním kategoriím KES. Zároveň ale tyto výsledky potvrzují podobná zjištění některých studií, že

⁸ V Chřibech byl jiný typ otázky a výsledky proto nejsou srovnatelné.

⁹ Respektive nepřekročila v žádné oblasti četnost odpovědí alespoň 1%.

sdílené hodnoty KES založené na skupinové deliberaci jsou odlišné od součtu individuálních hodnot (Murphy a kol., 2017).

Explorativní charakter výzkumu umožnil zkoumat i některé dosud relativně opomíjené aspekty nemateriálních přínosů přírody a krajiny pro člověka, jako je vztah k místu vázaným pocitům a emocím anebo souvislosti s hodnotami naplněnosti života (tzv. eudaimonic values). Z našich empirických zjištění vyplývá, že většina návštěvníků výzkumných oblastí vnímá a využívá KES skrze pocity a emoce vázané ke konkrétním místům, a také, že celá řada přínosů přírody a krajiny přispívá k jejich lepšímu nebo naplněnějšímu životu (eudaimonic). V obou případech se podíl pozitivních odpovědí pohyboval od 69 do 84 %.

Při aplikaci konceptuálního rámce KES na pocity a emoce, které mají lidé spojeny s určitými místy, se ukázaly jako nejvýznamnější kategorie Duševní a fyzické zdraví, Smysl pro místo, Estetika a Identita. Některé přírodní oblasti (v našem případě zejména Chřiby) tak mohou sloužit jako významný emocionální zdroj pro vytváření a vyjadřování identity a sounáležitost s místem, často prochnutým osobními vzpomínkami. Celá škála relevantních KES pak zahrnuje 13 kategorií, z nichž se vždy alespoň jedna objevila s četností odpovědí více než 1 % alespoň u jedné výzkumné oblasti (Graf 17).

Vedle toho lepší nebo naplněnější život (eudaimonic) respondentů nejčastěji podporují KES Ekofilie, Duševní a fyzické zdraví a Rekreace. Celá škála relevantních KES pak zahrnuje 15 kategorií, z nichž se vždy alespoň jedna objevila s četností odpovědí více než 1 % alespoň u jedné výzkumné oblasti (Graf 18).

Klasifikační schéma KES představuje důležitý informační materiál nejen pro správnou orientaci mezi jednotlivými kategoriemi přínosů, ale má vzdělávací potenciál přesahující dobu řešení projektu. Jeho grafické zpracování spolu s ikonami, představením konceptuálního rámce KES a srovnáním s analogickými kategoriemi nejnovější mezinárodně uznávané klasifikace Přínosy přírody lidem (dle Díaz a kol., 2018) umožňuje odborné i laické veřejnosti stejně jako zainteresovaným aktérům a institucím snadnou orientaci v tom, jaké KES nebo nemateriální přínosy přírody lidem lze hodnotit.

Klasifikační schéma CultES (v1.3) obsahuje 15 již zavedených kategorií přínosů a k tomu 4 námi nově vymezené přínosy, které byly definovány na základě vlastních empirických zjištění

v rámci analýzy kvalitativních dat z dotazníkového šetření. Za významnou kategorii lze považovat KES Ekofilie, která se v některých výsledcích objevila na čelních pozicích v rámci četnosti výskytu a je tak příslibem, že jsme narazili na nějaký dosud opomíjený aspekt výzkumu KES (podobně jako např. Gould a kol., 2017). Naše detailní klasifikace odpovídá snahám zachovat co nejširší škálu významů a neomezovat se striktně již zavedenými klasifikacemi KES, které ne vždy dostatečně zachycují jemnou škálu typově podobných, ale významově rozdílných přínosů. KES Ekofilie může být vhodně pojmenovaný důvod, proč lidé chodí do přírody nebo jaké hodnoty v ní nacházejí, a může tak zachycovat dosud málo zdůrazněné aspekty relačních hodnot, mezi které patří i hodnoty naplněnosti života (eudaimonic) (Chan a kol., 2016).

Mapové reprezentace představují prostorové zachycení reálného využívání různých kategorií KES v jednotlivých výzkumných oblastech. Mapy KES jsou unikátní tím, že s pomocí hexagonální mřížky kombinují tři různé typy zákresu (body, linie, polygony) a zachycují operacionalizaci konceptu KES na relativně velkém území, která umožňuje artikulaci různých hodnot vztahujících se ke konkrétním místům v krajině (Brown a Fagerholm 2015). Prostorové zobrazení KES může také pomoci pochopit kontext každodenních místně specifických zkušeností návštěvníků jednotlivých oblastí.

Limity použitých metod

Vzhledem k rozdílným charakteristikám výzkumných oblastí je nutné k jejich dílčím výsledkům přistupovat jako k výsledkům z různých případových studií, kdy každá případová studie (sběr dat) se uskutečnila v jiném prostoru a čase, a pokaždé za jiných podmínek daných např. povětrnostními podmínkami nebo socio-kulturním kontextem dané oblasti. Dílčí výsledky jsou pak vzájemně porovnatelné do té míry, do jaké je brán v úvahu rozdílný kontext případových studií. Při každém socio-kulturním hodnocení KES je třeba mít na paměti, že hodnoty přírody / KES se sice vztahují k člověku jako individu, ale zároveň jsou ovlivňovány společenským a kulturním kontextem (Scholte a kol. 2015).

Na rozdíl od otázek na důvody k návštěvě oblasti, které čtyřmi různými způsoby zjišťovali jeden aspekt reálného využívání KES, byly vztahy KES a pocitů a emocí stejně jako vztah KES k hodnotám naplněnosti (eudaimonic), zkoumány vždy jen jednou otázkou. Z toho důvodu je nutné upozornit na možnou nižší validitu těchto zjištění. Přesto předpokládáme, že tato

zjištění jsou platná a využitelná např. jako odrazový můstek pro další detailnější výzkum zaměřený na vztahové hodnoty (Chan a kol., 2016).

Design projektu i kapacitní možnosti dovolily pouze omezeně explarovat některá další specifika vztahu mezi člověkem a přírodou, např. některé determinanty socio-kulturních hodnot KES (Scholte a kol. 2015). Např. se nepodařilo provést robustní analýzu korelace KES s biofyzikálními charakteristikami území zejm. proto, že taková analýza vycházející z kvalitativních dat byla neúměrně časově náročná a její pilotní provedení v Chřibech nepřineslo žádné smysluplné výsledky.

Kódování dat z otevřených otázek do kategorií KES bylo velmi časově náročné kvůli velkému objemu dat, ale i proto, že jsme používali velmi detailní klasifikaci. V některých případech bylo složité rozlišit mezi dvěma kategoriemi (např. Identita a Smysl pro místo, když se odpověď vztahovala k nějakým vzpomínkám vázaným ke konkrétnímu místu), a tak jsme v souladu s cílem zachytit co nejširší škálu významů nakódovali takové odpovědi do více kategorií. Tento aspekt operacionalizace detailní klasifikace KES poukazuje na její nedostatek v případech, kdy je složité některé kategorie mezi sebou dostatečně významově rozlišit.

Reflexe uskutečnění projektu v ČR

Na obecné úrovni přispěla realizace projektu k rozvoji aplikačního potenciálu konceptu ekosystémových služeb. Projekt zároveň přinesl důležitou diseminaci informací o hodnotách krajiny a jejich kulturních přínosech pro člověka i společnost, které se bezpochyby podílejí na kvalitě života, ale v současné době nejsou dostatečně identifikovány a zmapovány a zároveň jsou často upozadřovány jinými, instrumentálními nebo ekonomickými hodnotami. Použití metod individuálních dotazníků spolu s deliberativním hodnocením v rámci skupinových diskuzí přineslo unikátní možnost srovnání individuálních a sdílených hodnot nemateriálních přínosů přírody (KES).

Nad rámec spolupráce s aplikačním garantem projektu projeví v průběhu řešení projektu zájem o využití výsledků v praxi zejména Správy Chráněných krajinných oblastí (CHKO) Moravský kras a Litovelské Pomoraví, ale také zástupce Agentury ochrany přírody a krajiny ČR nebo někteří zástupci obcí. Z uvedeného vyplývá, že aplikační potenciál výsledků projektu je

opravdu široký a zasahuje kromě původně akcentované krajské úrovně zejména na úroveň regionální (Správy CHKO), ale také lokální (obce), ale i národní (AOPK ČR, MŽP).

Šíření informací o KES

Zapojením veřejnosti i dalších aktérů do výzkumu v rámci participativních metod projekt přispěl ke zvýšení informovanost o přínosech, které příroda a krajina poskytují společnosti. Klíčovým nástrojem diseminace bylo uspořádání konference o KES s názvem *“Proč lidé chodí do přírody? Co můžeme zjistit výzkumem kulturních ekosystémových služeb v krajině”*, kde byly zúčastněným aktérům, zainteresovaným institucím i odborné veřejnosti představeny výsledky projektu a některé další možné přístupy k hodnocení KES v různých kontextech (modelování v městském prostředí, ekonomické hodnocení). V rámci bloku věnovanému společné diskuzi měli účastníci možnost sdílet své zkušenosti a vyměňovat si názory k různým aspektům identifikace a hodnocení KES nebo vnímání různých hodnot přírody a krajiny. Cílem poslední diskuzní části bylo reflektovat hlavní výsledky výzkumu, a rovněž aktivovat výzkumnou a aplikační sféru směrem k problematice KES, která je v prostředí ČR zatím spíše opomíjena (alespoň v nějakém uceleném rámci odpovídajícím konceptuálnímu pojetí KES). Konference se uskutečnila dne 1.12.2022 v tzv. hybridním formátu, prezenčně na Přírodovědecké fakultě UPOL v Olomouci (Obrázek 22) a částečně online (2 ze 3 bloků byly streamovány online). Dohromady se konference zúčastnilo nebo shlédlo online záznam téměř 150 lidí.

Obrázek 22 – Ukázka prezenční formy konference *“Proč lidé chodí do přírody? Co můžeme zjistit výzkumem kulturních ekosystémových služeb v krajině”*, která se uskutečnila 1.12.2022 v Olomouci.

6. Seznam literatury

Admiraal, J., Van den Born, R., Beringer, A., Bonaiuto, F., Cicero, L., Hiedanpää, J., ... De Groot, W. (2017) Motivations for committed nature conservation action in Europe. *Environmental Conservation*, 44(2), 148-157. <https://doi.org/10.1017/S037689291700008X>

Barnaud, C., Corbera, E., Muradian, R., ... Maneja, R., Antona, M. (2018) Ecosystem services, social interdependencies, and collective action a conceptual framework. *Ecology and Society*, 23(1), 15. <https://doi.org/10.5751/ES-09848-230115>

Brown, G., Fagerholm, N. (2015) Empirical PPGIS/PGIS mapping of ecosystem services: A review and evaluation. *Ecosystem Services* 13, 119–133. <https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2014.10.007>

Chan, K.M.A., Balvanera, P., Benessaiah, K., Chapman, M., Díaz, S., Gómez-Baggethun, E., Gould, R., Hannahs, N., Jax, K., Klain, S., Luck, G.W., Martín-López, B., Muraca, B., Norton, B., Ott, K., Pascual, U., Satterfield, T., Tadaki, M., Taggart, J., Turner, N. (2016) Why protect nature? Rethinking values and the environment. *Proc. Natl. Acad. Sci. U.S.A.* 113, 1462–1465. <https://doi.org/10.1073/pnas.1525002113>

Czúcz, B., Arany, I., Potschin-Young, M., Bereczki, K., Kertész, M., Kiss, M., Aszalós, R., Haines-Young, R. (2018) Where concepts meet the real world: A systematic review of ecosystem service indicators and their classification using CICES. *Ecosystem Services* 29, 145–157. <https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2017.11.018>

Díaz, S., Pascual, U., Stenseke, M., ... Lindley, S., Shirayama, Y. (2018) Assessing nature's contributions to people. *Science*, 359(6373), 270-272. <https://www.science.org/doi/10.1126/science.aap8826>

Fish, R., Church, A., Winter, M. (2016) Conceptualising cultural ecosystem services: A novel framework for research and critical engagement. *Ecosystem Services* 21, 208–217. <https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2016.09.002>

Gould, R.K., Lincoln, N.K. (2017) Expanding the suite of Cultural Ecosystem Services to include ingenuity, perspective, and life teaching. *Ecosystem Services* 25, 117–127. <https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2017.04.002>

Gould, R.K., Adams, A., Vivanco, L. (2020) Looking into the dragons of cultural ecosystem services. *Ecosystems and People* 16, 257–272. <https://doi.org/10.1080/26395916.2020.1815841>

Haines-Young, R., Potschin, M.B. (2018) Common International Classification of Ecosystem Services (CICES) V5.1 and Guidance on the Application of the Revised Structure. www.cices.eu

Kadykalo, A.N., López-Rodriguez, M.D., Ainscough, J., Droste, N., Ryu, H., Ávila-Flores, G., Le Clec'h, S., Muñoz, M.C., Nilsson, L., Rana, S., Sarkar, P., Sevecke, K.J., Harmáčková, Z.V. (2019) Disentangling 'ecosystem services' and 'nature's contributions to people.' *Ecosystems and People* 15, 269–287. <https://doi.org/10.1080/26395916.2019.1669713>

Kenter, J.O., O'Brien, L., Hockley, N., ... Watson, V., Williams, S. (2015) What are shared and social values of ecosystems? *Ecological Economics*, 111, 86-99. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2015.01.006>

MA - Millennium Ecosystem Assessment (2005) *Ecosystems and human well-being : synthesis* (PDF). Washington, DC: Island Press. <https://www.millenniumassessment.org/documents/document.356.aspx.pdf>

Murphy, M.B., Mavrommati, G., Mallampalli, V.R., Howarth, R.B., Borsuk, M.E. (2017) Comparing group deliberation to other forms of preference aggregation in valuing ecosystem services. *Ecology and Society*, 22(4), 17. <https://doi.org/10.5751/ES-09519-220417>

Peterson, G.D., Harmáčková, Z.V., Meacham, M., Queiroz, C., Jiménez-Aceituno, A., Kuiper, J.J., Malmborg, K., Sitas, N., Bennett, E.M. (2018) Welcoming different perspectives in IPBES: "Nature's contributions to people" and "Ecosystem services." *Ecology & Society* 23, art39. <https://doi.org/10.5751/ES-10134-230139>

Scholte, S.S.K., van Teeffelen, A.J.A., Verburg, P.H. (2015) Integrating socio-cultural perspectives into ecosystem service valuation: A review of concepts and methods. *Ecological Economics* 114, 67–78. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2015.03.007>

Slovák, L., Daněk, J., Daněk, T. (2023) The use of focus groups in cultural ecosystem services research: a systematic review. *Humanities and Social Sciences Communications* 10, Article number: 45 (2023). <https://doi.org/10.1057/s41599-023-01530-3>

TEEB (2010) *The Economics of Ecosystems and Biodiversity: Mainstreaming the Economics of Nature: A Synthesis of the Approach, Conclusions and Recommendations of TEEB*. <https://teebweb.org/publications/teeb-for/synthesis/>